magazin istoric

ANUL XX NR. 12 (237) DECEMBRIE 1986

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul XX
Nr. 12 (237)
decembrie 1986

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
VIRGIL CÂNDEA
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

Secretar responsabil
VALERIU BUDURU

SUMAR

1 DECEMBRIE 1918

Unirea — un singur gînd al tuturor românilor:
Mircea Muşat 2

Liviu Rebreanu — în clipa cînd românii de pretutindeni se unesc:
Stancu Ilin 6

Naţiunea română una:
Gh. Unc 8

Toţi s-au gîndit la unirea cea mare:
Vasile Coman 12

2 500 ANI DE LA PRIMELE ATESTĂRI ISTORICE ALE LUPTELOR GETO-DACILOR PENTRU LIBERTATE ŞI INDEPENDENŢĂ

Eroism nepieritor:
Petre Alexandrescu 15

„Numele lui Burebista domină întreg secolul":
R. F. Hoddinott 18

Românii în izvoare istorice străine. E.L. Blütte — indiscutabilă origine dacică:
Paul Cernovodeanu 19

Pe urmele strămoşilor (XVII):
Ion Popescu-Puţuri 33

• **Radu R. Rosetti — pagini de jurnal...** 21 • **Misiune diplomatică la Stockholm:** *Z.S. Şeinis...* 27 • **„Bătrîna Doamnă":** *Eugen Preda* ... 30 • **Lincoln — între Casa Albă şi camera cifrului:** *Năstase Tihu...* 37 • **Campania cea mai lungă:** *Louis Allen...* 40 • **În Bucureşti, acum 50 ani...** 46 • **Corsari otomani în Mediterana:** *Robert Mandran* ... 50 • **Protagonişti şi decizii în al doilea război mondial (IV):** *Jacques de Launay...* 53

• **30 din 30: Concursul Magazin istoric, ediţia a II-a 1986...** 25 • **Cărţi sosite la redacţie...** 36 • **Poşta Magazin istoric...** 59 • **Sumarul sumarelor...** 60

COPERTELE NOASTRE

① Hora — acest vechi dans popular românesc — a căpătat de-a lungul istoriei noastre bogate şi profunde semnificaţii. Imagine dintr-o frescă de la Cozia (**Unirea — un singur gînd al tuturor românilor**, p. 2)

② În conştiinţa poporului nostru, legendarul Negru Vodă, despre care amintea şi consulul britanic E.L. Blutte, în însemnările sale scrise la începutul secolului trecut, întruchipează nu numai pe întemeietorul de ţară, ci şi ideea de unitate a românilor (pictură anonimă din sec. XIX aflată în colecţiile Muzeului de artă al R.S. România) (**Indiscutabilă origine dacică**, p. 19)

③ Pavilioane arborate de nave în evul mediu. Imagine dintr-un album olandez din sec. XVIII...

④ ...şi bătălia de la Lepanto — 1571 (în viziunea unui pictor anonim veneţian din sec. XVI) unde flota creştină a obţinut o victorie de răsunet asupra celei otomane (**Corsari otomani în Mediterana**, p. 50)

UNIREA — UN SINGUR GÎND AL TUTUROR ROMÂNILOR (II)

Conf. univ. dr. MIRCEA MUŞAT

Anul 1918 a intrat în istoria poporului român, în primul rînd, ca anul încununării luptei de veacuri pentru unitate națională, al împlinirii năzuințelor tuturor românilor de a fi la un loc, în patria lor străbună, în care să muncească și să se jertfească la nevoie pentru neamul și țara lor. Impusă de legi obiective, avînd la bază factori de unitate istorică multimilenară — comunitatea de origine, de limbă, de credință și cultură, de teritoriu, de organizare politică, economică și socială — Unirea de la 1 Decembrie 1918 a reprezentat o necesitate obiectivă a evoluției societății românești, pentru a cărei împlinire a acționat, în deplină consonanță, întreaga națiune, de la masele largi populare pînă la factorii de conducere ai statului.

„Făurirea statului național unitar român — **arată secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu** — a fost, astfel, rodul luptei principalelor clase și pături ale societății, a întregului nostru popor, o expresie a legităților obiective ale progresului social și național, care a asigurat unitatea deplină și pentru totdeauna a națiunii noastre, deschizînd calea afirmării ei tot mai puternice în viața economică și politică a lumii".

Primul război mondial, în timpul căruia, începînd din august 1916, România și-a adus o importantă contribuție la înfrîngerea militarismului Puterilor Centrale, a pus cu și mai multă putere în evidență dorința de libertate, de viață liberă și independentă a poporului român. Izbucnirea revoluției în Rusia, prăbușirea țarismului și victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie 1917, înfrîngerile militare înregistrate de Puterile Centrale în 1918 au grăbit procesul de descompunere a imperiului austro-ungar, care nu s-a mai putut opune puternicei mișcări de eliberare națională a popoarelor oprimate. Proclamarea Republicii Austria, în urma grevei generale declarată în 30 octombrie 1918, a marcat doar începutul unei ample mișcări revoluționare național-democratice care, în mai puțin de o lună, a pus capăt existenței statului dualist austro-ungar.

Evenimentele revoluționare s-au manifestat cu vigoare crescîndă în Transilvania. Din strînsa colaborare a Partidului Social-Democrat și a Partidului Național Român — sub impulsul luptei maselor populare — și deplinul lor acord în problemele stringente ale acelui moment istoric s-a creat Consiliul Național Român Central (31 octombrie 1918), ca singurul organ politic al românilor, „supremul și unicul for politic al națiunii române din Ungaria și Transilvania", avînd înalta misiune de a conduce lupta pentru dobîndirea libertății naționale și făurirea statului național unitar român.

Crearea C.N.R.C. a fost semnalul unei vaste mișcări de organizare a luptei românilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș. Într-un termen foarte scurt s-au creat organe proprii de conducere care au preluat puterea în teritoriile locuite de români. Consiliile naționale locale, îndeosebi cele județene, au desfășurat o vastă campanie în jurul ideii de unire a Transilvaniei cu România, au păstrat ordinea și liniștea publică.

Acționînd cu fermitate ca unicul for „care reprezintă voința poporului român și se bazează pe libera hotărîre asigurată de curentul vremii și de voința popoarelor", C.N.R.C., bazîndu-se pe sprijinul maselor largi ale poporului, a pregătit Adunarea Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 — formulă plebiscitară, de adîncă inspirație popular-democratică, cu vechi rădăcini în istoria românească — ce a dat, prin votul său, secularei dorințe de unitate temeiul faptului împlinit „pe veci".

Tradiția istorică a poporului român atestă faptul că, înaintea luării unor decizii importante, marii conducători de țară și de oști, fruntașii luptelor sociale și politice chemau masele largi ale poporului și le consultau asupra căilor de urmat. În decembrie 1918, în memoria generației de fruntași politici chemați să dea o consacrare actului istoric al încheierii procesului de făurire a statului național român unitar stărui amintirea marilor adunări populare de la Cîmpeni, Padeș, Blaj, Islaz, Filaret, ca și a celor din 1858-1859 și 1877. Exprimînd voința de unire a întregului popor, C.N.R.C., la propunerea socialiștilor, a hotărît ca, în vederea actului unirii Transilvaniei cu România, să fie consultate în mod expres masele largi ale poporului.

„În hotarele vechii Dacii"

Voința de neclintit a poporului român de a se uni într-un singur stat, în temeiul drepturilor sale istorice, amplele acțiuni desfășurate în acea perioadă au avut un puternic ecou și în conștiința opiniei publice internaționale — fapt atestat și de numeroasele documente provenite de la diferiți diplomați, corespondenți de presă, oameni politici, reprezentanți ai instituțiilor și organelor de stat din diferite țări și care au fost reunite în suita celor șase volume apărute sub titlul *Mărturii. 1918 la români. Desăvîrșirea unității național-statale a poporului român. Documente externe*, din care unele au fost comentate în numărul trecut al revistei. Astfel, în raportul comitelui suprem al comitatului Caraș Severin către ministrul naționalităților Jászi Oszkár, din guvernul ungar, datat 6 noiembrie 1918, citim: *„Din mai multe locuri ale comitatului mi se transmit informații potrivit cărora grupuri de cetățeni, aparținînd populației românești, vor să preia puterea publică, înființează consilii și someaza conducătorii administrației (primpretor, notar public) să le predea funcțiile. Conform informațiilor, acestea nu sînt elemente turbulente, ci cetățeni români care consideră că... puterea publică aici trebuie să le aparțină, întrucît sînt majoritari"*.

Evenimentele care se petreceau acum în Transilvania erau analizate cu deosebită atenție de personalități responsabile ale timpului, pentru a ajuta guvernele lor să-și stabilească politica și măsurile corespunzătoare. Ambasadorul francez în S.U.A. telegrafia la Paris, în 9 noiembrie 1918, în legătură cu nota prin care guvernul american recunoștea dreptul românilor la realizarea aspirațiilor lor naționale: *„Nota americană referitoare la România* — arăta el — *... a fost de curînd publicată... Guvernul Statelor Unite nu va (pierde) din vedere aspirațiile poporului român din afara, cît și în interiorul frontierelor Regatului [român]. Același guvern, care simpatizează cu spiritul de unire națională și cu aspirațiile românilor, își va exercita influența în toate locurile, la momentul potrivit, pentru ca drepturile teritoriale și politice juste ale poporului român să fie recunoscute și puse la adăpost de orice agresiune străină"*.

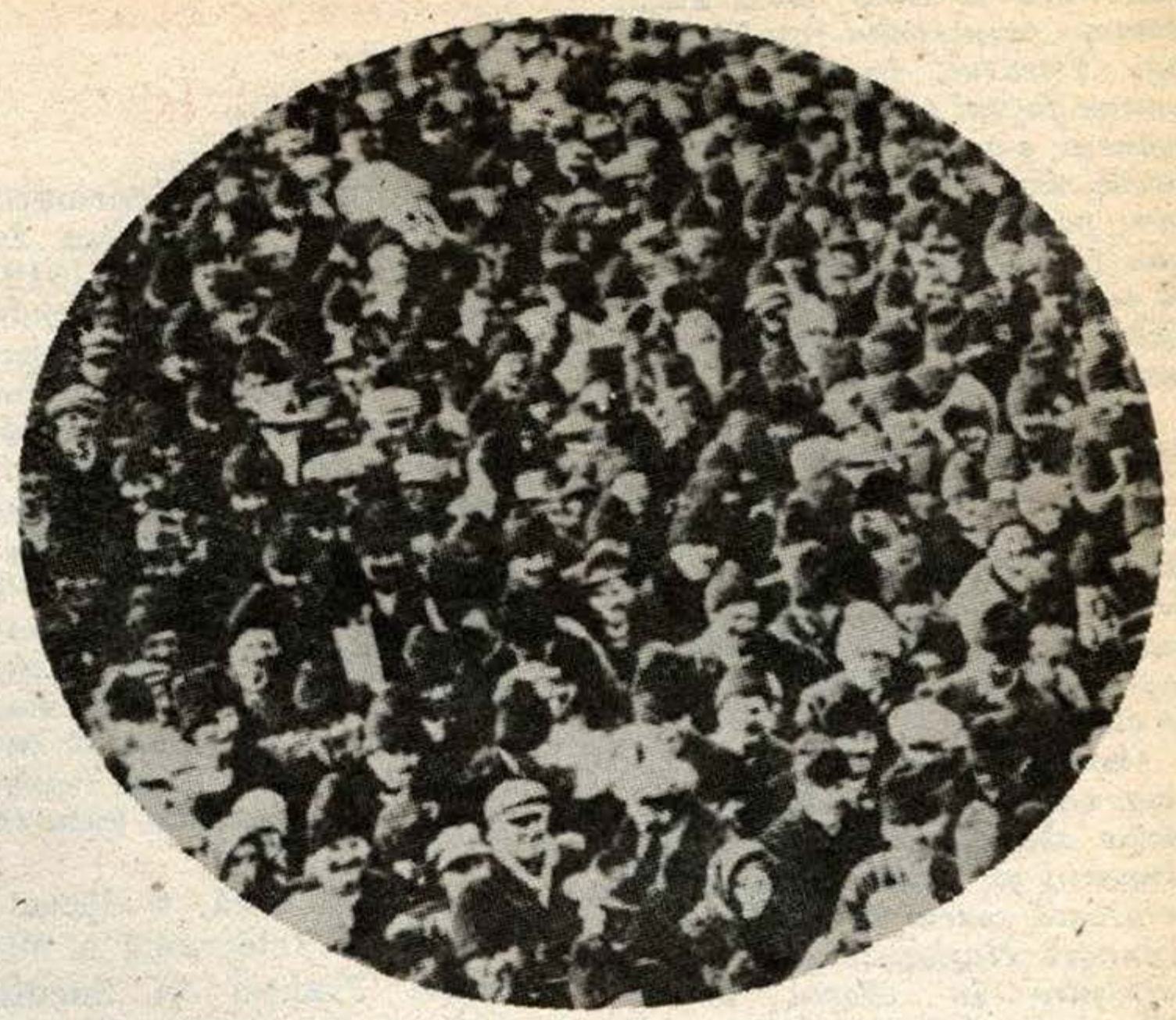

Adunarea de la Alba Iulia la care — cum remarca și unul dintre diplomații străini — „a luat parte o masă imensă de oameni din toate părțile Transilvaniei și Banatului"

Numeroase documente comentează desfășurarea Marii Adunări Naționale de la 1 Decembrie 1918, subliniind entuziasmul patriotic al maselor populare, spiritul democratic al documentelor adoptate. Într-o telegramă din 2 decembrie 1918 a Consulatului german pentru Ungaria era descrisă astfel desfășurarea Adunării de la Alba Iulia: *„Din toate părțile Transilvaniei au venit de cîteva zile mase mari de oameni: au participat la Adunare circa 100 000 oameni... Pentru Adunarea Națională au fost trimiși din 123 circumscripții 680 reprezentanți aleși. Numărul celor cu mandat a fost de 1 228, printre care femei și soldați. Episcopii români au apărut în număr complet. Adunarea a fost deschisă la 10.30... Au fost aleși ca președinți George Pop și Ioan Papp, episcop de Arad, iar ca vice-președinți Teodor Mihali, Ștefan Ciciu-Pop și socialistul Ioan Fluieraș. Rezoluția, constînd din nouă puncte, a fost prezentată de Vasile Goldiș și unanim acceptată cu însuflețire furtunoasă... Adunarea Națională își exprimă dorința ca Congresul păcii să recunoască federația tuturor națiunilor libere, în care și națiunile mici să-și găsească prosperarea lor sigură. Adunarea Națională salută toate națiunile fostei monarhii, ținute pînă acum în robie, cehoslovaci, germani, austrieci, slavi sudici, polonezi și ruteni. Ea salută Bucovina liberă, care s-a unit deja cu România"*.

Semnificative comentarii și aprecieri sînt cuprinse în raportul ministrului Spaniei la București, înaintat guvernului din Madrid la 5 decembrie 1918: *„În vreme ce în acest oraș [București] au loc serbările și manifestările oficiale și populare cu care se celebrează întoarcerea [guvernului și a autorităților] în capitala Regatului, dincolo de hotarele vechii Românii, se petrec fapte de o incalculabilă importanță.*

Ceea ce s-a mai petrecut o singură dată și pe o perioadă

mai mică de timp, cît a durat domnia principelui român Mihai Viteazul, în anul 1600, anume faptul că tot neamul românesc s-a aflat unit în hotarele vechii Dacii a lui Traian, pare că se va realiza din nou şi nu prin forţa armelor, ci prin voinţa liberă a provinciilor care alcătuiesc această ţară...

La data de 20 noiembrie, Marele consiliu al naţiunii române din Ungaria şi Transilvania a adresat o proclamaţie tuturor românilor de dincolo de Carpaţi, chemîndu-i cu îndemnuri patriotice să realizeze faptele pe care istoria le cere de la ei.

Îndemnîndu-i să-şi arate voinţa naţională, această proclamaţie cheamă pe românii din Ungaria şi Transilvania să-şi hotărască soarta în cadrul unei Adun ri Naţionale care se va desfăşura în oraşul istoric Alba Iulia (care a fost tocmai acela pe care l-a ales drept capitală a regatului său principele tuturor românilor, Mihai Viteazul).

Duminică, 1 decembrie, este ziua fixată pentru alegerea Adunării, pentru care au fost chemaţi: episcopii români din Ungaria şi Transilvania şi o parte a înaltului cler al celor două confesiuni româneşti, cîte doi delegaţi pentru fiecare societate culturală, cîte doi delegaţi pentru fiecare asociaţie de femei, un reprezentant pentru fiecare institut şi şcoală civilă; doi delegaţi pentru fiecare asociaţie profesională, un ofiţer şi un soldat, ca reprezentanţi ai armatei, pentru fiecare district, doi delegaţi pentru fiecare asociaţie de lucrători, delegaţi ai Partidului Social-Democrat Român, ca reprezentant al muncitorilor; doi delegaţi pentru fiecare grup de studenţi universitari şi cinci reprezentanţi pentru fiecare district teritorial.

Astfel, vor fi reprezentate toate clasele care compun societatea din aceste zone. Este lesne de înţeles nerăbdarea cu care se aşteaptă o hotărîre, nutrindu-se speranţa că ea va fi unirea cu restul poporului român, constituindu-seastfel România Mare".

„Pentru a-i elibera pe fraţii lor"

Iată şi o scurtă informaţie publicată în ziarul francez *Le Matin*, din 6 decembrie 1918: *„Comitetul Naţional Român din Transilvania a proclamat în Crişana, Banat şi Maramureş alipirea ţinuturilor româneşti la Regatul României.*

Drapelul românesc fluturâ pe toate clădirile publice. Entuziasmul este de nedescris. Pe străzi oamenii plîng şi se sărută. Vechile ţinuturi săseşti (colonies) din Transilvania, care de secole au împărţit suferinţele cu românii, cu inima şi sufletul iau parte la bucuria lor".

Cu aceeaşi dată, 6 decembrie 1918, o telegramă a ministrului Franţei în Suedia se referea, în termeni semnificativi, la evenimentele din Transilvania: *„Pregătirile pentru Adunarea Naţională de la Alba Iulia au fost grandioase. În permanenţă, trenuri speciale transportau populaţie română, estimată la 100 000 de oameni, care aclamau România Mare şi pe regele Ferdinand. Ziarele relevă entuziasmul debordant şi frenezia patriotică, dar marea demnitate a acestei mulţimi* [cuvînt ilizibil]. *Voi telegrafia îndată după sosirea ziarelor".*

Iată şi impresiile de la faţa locului exprimate de agentul Consulatului german din Budapesta, într-un raport din 11 decembrie 1918: *„În călătoria mea de la Sibiu la Budapesta, am avut ocazia să vorbesc cu diferiţi intelectuali români care veneau de la Adunarea populară de la Alba Iulia. Deoarece stăpînesc limba română la fel ca şi limba germană şi întrucît am călătorit în haină civilă, românii au lăsat la o parte rezerva păstrată faţă de tovarăşii de călătorie, astfel încît povestirile lor au devenit interesante. Comunicările pe care le fac în cele ce urmează provin în special de la arhiepiscopul greco-ortodox de Lugoj şi de la un nepot al cunoscutului conducător naţionalist* [Ştefan] *Pop-Cicio.*

La Adunarea de la Alba Iulia a luat parte o masă imensă de oameni din toate părţile Transilvaniei şi Banatului. Unii vorbesc de o masă populară de pînă la 100 000 oameni. Chiar dacă acest număr pare exagerat, chiar şi numai colosala aglomeraţie a trenului nostru indica o mare afluenţă... Toţi conducătorii românilor din Transilvania şi Banat se declară, din capul locului, pentru o democraţie neîngrădită".

Dintr-un raport al ministrului Belgiei la Bucureşti, datat 27 decembrie 1918: *„Un congres naţional ţinut la Alba Iulia, la 1 decembrie, a declarat unirea completă cu Regatul României a regiunilor româneşti din Ardeal, regiuni menţionate în chiar actul unirii. Se spune că prin Ardeal, se înţelege nu numai Transilvania, ci întreaga regiune situată în teritoriul vechiului regat al Ungariei, locuită de populaţie românească.*

Acum cîteva zile a venit la Bucureşti o delegaţie, pentru a anunţa regelui hotărîrea românilor de dincolo de munţi. Maiestatea Sa, printr-un decret-lege cu data din acea zi, a consacrat această unire.

Consiliul Dirigent al locuitorilor din Ardeal este autorizat, pînă la unificarea efectivă şi totală, să conducă şi să administreze problemele de dincolo de munţi, cu excepţia celor referitoare la politica externă, armată, poştă şi telegraf, siguranţa generală a statului, circulaţia financiară, vama şi împrumuturile de stat, care vor depinde de guvernul central de la Bucureşti... [Noile provincii] sînt reprezentate în sînul guvernului de la Bucureşti, respectiv, prin unu, doi şi trei miniştri fără portofoliu..."

În sfîrşit, reproducem cîteva pasaje din studiul *Transilvania*, datorat reputatului profesor de geografie la Sorbona, Emmanuel de Martone, care avea să îndeplinească

funcţia de secretar general al Comitetului de studii de pe lîngă Conferinţa de Pace de la Paris. Concluziile sale sînt o ilustrare a justeţei cauzei poporului român, o pledoarie pe terenul adevărului istoric a drepturilor fundamentale ale românilor de a trăi liberi şi uniţi în vatra lor strămoşească: *„Pentru marele public revendicările româneşti se rezumă într-un cuvînt: Transilvania. Românii au intrat în război înainte de toate pentru a-i elibera pe fraţii lor ardeleni... Problema Transilvaniei ar putea fi expediată în cîteva cuvinte dacă ne-am mărgini la aspectele generale. Este incontestabil că majoritatea populaţiei o formează românii: măsurile luate de guvernul ungar înainte şi în timpul războiului [din 1914-1918] dovedesc în suficientă măsură că un regim de constrîngere forte a fost considerat necesar în această provincie...*

Care este situaţia reală a românilor din Transilvania? Poate fi contestat faptul că ei constituie majoritatea populaţiei.

...Elementul cel mai numeros al populaţiei unui ţinut, acela care acoperă cea mai mare suprafaţă, se pare că trebuie considerat, pînă la proba contrară, ca cel mai vechi şi cel mai viguros. Din ziua în care au început să aibă conştiinţă de sine, românii din Transilvania s-au proclamat descendenţi ai dacilor romanizaţi de Traian... Transilvania, Banatul şi Oltenia formează reduta unde se păstrează [după retragerea aureliană] populaţia dacă romanizată...

Astfel se poate rezuma etnografia Transilvaniei: este un ţinut la obîrşie românesc, unde românii constituie încă trei pătrimi din populaţie, în ciuda introducerii elementelor maghiare care luptă să se consolideze şi obţin succese aparente şi în ciuda introducerii elementelor germane care sînt

ameninţate de absorbire. Populaţia românească este nu numai cea mai veche, dar şi cea mai viguroasă, pînă într-atît încît regiunea, luată în sine, pare destinată să devină din ce în ce mai românească...

Ideea unei uniri posibile cu fraţii de dincolo de Carpaţi a pătruns în satele cele mai îndepărtate ale Transilvaniei... Transilvania românească se află în situaţia celorlalte naţionalităţi oprimate din Imperiul austro-ungar. Reprezentanţii săi reuniţi la Roma[1] *cu cei ai cehilor şi iugoslavilor şi-au proclamat voinţa de a se uni cu România liberă...“*

Unirea tuturor provinciilor locuite de români în cadrul unui singur stat a încununat lupta de veacuri purtată de poporul român prin grelele furtuni ale istoriei. Ea a reparat nedreptăţile săvîrşite în cursul istoriei de imperiile absolutiste care, sprijinindu-se pe forţă sau prin intrigi diplomatice, prin cucerire sau profitînd de împrejurări defavorabile românilor, au cotropit părţi din teritoriul naţional românesc. Unirea din 1918 nu a aparţinut unei clase sociale, unui partid sau unei grupări politice, ci a constituit actul energic al întregii naţiuni. Ea s-a impus omenirii ca un act de demnitate şi de voinţă conştientă a naţiunii române, stîrnind un puternic ecou internaţional. Actele naţionale ale adunărilor reprezentative din 1918 au fost însuşite de puterea de stat şi ratificate la sfîrşitul anului 1919, devenind, astfel, acte legale şi sub aspect juridic internaţional. Subliniind cu fermitate legitimitatea actelor Marii Uniri, tovarăşul Nicolae Ceauşescu preciza că *„formarea statului naţional unitar român nu este rezultatul unor înţelegeri încheiate la masa tratativelor, ci rodul luptei întregului popor, însufleţit de năzuinţa secular㠠 a unităţii, de hotărîrea de a împlini visul pentru care au luptat şi s-au jertfit atîtea generaţii de înaintaşi“*. ■

---

[1] Este vorba despre Congresul naţiunilor asuprite din Austro-Ungaria, desfăşurat la Roma între 9 şi 12 aprilie 1918, care a consacrat dreptul fiecărui popor de a se constitui în stat independent sau de a se uni cu statul său naţional, dacă acesta există deja.

Liviu Rebreanu:

ÎN CLIPA CÎND ROMÂNII DE PRETUTINDENI SE UNESC

Dr. STANCU ILIN

În ianuarie 1919, în atmosfera de entuziasm şi mîndrie patriotică pe care o trăia întreg poporul român în urma înfăptuirii actului istoric de la 1 Decembrie 1918, prin care Transilvania se unise pe veci cu patria mamă, România, la Bucureşti, apăreau, în cadrul colecţiei „Scriitori celebri", condusă de Liviu Rebreanu, două lucrări consacrate măreţului eveniment.

Temelia unităţii

„În clipa cînd românii de pretutindeni se unesc într-o singură ţară, sub un singur steag şi domn — se arăta în prefaţa primeia dintre aceste lucrări, intitulate *Ardealul, Banatul, Crişana, Maramureşul şi Bucovina* —, cunoaşterea tuturor pămînturilor româneşti e o dorinţă generală. Cunoaştem prea bine Ardealul, cunoaştem Bucovina. De pe băncile şcoalei ni s-a picurat în suflet dragostea pentru ţările acestea româneşti, care gemeau sub jugul străin, ale căror suferinţe ajungeau pînă aici zdrobindu-ne inima. Stăpînirile străine însă nu ne îngăduiau să cunoaştem niciodată toată realitatea. Iubirea noastră trebuia să stea înăbuşită în inimi, să aştepte ivirea ceasului mare în care va putea izbucni în toată voia, cînd va putea doborî graniţele grele înălţate între fraţi... În momentele acestea o reîmprospătare şi o completare a cunoştinţelor ce le avem despre fraţii ce vin acasă şi despre pămînturile lor trebuie să fie binevenită".

Un apărător al înaltelor idealuri ale unităţii naţionale: Liviu Rebreanu

În capitolul de început al lucrării se spunea, între altele: „Ardealul este leagănul neamului românesc. În cetatea naturală, care sînt Carpaţii, românii, urmaşii coloniştilor romani şi ai dacilor, au izbutit să supravieţuiască năvălirii barbarilor, să-şi urmeze viaţa lor, să-şi păstreze limba şi datinile strămoşeşti. Sub ameninţările furioase ale veneticilor, au trebuit să dăinuiască veacuri multe şi grele, să-şi oţelească firea, să se obişnuiască a îndura toate furtunile şi să se îndîrjească pentru a-şi apăra pămîntul părintesc. În vremurile acelea, numai românii au putut spune că «apa trece, pietrele rămîn». Apele au trecut, într-adevăr, lăsînd prăpăd mare în urma lor, rostogolind uneori bolovanii, dar lăsînd pe loc pietrele cele multe, temelia adevărată a neamului".

După o scurtă prezentare a cadrului geografic al Transilvaniei, „poate cel mai frumos şi mai pitoresc colţ de pe continentul european", lucrarea înfăţişa, pe baza unor date statistice, întinderea pămînturilor româneşti, populaţia, ocupaţiile locuitorilor, oraşele, industria, agricultura, cultura etc.

Cu privire la învăţămîntul în limba română, de exemplu, se arăta că sub dominaţia maghiară statul austro-ungar „n-a întreţinut nici măcar o singură şcoală care să aibă limba de predare românească. Pentru a putea învăţa carte românească şi a se ruga în limba românească, românii au fost nevoiţi din capul locului să întreţină şcolile şi bisericile din banii lor proprii, pe cînd statul întrebuinţa bugetul, la care contribuiau naţionalităţile în cea mai mare parte, spre a le distruge naţionalicește". Anual, arăta autorul lucrării, erau închise numeroase şcoli româneşti. „Cele ce rămîneau aveau să se lupte cu cele mai neînchipuite greutăţi. Impunînd tuturor şcolilor învăţarea limbii ungureşti în proporţie cel puţin egală cu cea românească, guvernul năzuia ca încetul cu încetul să cucerească şi şco-

lile române rămase, ba încă să obţină propagarea limbii ungureşti prin banii strînşi din sudoarea ţăranilor români". În continuare erau relevate legăturile culturale dintre români de-o parte şi de alta a Carpaţilor, în pofida opreliştilor impuse de autorităţile austro-ungare. „Mişcarea culturală românească astfel a mers alături de cea din regatul liber. Cu toate opreliştile, cărţile, revistele româneşti din România au pătruns în Ardeal, răspîndind pretutindeni nădejde şi mîngîiere. În privinţa aceasta, activitatea scriitorilor români de pretutindeni a fost de cea mai mare utilitate naţională. Mulţumită activităţii lor, s-a menţinut unitatea culturală care este temelia unităţii teritoriale şi politice. Cu ani în urmă, cînd oamenii politici poate nici nu întrezăreau înfăptuirea de azi, scriitorii români au propovăduit visul nostru de aur şi au înălţat sufletele, arătîndu-le mirajul împlinirii marelui ideal naţional".

„Bate inima cea mare..."

Cine era autorul celor două lucrări apărute în ianuarie 1919? Ambele erau semnate Ion Jalea. Căutînd, deci, să răspundem la întrebarea pusă, ne-am adresat academicianului Ion Jalea — dată fiind identitatea dintre numele existent pe cele două lucrări şi cel al cunoscutului sculptor, care ne-a mărturisit însă că nu a scris aceste pagini. Rămînea să ne îndreptăm cercetările în altă direcţie. O astfel de direcţie era indicată de faptul că prefaţa primei lucrări purta şi iniţialele L.R. Să fi fost vorba de Liviu Rebreanu? Dar o astfel de scriere nu se găseşte înregistrată în bibliografia marelui prozator.

Continuîndu-ne investigaţiile în vederea identificării autorului celor două scrieri, am cercetat în amănunt arhiva L. Rebreanu de la Cabinetul de manuscrise al Bibliotecii Academiei R.S. România. Şi, într-adevăr, două acte găsite în Mapa III atestă faptul că cel ce a scris şi publicat, sub pseudonimul I. Jalea, a fost Liviu Rebreanu! Deci, două lucrări nemenţionate pînă acum de nici un istoric literar.

Este vorba mai întîi, de o dovadă din 30 ianuarie 1919, prin care librarul-editor H. Steinberg din Bucureşti confirma „domnului L. Rebreanu, Loco... înţelegerea verbală dintre noi prin care mi-aţi cedat dreptul exclusiv de editare a broşurilor dv. semnate cu pseudonimul Ion Jalea. 1. Ardealul. 2. Unirea", al căror tiraj era fixat la cîte 10 000 exemplare fiecare. La 31 ianuarie 1919, Rebreanu nota, pe versoul documentului, că primise 500 lei „în contul dreptului meu de autor la lucrările prevăzute în faţă". Un alt act găsit în acelaşi lot de hîrtii, datat 30 martie 1922, confirmă faptul că, la 23 ianuarie 1919, „s-a tipărit şi broşat o ediţie de 9813 ex[emplare]" din cele două lucrări, prozatorul semnînd pentru primirea drepturilor de autor cuvenite.

Aceste două scrieri din 1919 aduc noi mărturii ale dragostei lui Liviu Rebreanu pentru pămîntul natal, pentru istoria poporului ale cărui idealuri le-a slujit prin scrisul său. Ele fac, totodată, dovada conştiinţei scriitorului-cetăţean, exponent al sentimentelor patriotice ale unei întregi naţiuni. Cum se ştie, în perioada înfăptuirii Unirii din 1918, scriitorul a publicat şi volumul *Horia, Cloşca şi Crişan* (Bucureşti, 1918), destinat „să servească la popularizarea celei mai dureroase şi mai înălţătoare tragedii din istoria Transilvaniei". Definitivată în 1915, cartea s-a tipărit „de-abia azi, după izbîndirea unirii cu Ardealul". Ea a fost republicată în 1919, sub titlul *Răscoala moţilor*. În redactarea ei, după cum consemna scriitorul, a folosit mai multe izvoare. „Dar cea mai folositoare ne-a fost *Revoluţia lui Horia* de Nicolae Densuşianu. Am întrebuinţat-o cu dragoste şi cu prisosinţă, iar pe-alocuri am reprodus chiar pasagii întregi dintr-însa".

Dragostea neştirbită a scriitorului pentru Transilvania, pentru oamenii meleagurilor natale s-a manifestat în mod statornic. Cu mare amărăciune nota scriitorul în jurnalul său vestea răpirii de către Ungaria horthyistă a unei părţi din Transilvania de nord prin odiosul Diktat fascist de la Viena: „Sfărîmarea graniţei naturale a Transilvaniei a răscolit pînă în adîncime neamul românesc... Mu-

(Continuare în p. 11)

NAŢIUNEA ROMÂNĂ UNA

GH. UNC

Apărut la Arad, în urmă cu trei sferturi de veac, mai precis, la 1 ianuarie 1911, avînd ca director pe Vasile Goldiş, cunoscutul fruntaş politic transilvănean, ziarul Românul a jucat un rol important în lupta poporului român pentru eliberare şi unitate naţională, preluînd şi ridicînd pe trepte superioare tradiţiile înaintate ale presei militante româneşti din Transilvania, ilustrate, în timp, cu strălucire de Gazeta de Transilvania, Tribuna şi alte publicaţii care au ţinut vie flacăra idealurilor de progres şi libertate ale poporului nostru. În articolul-program, ziarul nou-înfiinţat îşi propunea drept principal obiectiv „întărirea conştiinţei naţionale prin luminarea sufletelor asupra marelui adevăr că drepturile naţionale sînt condiţiunea neapărat necesară pentru progresul economic şi cultural, pentru fericirea oricărui popor".

Eliberarea „prin noi înşine"

Rolul şi influenţa ziarului în opinia publică au sporit în chip simţitor după 5 martie 1912, cînd prin fuziunea sa cu *Tribuna*, *Românul* a devenit organul oficial de presă al Partidului Naţional Român, în jurul său concentrîndu-se toate forţele publicistice ale vremii, *„nu numai cele de aici, din Transilvania, ci şi multe din România"*, cum se preciza într-un articol apărut în acea perioadă, publicaţia fiind susţinută *„de tot ce are neamul românesc distins, ca reputaţie morală şi literară"*.

De la început, *Românul* s-a afirmat ca o tribună de luptă activă în vederea realizării unităţii naţionale, ideile cuprinse în numeroasele articole publicate în anii premergători primului război mondial prevestind evenimentele ce aveau să se petreacă în Europa anului 1918. În articolul *State naţionale*, de pildă, publicat în toamna anului 1912, se sublinia că majoritatea statelor naţionale care au luat naştere în secolul XIX *„s-au format pe ruinele altor state mari, poliglote"* şi că acest proces va continua pînă cînd vor fi realizate *„definitiv aspiraţiile naţionale ale tuturor popoarelor în Europa"*. În acest context, un alt articol, apărut în vara anului 1913, evidenţia că *„problema românească este aceea care va fi cea dintîi la rînd... Împrăştiat prin împărăţii vecine, abia jumătate dintr-însul avîndu-şi, în statul său independent, putinţa liberei dezvoltări naţionale, neamul românesc întreg.. îşi frămîntă sufletul în căutarea izbăvirii"*.

Principalul animator al ziarului Românul: Vasile Goldiş

Răspunzînd imperativelor vremii, *Românul* s-a pronunţat, de la început, pentru intensificarea mişcării de rezistenţă împotriva împilatorilor. În paginile sale revenea mereu ideea că libertatea şi unitatea naţională se puteau obţine nu prin „bunăvoinţa asupritorilor", ci *„prin noi înşine"*, pe calea luptei active a întregului popor român. *Ne cheamă lupte noi*, se intitula articolul apărut în vara anului 1913, sub semnătura lui N. Iorga şi în care se arăta: *„Pentru România chestia Ardealului e o chestie de existenţă... Atacurile ungurilor devin tot mai furioase şi se pare că Viena n-are nimic de obiectat: şcoalele ni se nimicesc, cartea românească e oprită..., nouă nu ne rămîne decît un singur drum — lupta"*. Tot atunci şi în acelaşi spirit, Octavian Goga scria: *„De la încheierea dualismului*[1], *care a fost cea mai arbitrară nesocotire a aspiraţiilor noastre politice şi pînă astăzi, noi am fost lăsaţi la discreţia guvernanţilor unguri, ce şi-au pus în lucrare aparatul lor de desfiinţare naţională sub ochii factorilor conducători ai monarhiei, care în afară de trecătoare asigurări platonice, nu ne-au uşurat niciodată soarta politică. De decenii încoace se urmează politica agresivă a guvernelor ungare faţă de noi sub ocrotirea Vienei... Am fost bruscaţi pe vremea memorandului şi aruncaţi în închisori, ne-au desfiinţat şcolile, ne maghiarizează biserica şi aşa, zi de zi, se adaugă o nouă verigă la lanţul suferinţilor din bătrîni"*.

Colaboratorii din jurul *Românului* au propagat, număr de număr, tactica luptei politice active, deschise,

[1] *Magazin istoric*, nr. 3-4/1986.

singura în măsură să ducă la împlinirea idealului de libertate şi unitate. Concludent în acest sens este articolul *Problema românească* apărut în iunie 1913, prin care se lansa următorul îndemn: *„Cu cît vom cheltui mai mult forţe pentru propaganda naţională, cu atît mai repede trebuie să vedem răsărind roadele ei... Fiecare an trebuie să aibă acţiunea lui, fiecare anotimp sau fiecare lună trebuie să producă o nouă manifestare a nemulţumirii noastre politice. Fiecare săptămînă, fiecare zi chiar, trebuie să reamintească lumii prin o mişcare, un gest, o ştire oricît de neînsemnată că aici trei-patru milioane de nemulţumiţi aspiră la un viitor mai bun. Trebuie să infiltrăm şi noi, picătură cu picătură, în conştiinţa europeană ideea că pace şi linişte nu va fi, pînă cînd problema românească nu va găsi o soluţiune liniştitoare şi dreaptă"*.

Măria Sa Poporul

Pornind de la experienţa trecutului, colaboratorii ziarului arădean au văzut în popor, în milioanele de ţărani şi muncitori români temelia succesului luptei de eliberare naţională şi de dreptate socială. Ideea orientării spre popor, spre atragerea maselor la luptă se degajă cu putere încă din primele numere ale ziarului. De pildă, în articolul *Adunări de protestare*, publicat în ianuarie 1911, se făcea următoarea corelaţie între conducători şi popor: *„Conducătorii politici ai unui popor sînt reduşi la absolută neputinţă dacă masele stau în nemişcare... Mişcarea maselor trebuie să dea nu numai justificarea, ci îndemn acţiunei conducătorilor, care cu atît mai efectiv vor reprezenta aspiraţiunile naţionale ale poporului nostru, cu cît acele aspiraţiuni vor rezulta cu mai multă tărie din însăşi masele poporului"*. Ideea contactului cu masele a fost reluată în articolul *3/15 Mai*, consacrat împlinirii a 64 ani de la revoluţia română din 1848, subliniindu-se că *„dacă cele cîteva sute de intelectuali* [care au pregătit şi condus evenimentele revoluţionare din 1848] *nu s-ar fi pus în contact cu acest imens rezervor de energie care este poporul nostru, zadarnice ar fi fost toate preocupările lor"*. Articolul se încheia cu o concluzie de mare valoare practică, izvorîtă din experienţa istorică a românilor: *„Ori de cîte ori viaţa acestui neam ajunge într-un impas, ori de cîte ori o mare chestiune de existenţă a lui bate la uşă, să nu aşteptăm mîntuiri de la abilităţi diplomatice sau de la mila unuia şi altuia, ci să ne adresăm cu încredere Lui* [poporului]. *Să consultăm Poporul. El va oferi mijloace pentru apărarea propriei sale cauze, iar în contact cu El, în asemenea momente, cei mai ne hotărîţi şi sceptici dintre noi, pot să devină nişte lei"*.

Dînd expresie acestui crez, Vasile Goldiş, directorul publicaţiei, scria într-un articol apărut într-unul din primele numere şi adresat ţărănimii, pe care o chema să se grupeze în jurul P.N.R. şi al noului său organ de presă. *„Nu voi cunoaşte osteneală întărind sufletele voastre în iubirea de neam, ci mai vîrtos voi năzui să intre în căsuţele voastre lumina, să afle sălaş în inimile voastre nădejdea dreptăţii"*.

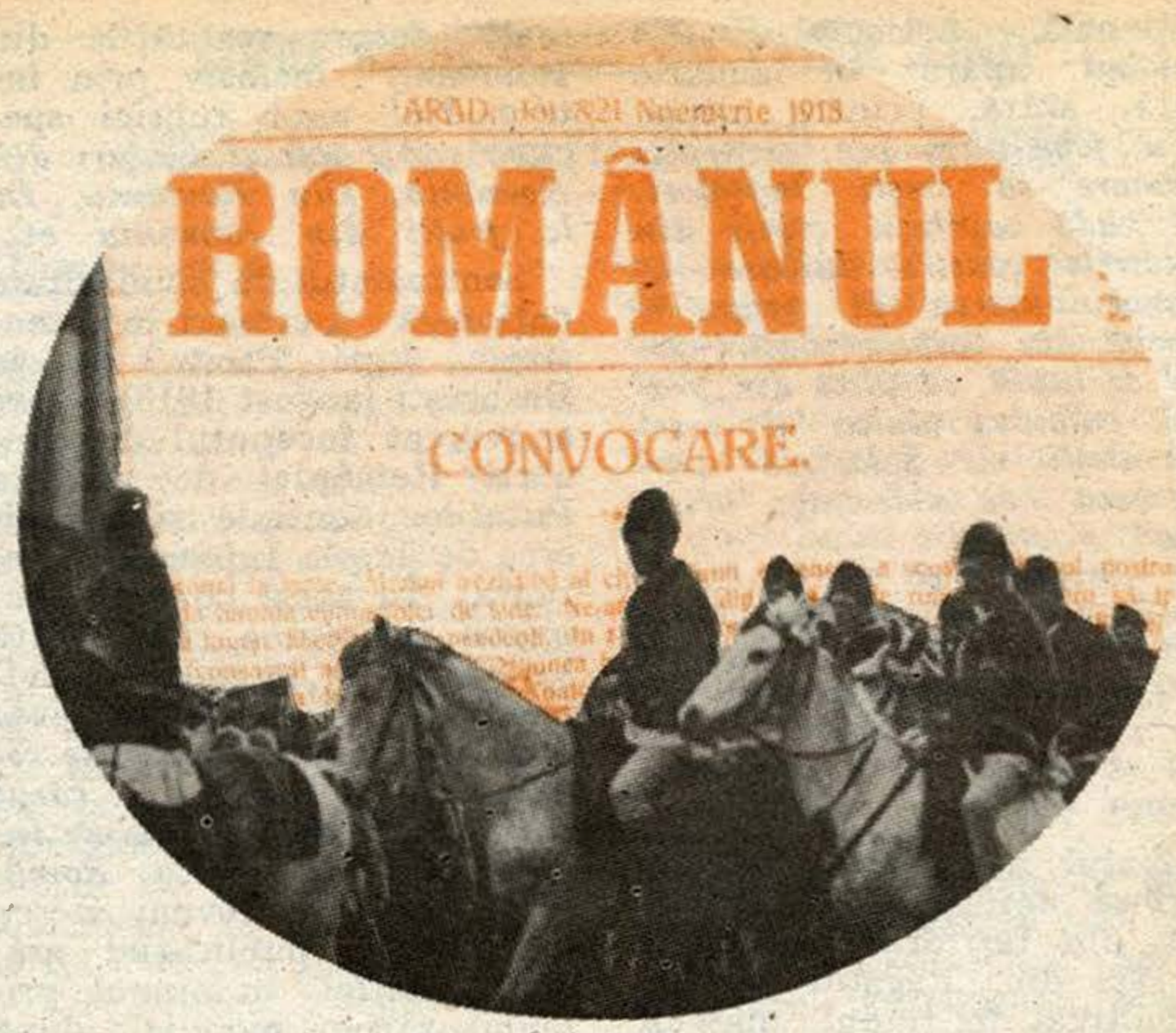
ARAD, [illegible] Noiembrie 1918

ROMÂNUL

CONVOCARE.

8/21 noiembrie 1918: numărul publicaţiei arădene în care a apărut convocarea la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia; imaginea din prim-plan, ca şi acelea din paginile 5, 7 şi 13 reprezintă aspecte de la serbările Unirii care au avut loc în decembrie 1918, în diferite localităţi transilvănene

Gruparea din jurul ziarului *Românul* a privit cu simpatie lupta pentru dreptate socială şi emancipare naţională desfăşurată de socialiştii români. Redactorii săi participau adesea la reuniunile muncitorilor români, publicînd reportaje ample despre desfăşurarea lor. Sub titlul *De la serata muncitorilor români de la Arad*, în numărul din 20 martie 1912, ziarul informa despre conferinţele de propagandă socialistă, urmate de şezători culturale, ce avuseseră loc. Tot în acele zile, sub titlul *Lupta pentru drepturi*, *Românul* relata despre o demonstraţie organizată la Arad, de către mii de muncitori care *„au părăsit atelierele, alergînd cu însufleţire în stradă"*, pentru a-şi cuceri drepturile de care erau lipsiţi.

Din aceeaşi preocupare, de a antrena forţe cît mai largi în lupta pentru eliberare naţională, *Românul* a acordat o atenţie deosebită rolului femeilor în cadrul luptei pentru emancipare socială şi

națională. Articolul *Femeia română*, apărut în ianuarie 1911, arăta, printre altele: *„Tu, femeie română, ai sfînta chemare să creşti luptători. Să vadă copilaşii voioşi din privirile voastre duioase de mamă durerea de neam, să soarbă din vorbele voastre dorul de luptă, să plece din pragul cuibului dulce al casei părinteşti cu hotărîrea bărbătească de a învinge ori a muri"*.

„Nume scumpe tuturor românilor"

Ziarul a oglindit pe larg strînsa unitate dintre românii din teritoriile subjugate şi cei din Regatul român, a cultivat în rîndul maselor ideea adîncirii solidarităţii românilor din Transilvania cu fraţii lor de peste Carpaţi, lupta lor comună pentru împlinirea idealurilor de libertate şi unitate naţională. Elocvent în acest sens este articolul *Solidaritate*, apărut în noiembrie 1912, în care se arăta că *„această solidaritate pentru noi preţuieşte mai mult ca orice. În ea noi vedem tot mai clar biruinţa firească a luptelor ce purtăm, chezăşia victoriilor de mîine. Cînd un popor întreg de 12 milioane suflete cere într-un singur glas desrobirea politică şi culturală a fraţilor lor... aş vrea să văd şi eu puterea care să i se opună"*.

Articolul *Lămuriri*, publicat de V. Goldiş la începutul anului 1913, reafirma, în faţa întregii lumi, că naţiunea română din Transilvania *„etniceşte şi cultural-iceşte se simte şi se ştie una cu întreg neamul românesc de pretutindeni, una naţiunea română, care alcătuieşte stat l român independent. Toate suferinţele şi toate bucuriile fiecărei părţi din acest neam din cadrele oricărei organizaţiuni de stat se resimte în chipul cel mai firesc de către neamul întreg"*. România — conchidea autorul articolului — *„este ţara iubită a fraţilor noştri, cu care ne simţim una sufleteşte"*.

În paginile ziarului au apărut, de asemenea, informaţii despre realităţile din România, inclusiv prin intermediul unor rubrici speciale ca: *Fapte şi lucruri din România, Din România, De la fraţii din România* etc.

Sentimentul de solidaritate naţională a crescut în intensitate după Pacea de la Bucureşti (august 1913), care a marcat începutul desprinderii României de coaliţia Puterilor Centrale şi apropierea de Tripla Înţelegere (Antanta). În acest context, *Românul* consemna, cu vădită satisfacţie şi încredere în viitor, că *„România va avea forţa ca să apere interesele românismului întreg, a cărui soartă va fi de aici înainte inseparabilă de soarta României"*. Ideea va reveni mereu în paginile publicaţiei arădene. Astfel, în ajunul primului război mondial, după ce constata că *„unitatea sufletească şi culturală a întreg neamului românesc e un fapt împlinit"*, *Românul* scria următoarele: *„Şi mai virtos ochii noştri plini de admiraţie sînt aţintiţi spre mîndrul Regat al României, cetatea puternică şi pavăza existenţei naţionale nu numai a românilor care trăiesc într-însa, ci a întregului neam românesc. Istoria ei a fost şi este istoria noastră şi marile suflete care au înălţat Ţara sînt adorate de noi întocmai ca de fraţii noştri din Ţară. Numele lui Ştefan cel Mare şi a lui Alexandru cel Bun şi a lui Mircea Vodă şi a lui Mihai Viteazul sînt nume scumpe tuturor românilor"*.

„În marile interese ale neamului românesc"

Pentru conduita sa hotărîtă de apărare a intereselor româneşti din Transilvania, *Românul* a avut de înfruntat în numeroase rînduri adversitatea guvernanţilor austro-ungari. S-a mers pînă acolo, încît la 10 martie 1916, deoarece Vasile Goldiş a refuzat să iscălească declaraţia de fidelitate faţă de monarhia dualistă, iar ziarul pe care îl conducea se dovedise cea mai activă tribună de propagandă în lupta pentru libertate şi unitate naţională, *Românul* a fost suspendat. A reapărut abia la 8 noiembrie 1918, în zilele în care Transilvania se afla în plin proces naţional-revoluţionar în vederea unirii ei cu România. Din primul moment, *Românul* s-a pus în slujba Consiliului Naţional Român Central, în paginile sale fiind publicate şi popularizate toate documentele elaborate de acest for suprem, *„care reprezintă voinţa poporului român"*. Chiar din primul număr al noii serii, *Românul* a proclamat cu hotărîre principiul autodeterminării naţiunii române: *„După veacuri de iobăgie* — se scria în articolul intitulat simbolic *Înviere* —, *apăsare şi umilire ajunsă şi neamul românesc din leagănul obîrşiei sale de a dispune liber de soarta şi viitorul său"*.

Prin numeroase articole, *Românul* a susţinut activ acţiunea de organizare a consiliilor şi gărzilor naţionale, organisme emanate din voinţa maselor, care au înlocuit vechile organe administrative austro-ungare şi au pregătit actul unirii Transilvaniei cu România. *„Neamul ne cheamă azi la lucru şi, prin glasul Consiliului Naţional, ne îndeamnă tot mai înteţit ca să ne strîngem rîndurile..., să ne organizăm politiceşte, afirmîndu-ne cu ştiinţa vie naţională, sub vraja ideilor cuprinse în programul actual al Consiliului Naţional Român, şi milităreşte, în garda naţională, pentru ca ideile să le putem întrupa în fapte. Să nu rămîie colţ românesc străin de această mişcare mare de la care aşteptăm fructul luptelor seculare: totala desrobire şi consolidarea neamului românesc"*, îndemna unul din articolele publicate în acele zile.

Apelul de convocare a Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia a fost tipărit cu majuscule pe prima pagină a ziarului, care şi-a concentrat eforturile în vederea mobilizării maselor în număr cît mai mare la istorica adunare plebiscitară: *„Toată suflarea*

românească să grăbească la Alba Iulia", se arăta în editorialul din 28 noiembrie 1918. Acolo se va pune *„pe vecie temelia fericirii neamului românesc"*, deoarece adunarea *„va înfăptui idealul mare al unității naționale, de care au visat moșii și strămoșii noștri"*.

În spiritul celor mai înaintate idei ale vremii, articolul *Socialiștii români*, semnat de redactorul-șef Ioan Clopoțel, sublinia prezența activă a muncitorimii organizate în *„marile și veșnicile interese de viață ale neamului românesc... Întîi de toate noi îi considerăm pe socialiștii români ca o parte integrantă a poporului nostru, o parte organică vie, de la a cărei funcțiune normală depinde structura societății noastre"*.

1 Decembrie 1918, data cînd la Alba Iulia s-a întrunit Marea Adunare Națională a românilor transilvăneni, acea *„uriașă simfonie a conștiinței naționale"*, cum arăta *Românul* într-unul din articolele sale, va rămîne *„pînă la sfîrșitul veacurilor zi memorabilă în istoria neamului românesc, căci în această zi s-a desăvîrșit unitatea națională a românilor"*.

Colecția ziarului pe toată durata apariției sale închide în sine, *„ca într-un sanctuar, amintirea unui trecut de glorie"*, cum se arăta cu mîndrie în articolul publicat în numărul din 30 mai 1921, prin care *Românul*, considerîndu-și misiunea îndeplinită, își anunța încetarea apariției sale. Timp de aproape un deceniu, ziarul a fost un factor activ de mobilizare și dinamizare a conștiinței maselor în lupta pentru împlinirea înaltelor aspirații de libertate și unitate națională. Judecînd din perspectiva celor trei sferturi de veac ce s-au scurs de la apariția publicației, se poate spune că în cronica marelui eveniment de la 1 Decembrie 1918 — care a permis poporului nostru să se înscrie pe noi coordonate de dezvoltare istorică — *Românul* a marcat una din paginile cele mai luminoase. ■

LIVIU REBREANU: ÎN CLIPA CÎND ROMÂNII DE PRETUTINDENI SE UNESC

(Urmare din p. 7)

tilarea Ardealului însă a lovit toate inimile, parcă neamul întreg ar simți că în Ardeal bate inima cea mare... Și iată-mă iarăși cu rădăcinile în afară de statul român".

În acel an 1940, Rebreanu și-a exprimat, de asemenea, în mod public îngrijorarea față de atacurile revanșarde ale horthyiștilor și hitleriștilor la adresa suveranității României, în discursul de recepție de la Academie (29 mai 1940), în care s-a referit la cei care „nu scapă o ocazie fără a ponegri începuturile și trecutul [poporului român] ca să ne poată apoi contesta pămîntul". Discursul său de recepție a fost primit cu deosebit interes. „Iorga zice, nota Rebreanu la 2 iunie 1940 în același jurnal, că va propune să fie tradus discursul meu în patru limbi și răspîndit drept cea mai bună propagandă românească".

Un document necunoscut, aflat în aceeași arhivă Rebreanu de la Biblioteca Academiei, aduce o serie de precizări privind contextul în care scriitorul și-a redactat și pronunțat discursul de recepție, în care — cum am văzut — a considerat necesar să se refere și la cei care falsificau și denigrau istoria poporului român. „Anul trecut — nota scriitorul — un istoric ungur [Al. Domanovszki] a tipărit în limba franceză o carte de cîteva sute de pagini [*La méthode historique de M. Nicolae Iorga*, Budapesta] în care, subt pretextul și subt masca unei polemici cu d.N. Iorga, batjocorea științific neamul românesc și-i tăgăduia dreptul de a stăpîni pămîntul pe care trăiește. Cartea s-a trimis nu numai istoricilor de seamă, dar și multor personalități literare, științifice și politice din toate țările, căutînd și poate izbutind în parte să zdruncine unele credințe în dreptatea noastră. Acum recent un profesor francez [P. J. Thomas], care a funcționat mai mulți ani la Universitatea din Cluj ca oaspete al guvernului român, a tipărit un volum de asemenea de cîteva sute de pagini [*Les Roumains, nos alliés ?*, Paris, 1939], în care ponegrește țara și poporul român și conchide că Transilvania trebuie să se întoarcă sub stăpînire ungurească.

Nu știu ce a făcut, ce face sau ce are de gînd să facă oficialitatea românească, adică Ministerul propagandei, poate și cel al minorităților, în sarcina căruia cade să se ocupe de lucrurile acestea. Nu încape îndoială că astfel de cărți nu se pot anihila prin notițe sau articolașe de gazetă și nici prin broșuri mai mult sau mai puțin inspirate". Subliniind necesitatea ca unor astfel de denigrări să li se dea răspunsul cuvenit, Rebreanu arăta că „în cazurile acestea, eu cred că Academia Română e cea mai chemată să reacționeze cu greutatea necesară. Ea ar putea lua inițiativa unor replici serios documentate care să aibă răsunetul cuvenit și dincolo de graniță. Astfel de cărți, elaborate de istorici valoroși, nu de polemică, ci de documentare corectă, tipărite și distribuite, prin îngrijirea Academiei, tuturor personalităților de vază din lume, ar servi aievea cauza românească. Convins că prin asemenea activitate Academia noastră nu s-ar abate deloc de la menirea ei, îmi permit a supune atenției d-voastră sugestia aceasta".

Descoperirea acestor două lucrări necunoscute pînă acum în bibliografia marelui scriitor aduce, astfel, noi precizări privind publicistica sa militantă, în slujba idealurilor unității și independenței naționale a țării. ■

TOȚI S-AU GÎNDIT LA UNIREA CEA MARE

VASILE COMAN

Sfîrșitul secolului XIX și începutul celui următor a însemnat pentru românii din Transilvania o epocă de mari tensiuni și confruntări între forțele oprimatoare austro-ungare și hotărîrea tot mai puternică a poporului de eliberare de sub dominația străină și de unire în hotarele românești. Nu era român care să nu dorească și să nu se simtă angajat în înfăptuirea acestui ideal.

Memorandiștii fuseseră condamnați, dar ideile lor, pe care le-au afirmat cu tărie și le-au apărat, au ajuns cunoscute întregii lumi. Acuzatorii lor au devenit ei înșiși acuzați de nedreptățile și asupririle făcute în numele unui imperiu bicefal. Chipul unei Daco-Românii, care să-i cuprindă pe toți românii, prindea deja contur în mintea și sufletul tuturor. Înainte de a se auzi la Alba Iulia cuvintele: „Vrem să ne unim cu țara", rostite de o sută de mii de reprezentanți ai poporului român, aceste cuvinte au răsunat în tot Ardealul, în cîntece și manifestări populare. Alba Iulia, Arad, Blaj, Brașov, Cluj, Oradea și Sibiu deveniseră adevărate centre care polarizau vrerile românilor ardeleni și din care pornea, ca o rază luminoasă, voința de dreptate și libertate. Numeroase personalități s-au ridicat și au devenit în acest timp făcăleri ai acestor idei însuflețitoare, luptători neînfricați pentru marele ideal. În rîndul acestora se afla, la hotarul de vest al țării, la Arad și Oradea și Roman Ciorogariu, viitorul episcop al eparhiei Oradea (1920-1936).

Roman Ciorogariu — neobosit luptător pentru Unire

Puterea de viață a României muncitoare

Roman Ciorogariu își trage obîrșia din ținutul frămîntat al Munților Apuseni. Părinții săi, nemaiputînd suporta nedreptatea și sărăcia la care erau supuși moții, au descălecat spre locurile de șes din jurul Aradului, unde nădăjduiau să ajungă la un trai mai liniștit și mai îndestulat. S-au așezat în comuna Pecica; aici, la 6 decembrie 1852, s-a născut fiul lor Nicolae, care, mai tîrziu, va primi numele monahic Roman.

După studii făcute în țară — școala primară în sat și preparandia la Arad — a urmat, ca bursier, cursurile de teologie și filozofie la universitățile din „Lipsca" (cum numeau pe atunci românii Leipzigul) și Bonn. Încă în anii de studii fiind, manifesta un interes deosebit pentru evenimentele istorice de excepție pe care le trăiau românii. Pe o foaie de carte, el făcea, la începutul anului 1878, următoarea însemnare: „Plevna, Rahova, Vidin... Ce glorie! Sîngele românesc nu s-a vărsat în zadar!"

Timp de 37 ani a dezvoltat o activitate didactică bogată, avînd o concepție superioară despre rostul școlii și culturii în viața unui popor. În acest timp, școala confesională din Transilvania era un fel de cetate de apărare a ființei și graiului românesc, mai cu seamă în anii de după instaurarea dualismului austro-ungar, cînd o seamă de măsuri, tindeau la deznaționalizarea poporului român. „Cultura — spunea Roman Ciorogariu — dă viață conștiinței naționale, iar starea economică este nervul motrice al fiecărei mișcări populare. Fără această bază nu vom putea ajunge în veci la o politică independentă, ci veșnic vom fi aserviți relațiilor e terne, problematice pentru noi". A scris aproape la toate ziarele și revistele ce apăreau în acel timp în Transilvania, fiind apreciat și citit cu multă plăcere pentru „verva lui intelectuală, adîncimea în gîndire și ușurința în expresie", cum îl definea Ioan Clopoțel.

La alegerea lui ca membru de onoare al Academiei Române, la 12 iunie 1921, istoricul Ioan Lupaș arăta: „Timp de o jumătate de veac, Roman Ciorogariu a purtat un strălucit condei de ziarist, luptînd cu cuvîntul și cu condeiul pentru apărarea intereselor românești, adeseori greu primejduite de penetrația sistematică a elementelor străine".

Scrisul său sugestiv, plin de metafore, uneori cu ac-

cente de tunet, a fost apreciat de scriitori ca Gala Galaction, sau de savanți ca Sextil Pușcariu, care îl numea, în memoriile sale, „moșneagul iubitor de soare". Ziarul în care și-a expus de preferință convingerile în slujba crezului național românesc a fost *Tribuna*. Îi plăcea să se socote că „tribunist" (își spunea chiar „oțelist", deoarece se rali e de la început partizanilor activismului politic al Partidului Național Român, combătînd pasivismul[1]). A colaborat, de emenea, la *Cele Trei Crișuri*, la *Tribuna poporului*. Articolele sale, purtînd titluri ca: *Răsărifi din vremuri grele*, *Alianța popoarelor*, *Răsărit de soare* sînt o pledoarie pentru unitatea națională, pentru lupta necurmată ce trebuie dusă pentru atingerea acestui țel.

În scrisul său se exprima grija pentru propășirea poporului, propășire pe care o vedea în primul rînd prin dezvoltarea industrială și rolul crescînd al muncitorimii: „Pînă nu se va industrializa și comercializa țara — arăta el, în 1919, în lucrarea cu caracter memorialistic *Zile trăite* — românul tot salahorul străinului va fi, iar țara teren de exploatare pentru dușmani". Cu alt prilej, nota: „Numai o Românie muncitoare are putere de viață în noua constelație a lumii".

O zi memorabilă

Vederile sale democratice răzbat din numeroase acte pe care le-a emis în calitatea oficială pe care a avut-o. Astfel, după unirea de la Alba Iulia, a dat circulara cu nr. 1 454/1918, arătînd marile binefaceri ale unității naționale: „Îndeosebi să se remarcheze din această hotărîre democrația curată care împărtășește pe popor de toate drepturile politice, dînd vot universal și egal întreg poporului fără deosebire de stare sau clasă, începînd de la alegerile comunale pînă la cele parlamentare și pămînt, după ceea ce se va sta-

[1] *Magazin istoric*, nr. 6/1978.

bili, ca tot omul să aibă parte de pămîntul țării", iar în punctul 7, circulara prevedea: „Noi nu rîvnim asupra popoarelor străine care ar cădea sub stăpînire românească, ci mai vîrtos rem să le respectăm toate drepturile la limba și vrerea lor, să trăim pașnic împreună, dezvoltîndu-ne fiecare spre fericire".

În ziua de 1 Decembrie 1918, mulți bihoreni au luat parte la Adunarea de la Alba Iulia, în frunte cu reprezentanții lor de seamă; între ei și Roman Ciorogariu, care a avut astfel bucuria de a-și vedea — alături de compatrioții săi — visul și lupta împlinite, de a fi părtaș la acest mult dorit eveniment.

Dar pentru părțile de nord-vest ale Transilvaniei proclamarea unirii de la Alba Iulia avea să fie urmată încă de o lungă și grea pătimire. Stăpînirea ungară a adoptat măsuri extreme. Mulți dintre români au fost arestați, alții au fugit la rude sau cunoștințe. Au căzut mărtiri ca dr. Nicolae Bolcaș și dr. Ioan Ciordaș din părțile Beiușului. Roman Ciorogariu a fost condamnat la moarte.

Ziua de 20 aprilie 1919, cînd armata română a intrat în Oradea, a rămas unul din cele mai importante momente din istoria acestui oraș de la hotarul apusean al țării. Cu mare și negrăită bucurie, Roman Ciorogariu a întîmpinat pe ostașii români arătînd: „... Astăzi se înfăptuiește și pe acest pămînt idealul unirii. Nici o parte a românismului nu a fost expusă atît de mult pieirii ca Țara Bihorului. Astăzi [ei] își primesc răsplata pentru eroismul cu care s-a păstrat limba și legea strămună la aceste margini... Armata română vine în numele civilizațiunii, să împlinească dreptul popoarelor, promulgat de marele areopag, constituit la Versailles... Ne rugăm să fie cuprinsă în misiunea aceasta civilizatorică — arăta el în continuare — și ocrotirea elementelor de ordine ale concetățenilor noștri maghiari, care au suferit împreună cu noi".

Momentele pe care le-am evocat aici din viața și activitatea lui Roman Ciorogariu sînt doar cîteva fire din țesătura vieții lui, bogată în împliniri pentru cauza unirii celei mari. Multe dintre ele apar în scrierea memorialistică *Zile trăite*, din care redăm în continuare cîteva semnificative pasaje evocînd Adunarea de la Alba Iulia, la care a participat în cali-

tate de delegat al județului Bihor. Întreruperile le-am marcat cu trei puncte.

La Alba Iulia

Toate circumscripțiile electorale aleg cîte 5 delegați prevăzuți cu mandate în regulă, după practica delegaților de la conferințele naționale. Mai departe protopopii, delegații centrelor culturale, după norma circularei dată mai înainte. Din toți aceștia s-au făcut cam două sute delegați din Biharia... Membrii consiliului cu cîți au încăput, am plecat în 28 noiembrie în vagon special peste [pentru] Arad, împodobiți cu tricolor românesc și între cîntece naționale...

De la Arad am plecat a doua zi dimineața cu mare alaiu, eu modest uspătoiu între atîtea celebrități răsărite sub soarele libertății. Trenul [era] împodobit cu tricolor și tixit de imensa lume ce s-a adunat. În definitiv [în cele din urmă] am plecat cîți am încăput în tren. Un ofițer de gardă, nepotul meu Eugen Ciorogariu, cu un pluton însoțește trenul, podurile și linia ferată [fiind] păzite de gardele noastre. La gările pavoazate ovaționează satele, venite să facă onorurile, șoselele de-a lungul trenului [sînt] traversate de parcurile vehiculelor lui Mackensen. Cu un cuvînt mers triumfal la Alba Iulia... [Aici] primire regală cu discursuri, onoruri militare date de o companie... purtînd eșarfă tricoloră. Tot orașul [este] pavoazat, am putea zice îmbrăcat în tricolor. Valuri de oameni frămîntă sub picioarele lor noroiul zăpezii topite, aclamări și ropotul goanei de automobile și trăsuri umplu văzduhul. Intrăm pe poarta cetății pe care a intrat odinioară Mihai Viteazul, sub boltitura temniței fioroase de unde au fost Horia, Cloșca și Crișan duși la roată, iar acum stau de gardă moții, cu priviri aprinse, în sumane moțești, cu pușca la umăr și căciula de miel împănată cu tricolor, iar sus pe bastioane aceleași figuri vii... evocă vedenii din epopeea romană.

După noi, ziua-noaptea, pînă în dimineața de 1 Decemvrie aduc trenurile tixite, miile de români de la Dunărea bănățeană pînă în Solnoc Dobâca și din creștetul Bihorului pînă în creștetul Carpaților, într-o pitorească variantă de porturi țărănești. Dar masa poporului din centrul Ardealului vine călare, în căruțe și pedestru, cu desagii în spate, din depărtări mari, la vestea minunată ce s-a arătat în Alba Iulia. Noaptea e luminată de focuri de bucurie jur-împrejurul Alba-Iuliei, iar în dimineața zilei de 1 Decemvrie... a crescut lavina la mai bine de o sută de mii suflete.

Două zile a ținut sfatul pregătitor pentru precizarea hotărîrilor. În acest sfat a luat parte consiliul național întregit cu reprezentanții socialiștilor români, delegații basarabeni și bucovineni și o pleiadă din generația mai tînără. În acele zile mari, cînd Ardealul a văzut deschise porțile unirei cu țara mamă, [nimeni] nu s-a mai gîndit... decît la unirea neprihănită de gînduri lăturalnice. Consiliul central din Arad cu această hotărîre a venit la Alba Iulia și suta de mii de români din toate colțurile Ardealului și Banatului la această unire a venit la Alba Iulia, să o încheie prin actul plebiscitului. Adunarea avea numai să ratifice această voință, această poruncă a Ardealului...

Ziua unirii naționale se începu cu serviciu divin în ambele biserici. La noi corul intonează... *Deșteaptă-te române*. La „murim mai bine în luptă" se înalță mînile spre jurămînt și joară [jură] toți cu lacrimi în ochi... Un tablou viu al istoriei neamului românesc.

La ora 10 se deschide adunarea în sala casinoului militar din cetate. La masa prezidențială, pe un podiu, ocupă loc consiliul național cu episcopii și socialiștii Flueraș și Jumanca, în frunte cu președintele partidului național, George Pop de Băsești, badea George al Ardealului, trecut prin temnițele Vațului, carele, de la moartea lui Ioan Rat, prezidează conferințele naționale și acum își ia cununa răsplății pentru credința cu care și-a slujit neamul. În sală, cei 1 200 delegați ai bisericilor, instituțiilor culturale și ai poporului. Pe galerii [la galerie], sclipicioase femei și afară, pe cîmpul lui Horia, 100 000 țărani sub drapele naționale așteptînd evanghelia nouă a libertății...

Într-o atmosferă încordată, cu lacrimi în ochi, deschide adunarea bătrînul președinte. Întîiul vorbitor Ștefan C. Pop descrie în culori vii suferințele neamului și desvăluie chipul României mari, Goldiș cu glas puternic ridică în fața adunării tablele legii cei noui, hotărîrile din Alba Iulia, Maniu motivează aceste hotărîri într-o parafrază luminoasă. Un prisnel de tipograf, Jumanca, surprinde lumea cu glasul lui sonor, argintiu și cu o dicție românească curată. Declarația lui, făcută în numele socialiștilor români, că aderă la actul de unire cetit de Goldiș, pentru că ei sunt mai înainte români și numai [după] aceea socialiști, e acoperită de un orcan [furtună] de aplauze, ce a întrecut pe toate cele de mai nainte. În numele bisericilor române fac declarația de aderare episcopul Ioan Papp și D. Radu. Deasupra acestor discursuri răsună din galerii și din grosul salei cuvîntul de ordin „fără condiții"...

Pe platoul de lîngă cetatea Alba Iulia, unde cu 134 ani mai în urmă au fost frînți în roată Horia, Cloșca și Crișan, în prezența a 2 000 țărani aduși de învingătorii răscoalei țărănești să asiste la înfricoșatul act și de unde au fost aruncate bucățile trupurilor sfîșiate în cele patru regiuni ale lumei, ca pildă de îngrozire rebelilor iobagi, așteptau acum 100 000 de țărani liberi. În loc de roată erau patru podiuri în cele patru regiuni, de pe care doi vlădici și alți doi heroizi vesteau în cele patru regiuni ale lumii hotărîrile unirei. Unirea tuturor românilor într-o Românie mare trup s-a făcut. ■

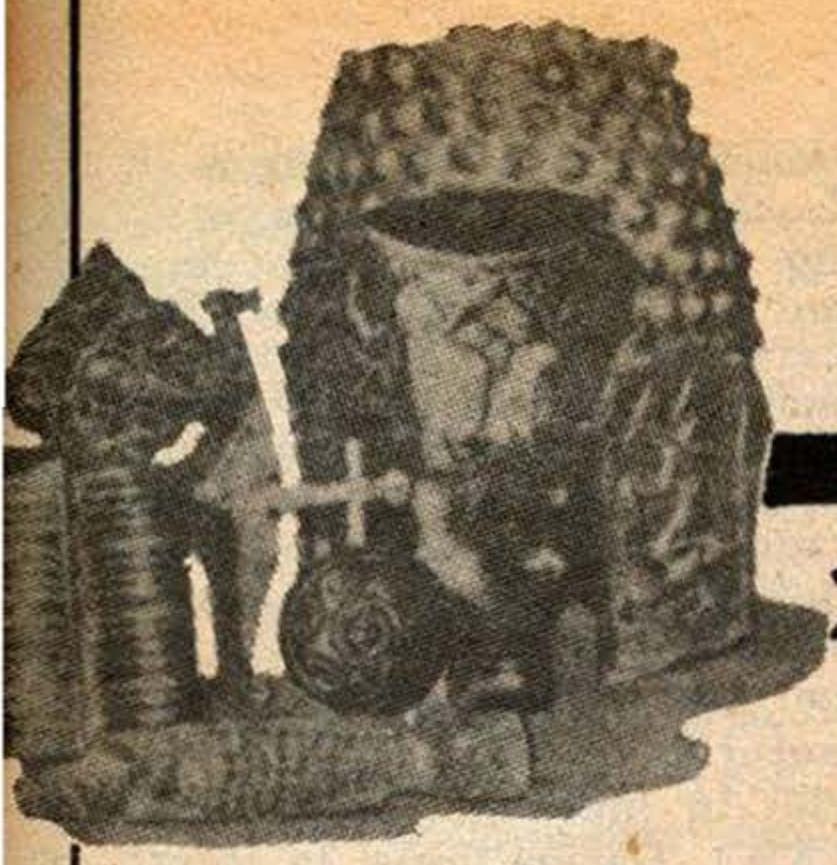

„De prin vremuri mulţi veniră, începînd cu acel oaspe
Ce din vechi se pomeneşte, cu Dariu a lui Histaspe".

M. Eminescu, Scrisoarea III

2 500 ani de la primele atestări istorice ale luptelor geto-dacilor pentru libertate şi independenţă

EROISM NEPIERITOR

PETRE ALEXANDRESCU

Primăvara anului 514 î.e.n. Suza — una din numeroasele capitale ale întinsului Imperiu persan, din vremea lui Darius I freamătă de tumultul oştilor. Aproape 700 000 oşteni (potrivit estimaţiei lui Herodot) — pedestraşi şi călăreţi, recrutaţi din toate satrapiile (provinciile) Imperiului persan — aşteaptă semnalul de plecare în marea expediţie pe care regele o plănuieşte. Flota feniciană şi cea grecească se alătură armatei terestre, realizînd — peste strîmtoarea Bosfor — cel mai mare pod de vase cunoscut pînă atunci. Peste acest pod, uriaşa armată s-a scurs zile în şir, îndreptîndu-se spre miază-noapte, la Dunăre şi de acolo mai departe, în ţara sciţilor.

Semnificaţia expediţiei pentru ţara noastră este cu totul deosebită. Căci prima atestare istorică ce îl înregistrează pe geţi în istoria antică este tocmai evenimentul dîrzei rezistenţe opusă de ei armatei regelui persan Darius I, în expediţia pe care acesta o preconiza împotriva sciţilor — populaţie ce sălăşlula în întinsele stepe din nordul Mării Negre şi Caspice.

Între Beidaud şi Agighiol

„Înainte de a ajunge la Istru — scrie părintele istoriei, Herodot — *Darius îi supuse mai întîi pe geţi, care cunosc practicile de imortalizare*[1], *căci tracii* [adică celelalte triburi trace pe teritoriul cărora trecuse armata persană]... *i s-au închinat lui Darius fără luptă*" în afară de geţi care *„sînt cei mai viteji şi cei mai drepţi dintre traci"*. Herodot scoate în relief vitejia ieşită din comun a geţilor — care i se pare fără sens raportată la tăria şi mulţimea neobişnuită a oştenilor perşi. De aceea, în pasajele următoare, Herodot dă motivaţia acestei rezistenţe. El o consideră a fi determinată de practicile şi credinţele de imortalizare ale acestui popor legate de cultul acelui personaj divin, Zalmoxis, care a trezit interesul atîtor gînditori antici şi moderni.

Evident însă că vitejia, credinţa în nemurire şi dorinţa de libertate constituiau doar temeiurile subiective ale opoziţiei faţă de armata persană. Pentru a lupta împotriva unei armate, care — chiar dacă cifrele lui Herodot sînt exagerate — avea un efectiv neobişnuit pentru acele vremuri, trebuia ca, la rîndul lor, geţii să dispună de o forţă economică şi politică care să le îngăduie să se opună acestei formidabile forţe armate.

Înainte deci de a încerca să desluşim împrejurările acestui eveniment, de la care se împlinesc 2 500 ani, să aruncăm o privire asupra datelor de care dispunem despre geţii din veacul VI î.e.n.

Aşa cum arată cercetările arheologice efectuate în ultima vreme, lumea getică din sudul Dunării, pe unde avea să se deplaseze armata persană, se afla într-o perioadă de regrupare, de reorganizare. În

[1] Acest pasaj a fost tradus, îndeobşte, cu locuţiunea „care se cred nemuritori". Traducere propusă de noi corespu de mai exact termenilor folosiţi de Herodot — *n.a.*

Dacii în luptă pentru apărarea pămîntului lor (secvență de pe Columna lui Traian)

sec. VII î.e.n., în această zonă existase o formaţiune politică getică. La Babadag şi Beidaud, în nordul Dobrogei, au fost identificate şi cercetate două mari aşezări fortificate, înconjurate de constelaţii de „sate" deschise, nefortificate. Existenţa acestor aşezări s-a întins în timp pînă spre mijlocul sec. VII î.e.n., dată după care înregistrăm aici presiunea unor evenimente externe (mişcări de populaţii venite, se pare, dinspre răsărit, deci din stepele în care pătrundeau atunci sciţii). Ulterior, în sec. V şi IV î.e.n., în aceleaşi ţinuturi s-a constituit o nouă formaţiune politică getică, aşa cum arată necropola princiară de la Agighioli şi cimitirele din apropiere, de la Enisala, ale populaţiei de rînd. Această putere politică ce îşi exercita autoritatea încă dinainte de întemeierea Histriei în partea de nord-est a Dobrogei, din aşezările de la Babadag sau Beidaud, şi, mai tîrziu, din zona Agighiol — Enisala, şi-a marcat efectiv prezenţa, chiar dacă, în timp, a înregistrat unele fluctuaţii demografice sau politice. Aici s-a putut afla şi acea grupare militară — desigur şi politică — ce a opus rezistenţă armatei persane.

Dar ce conjunctură politică îl determinase pe regele Persiei să pornească, din îndepărtatele teritorii ale podişului Iranului, pînă în Europa, pentru a purta un război dincolo de Dunăre?

S-a spus de multă vreme că această campanie ar fi fost îndreptată împotriva sciţilor (ce locuiau în întinsele stepe din nordul Mării Negre şi al celei Caspice). Se pare însă că nu e singurul motiv. Recurgînd la analogii mai noi, ca — de pildă — campania demonstrativă a lui Alexandru cel Mare împotriva tribalilor de la Dunăre, campania efectuată de acesta în scopul de a-şi cîştiga liniştea în această regiune înaintea atacului asupra Asiei, sau — alt exemplu — la politica sultanilor otomani de a cuceri nordul Balcanilor înainte de a da asaltul definitiv asupra Constantinopolului, unii istorici explică expediţia scitică drept o acţiune cu scop strategic, menită să asigure spatele armatei persane înaintea războiului împotriva Greciei, a cărui declanşare fusese deja decisă la acea dată.

Dacă însă căutăm motivaţia acestei acţiuni în raţiunea celorlalte războaie duse de regii perşi, observăm că ea se înscrie într-o concepventă politică de apărare a frontierei de nord a imperiului, asaltată timp îndelungat de diverse triburi scitice, care secole de-a rîndul au încercat (adesea au şi reuşit) să pătrundă către sud, fie prin deşerturile de la răsăritul Mării Caspice, fie prin defileurile adînci ale Caucazului. Cyrus, fondatorul Imperiului persan, murise în ţinuturile de nord-est ale Persiei în luptă cu sciţii (530 î.e.n.). Darius însuşi le făcuse faţă victorios în aceeaşi regiune, în primii săi ani de domnie (519 î.e.n.). Aşadar, prin acţiunea din Europa, regele încerca să-şi surprindă adversarii printr-o largă mişcare de învăluire, care ocolea Marea Neagră.

3 000 km de rătăciri

Bizuindu-se pe experienţa campaniilor duse în deşerturile Asiei Centrale, Darius nu pare să fi avut o idee clară despre condiţiile pe care le oferea Europa, în special în zonele ei nord-pontice. În condiţii bune, el spera să străbată imensele stepe de la nordul Mării Negre şi apoi să se reîntoarcă acasă peste Caucaz, după ce va fi învins sau măcar va fi liniştit prin acţiuni de intimidare turbulentele triburi scitice. În cazul în care sciţii ar fi acceptat o bătălie de cîmp deschis (ceea ce era puţin probabil) victoria lui Darius (dată fiind imensa lui armată şi pregătirea tactică superioară) nu putea fi pusă la îndoială.

Dar sciţii au adoptat o altă tactică — aceea a pămîntului pîrjolit. Evitînd să se arate duşmanului — potrivit relatărilor lui Herodot —, ei au astupat fîntînile, au ars ogoarele, hărţuind armata lui Darius. Pe caii lor iuţi, ei atacau pe cei rămaşi în urmă, ariergarda şi nesfîrşitele convoaie de bagaje, încît după ce a rătăcit mai bine de două luni şi după ce a străbătut peste 3000 km, Darius

---

[1] Într-unul din tumulii acestei necropole a fost descoperit un bogat mormînt princiar, datînd de la mijloc l veac lui IV î.e.n.

s-a văzut nevoit să se întoarcă la Dunăre, unde îl aștepta podul de vase construit, se crede, în dreptul vadului de la Isaccea. De aici, după ce a trecut prin Dobrogea, a străbătut Peninsula Balcanică și s-a întors în capitala imperiului, lăsînd comanda unuia din generali.

Deși nu suferise cu adevărat un dezastru (sau, în orice caz, din desfășurarea campaniei nu știm să se fi dat o bătălie decisivă), Darius se întorcea învins din expediție. Istoricii greci sînt unanimi în a considera campania sa scitică un eșec. De altfel, zvonurile despre rezultatele îndoielnice ale campaniei o luaseră cu mult înaintea lui Darius. Ca atare, armata persană în retragere era permanent hărțuită de neamurile și populațiile aduse aparent sub ascultare. Unele orașe grecești din Strîmtori (Bosfor și Hellespont) s-au răsculat pentru a-și recăpăta independența și însuși Byzantionul a ridicat steagul revoltei, încît marele rege s-a văzut nevoit să-și schimbe punctul de traversare din Bosfor. De altfel, el nici nu a întîrziat în aceste locuri, încredințînd comanda oștirii generalului Megabazos.

Unii învățați, deși recunosc realitatea acestei înfrîngeri, socotesc că expediția a avut totuși un rezultat pe termen lung. Prin caracterul ei impunător și neașteptat, ea ar fi înspăimîntat populațiile din zonă, reușind să facă din Dunăre o graniță liniștită a imperiului, Tracia și Dobrogea devenind teritorii tributare lui Darius. Care este realitatea?

Izvoarele epigrafice persane și istoriografia greacă confirmă ocuparea Traciei de către perși, care au înființat aici satrapia *Skudra*. Supunerea acestei regiuni reiese și din marele basorelief de la Persepolis, în care delegația tracilor este înfățișată alături

Printre cei dinții care au cunoscut dîrzenia și eroismul geto-dacilor au fost oștenii regelui Darius; în imagine: car de luptă folosit în armata persană (reconstituire)

de ale altor popoare supuse prezentînd daruri lui Darius. Din examinarea minuțioasă a datelor reiese însă că nu toată regiunea, de la Egee la Dunăre, a avut aceeași soartă. Herodot, de pildă, povestește (*Istorii*, V, 2) că, după retragerea din Sciția, Darius a ordonat generalului Megabazos „subjugarea Traciei". Sensul acestei misiuni era, desigur, asigurarea stăpînirii necondiționate a orașelor din Strîmtori și reafirmarea forței persane (serios zdruncinată de eșecul din Sciția) după terminarea campaniei din Europa. Misiunea lui Megabazos, cum reiese dintr-un alt pasaj, se referea doar la regiunea litoralului egeic: „Megabazos reducea la supunere porțiunea de coastă a Traciei" (*Istorii*, V, 10).

Stăpîni pe sudul regiunii trace, perșii nu au încercat nici mai tîrziu să-și rotunjească cuceririle. Dacă litoralul egeic a devenit posesiune persană, teritoriile de la miazănoapte nu erau în aceeași situație. În primul rînd, aici nu se întreprinsese o cucerire sistematică, ci doar o supunere nominală. Marșul lui Darius spre Dunăre a însemnat, desigur, subjugarea vremelnică a acestor regiuni, dar întoarcerea dintr-o expediție ratată nu mai putea dobîndi aceleași rezultate. **Dacă geții au cutezat să i se împotrivească la venire, cu atît mai mult, după retragerea precipitată a armatei lui Darius, ei nu mai sînt dispuși să accepte o dominație persană.**

Ținînd seama de datele pe care le avem la dispoziție, se poate face o distincție. **Nordul și sudul Traciei nu au împărțit aceeași soartă.** Pe cînd regiunea litoralului Mării Egee a devenit pentru mai multe decenii satrapie persană, **nordul împreună cu Dobrogea a rămas în afara dominației acestui imperiu. Pentru perși, Dunărea nu a constituit niciodată o frontieră durabilă a posesiunilor europene.**

Cît despre geți — a căror primă mențiune istorică ni-i prezintă într-o ipostază atît de impresionantă în lupta lor pentru libertate și independență — veacurile următoare au însemnat o continuă afirmare dintre cele mai viguroase în această parte a continentului, unde au făurit o bogată civilizație materială și spirituală. ■

„Numele lui Burebista domină întreg secolul"

În ultimele decenii în lume au apărut numeroase lucrări consacrate populațiilor care au creat marile culturi și civilizații ale antichității. Printre acestea, un rol deosebit revine tracilor[1], marele neam despre care „părintele istoriei", Herodot, afirma că este cel mai numeros din lume după acela al inzilor. Fascinația pe care lumea tracilor o exercită în vremea noastră este ilustrată de înființarea în diferite țări — inclusiv în România — a unor institute de specialitate, de organizare a congreselor internaționale de tracologie, publicarea de cărți și reviste.

Recent, în colecția „Ancient Peoples and Places" (Vetre și populații străvechi)[2], inițiată de prestigioasa editură londoneză Thames and Hudson, a apărut lucrarea învățatului englez Ralph F. Hoddinott, intitulată *The Thracians*. Autorul este cunoscut cititorilor noștri din nr. 8/1980 al revistei, în care au fost prezentate manifestările principale care au marcat, în Marea Britanie, aniversarea de către poporul român a celor 2 050 ani de la formarea statului dac centralizat și independent. Cartea cuprinde 12 capitole care tratează istoria tracilor de la etnogeneza acestora, de la epoca de tranziție către bronzul timpuriu,

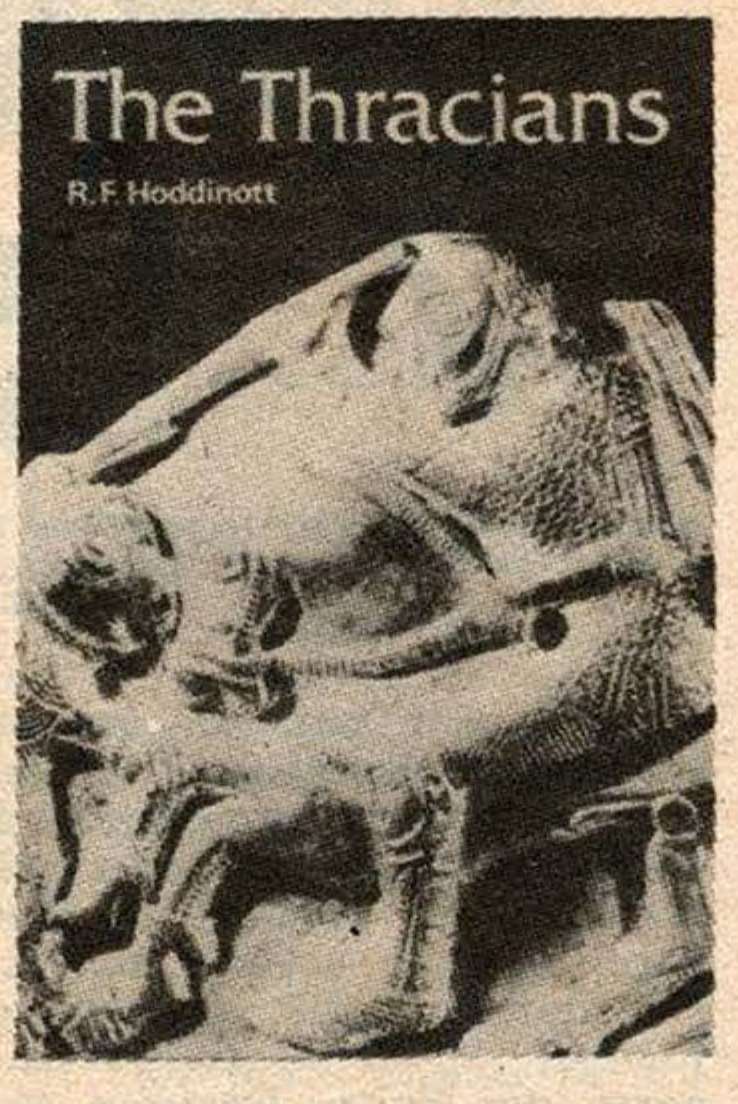

pînă la începutul ocupației romane. Un amplu capitol intitulat *Statul geto-dac (secolul I î.e.n.-106 e.n.)* este dedicat trecutului îndepărtat al poporului român. Sînt evocate marile personalități ale lui Burebista și Decebal. Numele lui Burebista, arată autorul, „a dominat întreg secolul I î.e.n.", după care adaugă: „Dacă isprăvile eroilor epici din epoca de bronz au fost mereu povestite și transmise astfel de-a lungul secolelor, Burebista apare ca un demn continuator al lor".

Referindu-se la Decebal, autorul britanic menționează înfruntările dintre acesta și puternicul Imperiu roman, asediul Sarmizegetusei și tragicul sfîrșit al regelui dac, care a preferat să moară decît să devină prizonierul lui Traian: „Prada luată din Dacia și dusă la Roma — subliniază autorul — în aur, argint și sclavi a fost enormă..." De asemenea, numeroase pagini sînt dedicate spiritualității getodace (subiect căruia i s-au consacrat multe lucrări, atît în țară cît și în străinătate), precum și fortărețelor din Munții Orăștiei. Asemănările — semnalate adesea în istoriografie — dintre altarul sacru de la Stonehenge (Marea Britanie) și „soarele" de andezit de la Sarmizegetusa"[3], prilejuiesc o nouă analiză detaliată a sanctuarului circular menționat, precum și a celor descoperite la Bîtca Doamnei[4], Pecica, Fețele Albe, Fata Cetei etc. În ansamblu, din capitolul despre geto-daci se degajă semnificativ rolul antichității românești în contextul istoriei europene.

Deși R.F. Hoddinott, nu este nici istoric și nici arheolog de formație, la baza scrierii sale stă o informație densă, selectivă, critică. Pentru capitolul privind geto-dacii, cele mai importante rezultate ale cercetării românești sînt utilizate cu obiectivitate și discernămînt, periodizarea este cea stabilită în studiile noastre de specialitate, iar textul este concis, bine echilibrat, dovedind o stăpînire sigură a materiei. De asemenea, cartea pune în evidență nu numai o cunoaștere profundă a vestigiilor din România, ci și a acelora din țări și regiuni învecinate ale centrului și sud-estului european. ■

P.A.

---

[1] De-a lungul anilor, *Magazin istoric* a publicat un mare număr de articole privind istoria tracilor. Pentru a cita numai cîteva dintre acestea, amintim paginile dedicate primului dicționar românesc de neamuri și triburi tracice (nr. 1-12/1976, 1-12/1977).

[2] În aceeași colecție a apărut, în anul 1969, cartea lui D. Berciu intitulată *România*.

[3] *Magazin istoric*, nr. 6-7/1977, 3/1978, 7/1983; 9/1979.

Românii în izvoare istorice străine

INDISCUTABILĂ ORIGINE DACICĂ

PAUL CERNOVODEANU

La 11 octombrie 1825, E.L. Blutte, unul dintre funcţionarii Ambasadei britanice din Constantinopol, a fost numit consul în principatele române, cu sediulla Bucureşti. El şi-a preluat postul la 5 mai 1826 şi a funcţionat pînă la decesul său-prematur, survenit în octombrie 1834. Noul consul s-a dovedit un fin observator al realităţilor româneşti, manifestînd receptivitate faţă de ideile noi ale cercurilor liberale din capitala Ţării Româneşti, cu unii dintre reprezentanţii acestora avînd dese contacte.

Ca şi alţi conaţionali[1] ai săi, diplomatul britanic a avut preocupări istoriografice, manifestînd interes şi faţă de trecutul şi originea poporului nostru. A adunat o bună parte din materialul informativ în cuprinsul unor pagini ce urmau a fi încorporate într-o lucrare mai amplă despre istoria Imperiului otoman. Din păcate, în ceea ce ne priveşte, n-a avut răgazul să elaboreze un text finit.

Se pare că dorinţa de a include în lucrarea sa şi o scurtă istorie a românilor, sau cel puţin a celor din principatul muntean, a izvorît şi în urma

Rege dac. Imagine din albumul editat de Thomas Hope în 1812, la Londra, sub titlul Costume of the ancients

îndemnurilor primite din partea unor români patrioţi, cu care diplomatul englez a intrat în contact. În orice caz, o parte din documentaţie era strînsă în vara anului 1833, cînd a revenit la Vălenii de Munte[2] şi unde a avut strînse legături cu maiorul Constantin (Costăchiţă) N. Filipescu (1807-1854), mai tîrziu membru al Societăţii revoluţionare „Frăţia", bun prieten cu Bălcescu, V. Alecsandri, G. Bariţiu, C. Negri, A. T. Laurian şi participant la revoluţia din 1848. Tot aici, la Vălenii de Munte, s-a apropiat de inimosul Ioan Gherasim Gorjanu (1800-1857), orînduit, de la 1 aprilie 1832, profesor la şcoala începătoare a judeţului Săcuieni, cu sediul în amintita localitate. Cei doi au devenit confidenţii consulului; de altfel, lor le-a şi încredinţat notele sale. La întîlnirile din casa polcovnicului Panca — unde se stabilise Blutte — a participat şi secretarul particular al diplomatului, grecul Stamati Zonara. Toate aceste informaţii le deţinem de la Gorjanu, care, 23 ani mai tîrziu, le-a publicat în *Calendarul... pentru anul bisect 1856*, sub titlul *Din ale Ecselenţiei Sale D-lui E.L. Blutte, consul general al Marii Britanii în Prinţipaturile Danubiene, memorabile notaţii despre pămînturile române şi indigenii acestora, Vălenii de Munte, septembrie 1833*. Materialul publicat de Gorjanu a fost reluat de M.A. Nour, într-un articol apărut în *Revista istorică*, I (1915), nr. 6, şi rezumat apoi de N. Iorga în *Histoire des relations anglo-roumaines*, Iaşi, 1917.

Gherasim Gorjanu nu dă nici o indicaţie despre soarta manuscrisului original al lui Blutte, iar N. Iorga îl consideră pierdut. În schimb, Gorjanu spune că atunci cînd Blutte i-a încredinţat însemnările sale despre Imperiul otoman şi Egipt, pe el şi pe maiorul Filipescu nu i-au interesat decît părţile privitoare la români, mai precis

---

[1] Este vorba despre Thomas Thornton, autorul lucrării *The present state of Turkey*..., Londra, 1807, tradusă şi în româneşte, după o versiune franceză din 1812, sub titlul *Starea de acum... a Prinţipaturilor Valahiei şi a Moldovei*, Buda, 1826 şi despre William Wilkinson, fost şi el consul în principatele române între 1814-1818 şi autor al cunoscutei lucrări *An account of the Principalities of Wallachia and Moldavia* (O dare de seamă asupra principatelor Ţării Româneşti şi Moldovei), Londra, 1820. Cartea a fost tradusă în două rînduri în franceză şi publicată la Paris, în 1821 şi 1824, în varianta franceză fiind cunoscută şi la noi.

[2] Prima dată venise alel în 1831, în lunile iulie-august, în timpul unei epidemii de holeră.

acelea referitoare la strămoşii poporului nostru. Tot Gorjanu arată că, lucrînd împreună cu Stamati Zonara, Filipescu a extras pasajele respective şi le-a tradus din franţuzeşte în limba română.

În urma unor investigaţii, am reuşit să descopăr, în arhiva particulară a familiei Stolojan, un caiet subţire, fără copertă, cuprinzînd 45 file, dintre care 28 sînt acoperite cu un scris mărunt, textul fiind redactat în franceză. Pe prima filă figurează următorul text: *Exposé historique sur la Valachie ou Tzara Roumaneska compos par E.L. Blutte, consul de Sa Majesté Britannique dans les Principautés Danubiennes 1833* (Expunere istorică asupra Valahiei sau Ţării Româneşti, alcătuită de E.L. Blutte, consul al Maiestăţii Sale britanice în principatele dunărene, 1833). Scrisul nu aparţine nici lui Blutte, nici maiorului Filipescu, ci, după părerea noastră, secretarului Stamati Zonara, care a extras din întreaga lucrare paragrafele respective. Manuscrisul original integral al lucrării lui Blutte s-a putut lesne rătăci sau pierde printre lucrurile diplomatului, decedat — cum am arătat — în 1834, lucruri rămase în custodia consulului francez, pînă la venirea noului titular englez, Robert Gilmour Colquhoun.

Extrasele făcute de Zonara au fost date lui Filipescu (aşa se explică şi faptul că s-au păstrat în arhiva Stolojan, căci fratele maiorului a fost bunicul Mariei Filipescu, căsătorită cu Dinu Stolojan). Aceste extrase au fost traduse de maiorul Filipescu, unele pasaje din ele fiind publicate în 1856 de Gorjanu.

Precizînd că nici manuscrisul românesc al traducerii lui Filipescu nu ni s-a păstrat şi că, în 1856, Gorjanu a publicat doar unele fragmente din el, în continuare vom reproduce doar cîteva pasaje inedite din manuscrisul francez descoperit de noi. Întreruperile de text sînt marcate prin trei puncte, iar completările noastre prin paranteze drepte.

„*Valahia, pe care geografii o plasează între 40°10' şi 45°10' longitudine orientală şi între 43°50' şi 45°53' latitudine nordică, se învecinează la nord cu Transilvania şi Moldova; Dunărea o separă la răsărit şi la sud de Bulgaria şi la apus de Serbia. Ţara Românească, împreună cu Moldova, Transilvania şi Timişoara* [adică Banatul Timişoarei] *au alcătuit altădată regatul Daciei, cucerit pînă la urmă de romani...*

Înaintarea romanilor spre Dunăre i-a adus în contact cu dacii, care în această vreme se aflau sub conducerea unui rege războinic numit Baerebestes [Burebista], *care i-a supus pe cuceritorii romani la grele încercări, cam cu 50 ani înainte de Christos. La începutul domniei sale, el şi-a găsit naţiunea slăbită de războaie şi răzmeriţe, dar a luat cu energie frîiele în mînă fiind ajutat de marele preot Dekaineos* [Deceneu], *care pare să fi învăţat în Egipt arta prezicerilor. Atît Baerebestes cît şi Dekaineos erau mîndri şi plini de ambiţie, unindu-şi curajul, vitejia şi isteţimea mai întîi pentru a-i dezvăţa pe daco-geţi de năravurile străine dăunătoare şi de lenevia dobîndită de la greci, pentru ca apoi să le aprindă spiritul de vitejie...*

Sub ultimul lor rege Decebalus [Decebal], *unul dintre cei mai capabili şi viteji războinici ai vremii sale, dacii au fost din nou reuniţi într-un singur stat mare pe la 87 după Christos... Traian a iniţiat în persoană o campanie împotriva lor...*

[Urmează apoi detalii cunoscute în legătură cu războaiele daco-romane şi ocuparea Daciei de către romani, după care textul continuă]: *„Decebal a trimis emisari în toate părţile spre a obţine aliaţi, la marcomani, roxolani şi bastarni, ba chiar şi la Pacorus, regele parţilor, şi la iudei*[1], *ce se răzvrătiseră de atîtea ori împotriva Romei... Dacia a fost transformată în provincie romană şi Traian a trimis acolo colonişti spre a spori populaţia. Dar se pare că nu întreaga Dacie a căzut în mîinile romanilor şi că a rămas totuşi o parte, aflată sub masivul Carpaţilor şi dincolo de Aluta* [Olt], *adică cea mai mare parte a Valahiei şi Moldovei, sub stăpînirea barbarilor* [adică a dacilor liberi].

Eu reţin cu luare aminte aceste mărturii, după cum susţinea şi Thomas Thornton, pentru că ele servesc să-mi întărească convingerea ce mi-am făcut-o din cercetarea ţelului de a fi al multor popoare, că din toate relele ce pot lovi o ţară, cel mai groaznic este subjugarea de către o putere străină, aşa cum este din nefericire cazul şi acum cu urmaşii daco-romanilor din principatele dunărene... Înfăţişarea locuitorilor de azi [a ţăranilor] *în portul lor de vară este întocmai, după cum a observat şi Thornton, asemenea cu cea a strămoşilor daci reprezentaţi pe Columna lui Traian. O figură dîrză, îmbrăcată într-o cămaşă de in, grosolan încinsă peste mijloc şi o pereche de işari lungi, o secure atîrnînd la brîu, o blană de oaie aruncată pe umărul stîng şi prinsă la piept şi opinci de piele netăbăcită în picioare. Aşadar — prin costumul şi exteriorul figurii dacului sculptat pe Columna lui Traian din Roma, prin dibăcia lor la călărie, mai ales fără şa, prin lipsa de teamă la orice ivire a vreunui duşman, prin iscusinţa de a-şi construi la repezeală case, mori, căruţe, numai dintr-o singură ochire, şi de a-şi făuri îmbrăcămintea singuri... şi prin hrana lor cea mai tipică... prin neasemuitul lor curaj de a îmblînzi numaidecît cai oricît de nărăvaşi şi orice altă vită, prin ospitalitatea lor atît de omenească arătată oricărui străin, prin caracterul şi cîntecele lor atît de evoice, prin fireasca lor însuşire de a umbla fără nici o umbră de teamă*

(Continuare în p. 36)

[1] În legătură cu această afirmaţie, neconfirmată pînă acum de alt izvor antic, ţinem să semnalăm articolul *Aliaţii Dacienilor*, publicat în *Albina românească* din Iaşi, vol. XVIII (1846), p. 41, în care se inserează o notiţă despre un memoriu ştiinţific înaintat istoricului ungur Iozef Kemény de cîţiva cărturari evrei din Transilvania, atestînd că în timpul războaielor sale cu Traian, Decebal a făcut apel şi la iudei, care i-au venit în ajutor cu o armată ce a trecut prin Dardanele, Marea Neagră şi Moldova, participînd la luptele de la Potaissa-Potavissa (azi Turda).

„Ideea directoare trebuie să fie: eu voi fi într-o zi cel către care se vor îndrepta toate speranţele, subiectul tuturor intrigilor, responsabil pentru toate... *Idei directoare:* 1. de a folosi pe oricine în vederea scopului propus; 2. de a nu deveni instrumentul nimănui; 3. *de a crea o erarhie de oameni în ordinea utilităţii lor şi nu a importanţei;* 4. selecţionarea grupurilor, coordonarea, sincronizarea elementelor; 5. de a face pe recalcitranţi să audă că într-o zi vor veni la putere; 6. a nu se lăsa niciodată copleşit, a acţiona, a acţiona, a acţiona; 7. a fi arbitrul suprem...

Revenirea [în ţară]. Elementele asupra cărora trebuie acţionat:... Armata..., camerele de comerţ, marile întreprinderi industriale. *Elemente de flotat:* finanţele, presa, minorităţile, corpul diplomatic... *De înfiinţat:* un organ pentru Geneva, un secretariat personal, însumînd absolut toate detaliile, cîteva titluri de decernat... *Elemente favorabile:* nemulţumirile de tot felul (atenţie la conflictul de interese); criza regenţei; fricţiunile naţional-ţărăniştilor; lipsa de popularitate a reginei [Maria] şi a prinţului regent [Nicolae]; ... lipsa de autoritate şi stabilitate..."

Extrasele de mai sus constituie esenţa unui document pe care *Magazin istoric* l-a publicat integral cu aproape două decenii în urmă[1]. Este vorba despre o sinteză privind situaţia politică din România, întocmită de Carol şi colaboratorii săi cu puţine zile înainte de reîntoarcerea în ţară (iunie 1930)[2]. Un fel de „plan de bătaie" pe care se pregătea să-l pună în aplicare spre a-şi schimba identitatea din Carol Caraiman în Carol II.

Privind situaţia politică şi economică exclusiv din punctul său de vedere, Carol se gîndea încă din 1930, înaintea revenirii în ţară, la perspectiva instaurării unui regim autoritar. Era hotărît să folosească orice mijloace — forţa, linguşirea, şantajul, şiretenia, presiunea, capacitatea de manevră, pe care mulţi dintre contemporani i le-au remarcat — pentru a ajunge în postura de „arbitru suprem". Abia „restaurat" pe tron, i-a făcut pe mulţi să înţeleagă adevăratul sens al ameninţărilor cuprinse într-o scrisoare adresată mamei sale: „Va veni timpul meu şi atunci se vor întrista mulţi..."

De mare ajutor în atingerea obiectivelor propuse i-a fost camarila, constituită la puţin timp după întoarcerea lui Carol în ţară. Alcătuită din aventurieri politici de diverse coloraturi, din afacerişti animaţi de aceleaşi interese, camarila a început să lucreze din umbră, impunîndu-şi punctele de vedere şi influenţa în viaţa politică, financiară şi economică a ţării. În schimbul poziţiilor dobîndite, membrii camarilei (Elena Lupescu, Puiu Dumitrescu — secretarul particular al regelui, Mihail Manoilescu, Nae Ionescu, Felix Wieder, Aristide Blank, Nicolae Tabacovici, Alexandru Mavrodi, Nicolae Malaxa ş.a.) au

[1-2] *Magazin istoric*, nr. 5/1968; 8-10/1986.

acţionat prin diferite mijloace pentru creşterea rolului monarhiei în stat, mai cu seamă al protectorului lor, Carol II. Cu multă stăruinţă a acţionat camarila în direcţia discreditării şi măcinării partidelor politice, încurajînd disidenţele şi agravînd stările de tensiune din sînul diferitelor formaţiuni.

Pe acest plan, anul 1931 a debutat sub semnul unor noi şi puternice frămîntări politice, desfăşurate pe fundalul unei crize economice tot mai acute. Bugetul pe anul 1930 se încheiase cu un deficit record: 5,8 miliarde lei. În decembrie, la propunerea guvernului, Parlamentul votase o serie de noi măsuri ce afectau profund masele muncitoare. Prima „curbă de sacrificiu" a fost aplicată în ianuarie 1931. Ea a însemnat o reducere a lefurilor salariaţilor publici şi instituirea unui nou impozit, ceea ce a dus la scăderea salariilor între 10 şi 23%. Concomitent, s-a procedat la noi concedieri, creşteri de impozite şi încasarea lor prin folosirea forţei publice. În ziua de 29 ianuarie 1931, pentru a doua oară de cînd se afla la putere, guvernul naţional-ţărănist a dat ordin să se tragă în muncitori: demonstraţia paşnică a ceferiştilor din Bucureşti a fost împrăştiată cu gloanţe. Procesul de compromitere a guvernării naţional-ţărăniste devenea un prilej nimerit pentru rege de a declanşa în mod voit criza ce va duce la căderea guvernului G. G. Mironescu.

Mulţi dintre contemporanii acestor evenimente au sesizat primejdia pe care o reprezentau Carol II şi camarila sa pentru climatul

politic general din acei ani. Un exemplu în această privinţă îl reprezintă jurnalul generalului R.R. Rosetti. Ca om de cultură, ca istoric, ca publicist şi scriitor, multe din însemnări le-a consacrat unor evenimente ale vieţii cultural-ştiinţifice din acei ani, dominantă fiind, se înţelege, pasiunea pentru studiul istoriei. Sînt însă şi consemnări privitoare la efectele crizei în diverse sectoare ale economiei, revelatoare mai ales prin faptul că autorul era membru în mai multe consilii de administraţie ale unor societăţi şi întreprinderi. Şi , ca de obicei în cazul literaturii memorialistice, jurnalul vine deseori cu detalii, semnificative, privind viaţa politică văzută din culise.

Ne putem convinge urmărind şi aceste cîteva fragmente din jurnalul amintit, consacrate perioadei ianuarie-martie 1931. Precizăm că în preluarea lor am respectat întru totul originalul, cu excepţia micilor intervenţii impuse de normele ortografice în vigoare. Acolo unde s-a simţit nevoia, am introdus unele explicaţii în text, marcîndu-le prin paranteze drepte, iar întreruperile le-am semnalat prin trei puncte. Numele unor persoane care apar în text nu au note explicative în subsol, fie pentru că sînt prea cunoscute, fie pentru că au fost date explicaţiile cuvenite în numărul precedent[1].

1931

2 ianuarie... *Carliştii se plîng de o campanie de veşti false — plîngere care nu este, cred eu, cu totul neîntemeiată, dar care nu justifică măsurile de spionaj (la Buftea, zilele trecute, au surprins un individ din serviciul lui [Barbu] Ştirbey care dădea zilnic informaţii poliţiei despre cine venea în casă, ce se vorbea la masă etc. şi l-au bătut)*[2], *de deschidere a scrisorilor, de supraveghere a convorbirilor telefonice, cu care se plictiseşte lumea. De altă parte, lumea este revoltată de chipul cum regele caută a îndepărta pe prinţul Mihai de mama lui. Purtarea faţă de principesa Elena este o infamie*[3].

---

[1] *Magazin istoric*, nr. 11/1986.

[2] Amedeu Bădescu, autorul unei istorii a Partidului Naţional-Liberal, referindu-se la perioada premergătoare „restauraţiei", scria: „La compromiterea lui Carol II, în Marea Britanie, a contribuit şi Barbu Ştirbey, între aceşti doi oameni fiind o duşmănie de moarte, care nu a fost lecuită niciodată. Cînd era gonit Carol II din ţară, se înscăuna ca eminenţă cenuşie a familiei regale române Ştirbey, şi într-o măsură chiar a vieţii politice româneşti. Şi viceversa: cînd venea Carol II în ţară, fugea Ştirbey peste graniţă... După moartea lui Ionel Brătianu..., Barbu Ştirbey [a rămas]... în continuare inamicul public nr. 1 al lui Carol II. Explicaţia acestei fantastice adversităţi este lupta între Barbu Ştirbey şi Carol II pentru conducerea familiei regale".

La toate acestea ar mai trebui adăugat şi faptul că, fiind preşedinte sau vicepreşedinte al consiliilor de conducere ale diferitelor întreprinderi şi societăţi, între care Uzinele Reşiţa, Astra-Arad, Titan-Nadrag-Călan etc., B. Ştirbey avea strînse relaţii cu cercuri de afaceri şi financiare străine, îndeosebi engleze; prin avere şi legături — cumnat cu I.I.C. Brătianu şi intim al reginei Maria — el avea influenţă în lumea politică din ţară şi străinătate.

[3] Printr-un aranjament secret, încheiat în toamna anului 1930, principesa Elena avea permisiunea ca, în

3 ianuarie. *A murit Joffre. O figură mare. Mare prin ce a făcut şi mare prin modestia sa. Cred că ne-a fost prieten. Cel mai de seamă act de prietenie către noi a fost desemnarea lui Berthelot ca şef al Misiunii militare franceze din România.*

Seara vorbesc la radio despre armele românilor acum 400 ani...

8 ianuarie. *Dimineaţa întîlnesc pe stradă pe generalul I.I. Popescu (Sanitarul) care ştiam că vorbind în tren şi criticînd pe rege, cuvintele sale fuseseră repetate. Ieri a fost chemat la Siguranţă pentru aceasta şi i s-a cerut o declaraţie. Îi spun că după părerea mea rău a făcut că s-a dus şi şi mai rău că a dat declaraţia. Un cetăţean şi necum un general nu se cheamă la Siguranţă şi nu dă declaraţii decît unui judecător şi aceasta numai în cazurile specificate de lege.*

Seara primesc o scrisoare de la Marchal, fostul ofiţer de ordonanţă al lui Berthelot, că acesta a suferit o operaţie serioasă la un picior. Sînt îngrijorat căci este diabetic şi suferă şi de flebită.

Se comentează viu în oraş mutarea subită a colonelului Tătăranu în provincie. Este unul din acei care au lucrat mai mult şi cu mai mult temei la întoarcerea regelui. Se zice că cauza mutării sale este opunerea sa la aducerea Lupeascăi în ţară.

9 ianuarie. *Ştirile despre starea lui Berthelot sînt rele. A trebuit a i se amputa piciorul. Are şi o congestie pulmonară.*

Radu [fiul autorului jurnalului de faţă] îmi spune că la Universitate sînt agenţi care agită pe studenţi pe tema Lupeascăi. Veşnic aceleaşi greşeli! De ce nu se lasă studenţii să-şi vadă de carte!?...

17 ianuarie. *Vin la mine Sebastian, consulul englez şi Randall, secretarul Legaţiei engleze...*

Mare emoţie în familia Ştirbey pentru cele publicate în Curentul *după memoriile unui arhiduce austriac, că Ştirbey ar fi fost pentru detronarea familiei Hohenzollern. În orice caz, nu e vorba de* Barbu Ştirbey, *cum, cu rea credinţă, o parte din presa noastră caută să o arate. S-ar putea zice că Georges Ştirbey*[4], *care era adept al lui Marghiloman, să fi fost de această părere, dar Lysbeth Ştirbey spune că nuşi că [Georges Ştirbey] mersesă la Craiova tocmai spre a vorbi în contra ideilor de acest soi ale lui Beldiman*[5].

---

fiecare an, să fie împreună cu fiul el timp de patru luni în ţară şi alte două luni în străinătate. Carol se angajase să verse fostei sale soţii o pensie anuală de 7 200 000 lei, plus 30 000 000 lei pentru cumpărarea unei case la Florenţa şi instalarea principesei în acest oraş.

Referindu-se la obligaţiile pe care şi le luase Carol, C. Argetoianu scria: „În executarea acestor ultime clauze... regele se lovise de o greutate mare: n-avea parale... Neştiind cum să iasă din încurcătură, regele a făcut apel la mine, *să fi găsesc o soluţie*, cu alte cuvinte să plătească statul — bietul stat! — pentru dînsul... O încercare de a plăti suma în rate a rămas fără rezultat. rebule să mărturisesc alei, cu tot riziculde a jigni unanimele simpatii care au înconjurat-o, că nenorocita principesă, ca şi întreaga familie [regală] grecească, s-au arătat şi cu acest prilej, de o implacabilă aviditate bănească... N-au vrut să ştie de nimic: banli sau viaţa!" (Vezi alte amănunte în *Magazin istoric*, nr. 3/1967).

[4] George Ştirbey (1881-1918), fratele lui Barbu Ştirbey.

[5] Alexandru A. Beldiman, diplomat, a avut o orien-

20 ianuarie. *Vine să mă vadă André Chéradame[1], ce mi-a fost recomandat de Saint-Aulaire[2] și Berthelot și despre acțiunea căruia de a forma comitete care să lupte pentru menținerea tratatelor mi-au vorbit amîndoi. Stă mult și vorbește mult. După dînsul nu numai [Aristide] Briand[3] este cîștigat ideii revizuirei tratatelor, dar și Poincaré. Vorbește mult de el însuși și de acțiunea sa politică. Critică pe toți politicienii francezi și zice că sînt veroși și duc țara de rîpă...*

21 ianuarie. *Barbu Știrbey, venit la mine ca să iscălească hîrtii de ale consiliului de familie, spune că și-a pierdut orice iluzie despre [generalul]. Ballif. Eu zic că nu. Cred că Ballif crede acum că este indispensabil. El nu aprobă tot ce face regele, dar nu vrea să spună.*

Știrbey spune că el nu are părere bună de principesa Elena, recunoaște însă că acum opinia publică este de partea ei. Familia regală în loc de a fi acum strîns unită se ceartă. Cît despre prințul Negulai zice că dacă va avea nevoie de bani și regele nu-i va da, îi va face greutăți.

După-amiază, maiorul Popa Liseanu [de la Muzeul Militar] îmi telefonează că a primit o înștiințare că regele va veni vineri la ora 11 cu prințul [japonez] Takamatsu la muzeu și că să se pregătească cele tipărite de muzeu spre a se da japonezilor. Îi spun că să răspundă că totul va fi gata, dar cît despre daruri trebuie să le plătească cineva că muzeul n-are de unde face cadouri.

Rog pe Ballif (care tocmai îmi spune că merge la Palat la ora 17) să treacă pe la mine și-i spun despre vizită că voi primi pe rege așa cum trebuie și că cer ca el să fie politicos, căci dacă nu va fi îi voi riposta cu vîrf și îndesat. Ballif răspunde că el nu este destul de prieten cu regele ca să spună aceasta și că nu va spune. Îi repet ce i-am spus și că nu voi permite nimănui, oricine ar fi el, să nu aibă față de mine atitudinea ce se cuvine.

Seara mă cheamă la telefon V.V. Tilea[4]. De mult nu-mi mai dăduse semn de viață. Pretinde că, cum a fost numit subsecretar de stat[5], mi-a depus, (printr-un șofer) o carte de vizită ce n-am văzut niciodată. Apoi se încurcă. Scuze proaste. Adevărul este că Societatea forestieră de la Cluj neplătindu-mi rata pe octombrie, am dat-o în judecată și că urmărește termenul de judecată și că n-au nici o șansă să cîștige. Îmi spune că-mi aduce mîine banii și că mă roagă a sista procesul...

23 ianuarie... *La muzeu, regele nu vine și trimite în ultimul moment pe principele Negulai în locul său. Takamatsu ascultă ce-i spun, dar nu răspunde o vorbă. E tăcut și impenetrabil ca un Budha.*

[Generalul] Goe Costandache îmi repetă o sumă din istoriile ce circulă în oraș în defavoarea regelui, istorii pe care mi le repetă după-amiază la Academie I. Simionescu[6]. Îi spun lui Costandache să-și mai pună lacăt gurii.

Comunicarea lui Andrei Rădulescu la Academie interesantă.

Urcarea lui Carol II pe tron, în iunie 1930, a sporit și mai mult — cum constată și academicianul R.R. Rosetti — tensiunile și intrigile din sînul familiei regale. Fotografie publicată de revista franceză L'Illustration, din 27 iulie 1930. (De la stînga, la dreapta: principesele Elena — mama lui Mihai — și Ileana, prințul Nicolae, regina Maria și Carol II)

25 ianuarie... *După-amiază vine să mă vadă G. Gologan[7] de la Londra. Îmi spune că Ciotori e lipsit de tact, cerînd, cu sau fără rost, a fi numit de-a dreptul ministru. Titulescu s-a săturat și acum a fost trimis (Ciotori) ca reprezentant de presă la Riga. De la căderea liberalilor de la putere, mie [Ciotori] nu mi-a dat nici un semn de viață...*

26 ianuarie... *Apoi vine P. Henri[8] (Institut Français des Hautes Etudes en Roumanie)*

---

tare politică favorabilă Puterilor Centrale. Ani în șir a îndeplinit misiuni în diferite capitale europene, îndeosebi Viena și Berlin. De altfel, și-a încheiat cariera ca minstru al României la Berlin, unde i-a surprins izbucnirea primului război mondial.

[1] André Chéradame, om politic francez, deputat, inițiator al așa-numitelor „Comitete naționale de apărare a păcii cu respectul tratatelor"; în iarna anului 1931 a făcut o vizită în România. La 1 februarie a ținut o conferință la Institutul Social Român (*Dimineața*, 4 februarie 1931).

[2] O amplă notă biografică, însoțită de extrase din memoriile sale, a apărut în *Magazin istoric*, nr. 10/1978.

[3-4] *Magazin istoric*, nr. 12/1985, 1/1986; 10/1975, 5-8/1982.

[5] În guvernul prezidat de G.G. Mironescu (18 octombrie 1930-18 aprilie 1931), V.V. Tilea era secretar de stat la Președinția Consiliului de Miniștri.

[6] Ion Simionescu (1873-1944), geolog și paleontolog, profesor universitar, membru al Academiei Române, președinte al Societății de științe din România, deputat și senator în repetate rînduri. În afara lucrărilor de specialitate, a publicat o valoroasă literatură de popularizare a frumuseților patriei, din care amintim titlurile: *Oameni aleși*, *Orașe din România*, *O țară din povești*.

[7] G. Gologan, ziarist, a înființat ziarele *Câmpina*, *Nihil sine Deo* și *Ardealul*; vicepreședinte și fondator al Asociației presei din Țara Bîrsei și vicepreședinte al Camerei de muncă din Brașov.

[8] Paul Henry, istoric francez, autor al valoroasei lucrări *L'abdication du Prince Cuza et l'avénement de la dynastie des Hohenzollern au trône de Roumanie*, Paris, 1930; a scris și publicat, în 1934, și *Napoléon III et les peuples*, în care sînt ample și interesante referiri la români.

care-mi prezintă pe un tînăr francez ce are de făcut o teză despre Eminescu ca critic și satiric și-mi cere a-l documenta asupra epocii în care Eminescu a scris la Timpul.

Veștile despre starea lui Berthelot [*sînt*] *din ce în ce mai rele...*

29 ianuarie. *Berthelot a murit ieri după-amiază. Cu dînsul se duce încă un mare prieten al cauzei românești și un bun prieten al meu. După-amiază, înmormîntarea lui G. Cretzeanu la cimitirul Bellu. În spațiu de o lună am pierdut trei prieteni: Vintilă Brătianu, Cretzeanu și generalul Berthelot.*

2 februarie. *La muzeu, apoi la dejunul dat în cinstea lui A. Chéradame de președinții Corpurilor legiuitoare. Sînt plasat între C. Brîncoveanu și V. V. Tilea. Convorbire interesantă cu acesta din urmă. Mă întreabă ce cred de acțiunea lui A. Chéradame. Îi spun că dacă l-am ajutat este că Berthelot și Saint-Aulaire m-au rugat. Eu nu mai cred în intangibilitatea tratatelor, căci lumea evoluează; cred însă acțiunea lui Chéradame bine venită și aș dori cît mai mult zgomot în jurul ei, căci ea ne va servi atunci cînd acțiunea revizionistă va avea loc, ca contrapondere, și ne va îngădui a obține condițiuni cît mai bune. Tilea răspunde că este imposibil ca revizuirea să nu aibă loc, mai ales că în Franța sînt mulți pentru ea; el se teme că dacă acțiunea lui Chéradame merge prea departe, Europa se va împărți iar în două tabere: revizioniști și antirevizioniști...*

Tilea mi-a mai spus că vrea ca Indépendance Roumaine *să devină organul oficios al Președinției Consiliului de Miniștri. I.G. Duca a consimțit, dar G. Tătărescu face greutăți...*

5 februarie. *Mizeria începe a fi din ce în ce mai pronunțată*[1]*; zilnic vin la mine foști subalterni sau din cei ce m-au cunoscut numai întîmplător ca să-mi ceară a-i ajuta să nu fie îndepărtați din slujbe, sau să le capăt slujbe, împrumuturi etc. și greul este că nu pot face nimic...*

9 februarie. *La Concordia, în al cărei consiliu* [*de administrație*] *am fost cooptat acum două luni, împreună cu ceilalți membri ai consiliului Sirius, ședință de constituire și apoi expunere a mersului pe anul trecut și a planului pe anul viitor. Pentru acest din urmă* [*an*] *cuvîntul de ordine e: reducerea...*

[1] Criza economică din anii 1929-1933 a avut ca efect o scădere generală a nivelului de trai, îndeosebi al maselor muncitoare de la orașe și sate. Dacă în 1929 venitul pe cap de locuitor era de 11 000 lei, în 1933 el a scăzut la 5 300 lei; în aceeași perioadă însă, fiscalitatea a crescut de la 20% la 26% (vezi M. Musat, I. Ardeleanu: *România după Marea Unire*, vol. II, partea I, 1918-1933, p. 355). În anli crizei s-a produs o scădere masivă a producției industriale, aceasta fiind însoțită de o adevărată prăbușire a prețurilor, îndeosebi la produsele agricole. Numeroase întreprinderi mici și mijlocii au dat faliment, salariile au su erit drastice reduceri, iar numărul șomerilor a crescut foarte mult, ca urmare a restrîngerii activității într-oserlede întreprinderi. (Vezi și alte date în *Magazin istoric*, nr. 1/1971).

12 februarie... *Cu Randall merg la Ateneu să văd biblioteca Societății anglo-române. Vine P. Hénry la mine și-mi aduce volumul său* L'abdication du Prince Couza. *Lungă convorbire apoi în care îl împing a se ocupa de Baligot*[2]*, de madame Cornu*[3] *și Picot*[4]*. Pe dînsul l-ar interesa a publica ceva de*[*spre*] *Cost*[*ache*] *Negri. Eu insist ca să se ocupe dintîi de ceilalți, căci de Negri nu se poate ca să nu se ocupe un român.*

Generalul N. Negreanu, care se ocupă de pagina militară a Universului, *îmi cere cu insistență a scrie despre cestiunile militare de actualitate. Îi spun că nu pot. Întîi n-am timp și al doilea socotesc că întreaga îndrumare dată azi armatei e greșită. Am spus deja în repetate articole care sînt părerile mele. A repeta criticile mele, acum, cred că nu e bine, pentru că și așa este o criză de neîncredere și ar fi păgubitor a mări nedumerirea și neîncrederea. După noi insistențe din partea sa ca să-i dau ceva, consimt a-i da spre publicare textul conferințelor ținute la radio despre armata pe vremea lui Ștefan cel Mare...*

16 februarie... *Palairet, Randall, încă un secretar, maiorul Sampson și doamna vin să viziteze Muzeul Militar.*

Citit volumul întîi din memoriile lui Bülow[5]*. Evident că ușor nu era să conduci afacerile statului cu un degenerat ca Wilhelm II, dar prea se laudă și Bülow...*

17 februarie. *Merg la Brusturoasa. Vremea trece repede, căci citesc interesanta carte a lui P. Hénry* L'abdication du Prince Couza, *în care găsesc multe lucruri inedite...*

19 februarie. *Termin de citit foarte interesanta și plina de știri inedite, pentru mine, carte a lui Alexandru Marcu*[6]*,* Conspiratori și

(Continuare în p. 32)

[2] Baligot de Beyne, diplomat francez, multă vreme secretar al Consulatului francez din Istanbul, unde l-a cunoscut pe Costache Negri și de unde, la îndemnul acestuia, în 1860, a venit la București, rămînînd aiel ca secretar al domnitorului Al. Ioan Cuza, pînă la sfîrșitul domniei acestuia.

[3] Madame Cornu, prietenă intimă a împăratului Napoleon III. În 1865, întîlnindu-l pe I.C. Brătianu la Paris și aflînd despre misiunea pe care acesta o avea, de a căuta un prinț dintr-o familie domnitoare străină pentru a ocupa tronul din București, eal-asfătuit să apeleze la unul din fiii principelui german Karl Anton de Hohenzollern, în final alegerea căzînd asupra lui Car l, care, sprijinit de Napoleon III și Bismarck în mai 1866 va ocupa tronul României.

[4] Auguste Émlle Picot (1844-1918), filolog, publicist și diplomat rancez. În anii 1866-1869 a fost secretar al prințului Car l I. S-a ocupat de literatura veche și folclorul r mânesc, iind numit profesor la Școala de limbi orientale din Paris; membru de onoare al Academiei Românc (1879).

[5] A fost și ministru al Germaniei la București în perioada 1888-1893; unele extrase din memoriile și din rapoartele expediate de el din București au fost publicate în *Magazin istoric*, nr. 7/1970 și 11-12/1983.

[6] Al. Marcu, profesor de limba italiană la Facultatea de litere din București, doctor în litere al Universității din Florența. A tradus și comentat opere ale unor scriitori italieni, iar în 1930 a publicat cartea la care se referă R.R. Rosetti, valoroasă pentru informațiile referitoare la legăturile europene ale revoluționarilor români din sec. XIX. În 1931 a fost numit subdirector al presei și propagandei la Președinția Consiliului de Miniștri; în perioada 1941-1944 a fost subsecretar de stat la Ministerul pr pagandei naționale.

30 DIN 30

A doua serie de intrebări

1. În urmă cu 50 de ani, în mai-iunie 1936, la Braşov s-a judecat procesul politic intentat unui grup de tineri comunişti şi antifascişti români, în fruntea cărora s-a aflat tovarăşul Nicolae Ceauşescu care, prin experienţa politico-revoluţionară, prin întreaga sa atitudine, prin intransigenţă şi principialitate, s-a făcut remarcat de numeroşi publicişti şi personalităţi ale vieţii politice şi culturale ale ţării.

Astfel, la 11 iunie 1936, într-unul din ziarele vremii apărea un semnificativ portret al revoluţionarului ce înfruntase cu curaj completul de judecată şi se transformase din acuzat în acuzator. „Fiu de ţăran, ieşit din popor, acest tinerel intrat în viaţă la o vîrstă fragedă, începe să ştie că trebuie să vreie. Şi îşi revendică mereu ale lui vreri. Eri la Bucureşti, la Craiova, apoi la Ploieşti, şi în Valea Prahovei, în căutare şi efectuare de lucru, îşi spune tovarăşilor de muncă, a lui şi a lor durere, a lui şi a lor dorinţi".

Cum se intitula publicaţia din care am citat?

a) Arena
b) Cuvîntul liber
c) Dimineaţa

2. Personalitatea şi faptele de vitejie ale lui Mihai Viteazul, voievodul român angajat cu toate forţele ţării sale în lupta antiotomană, înfăptuitorul primei uniri a ţărilor române surori într-un singur stat, au avut un larg răsunet în lumea contemporană viteazului voievod, acţiunile sale fiind reflectate într-un număr mare de scrieri, precum şi în

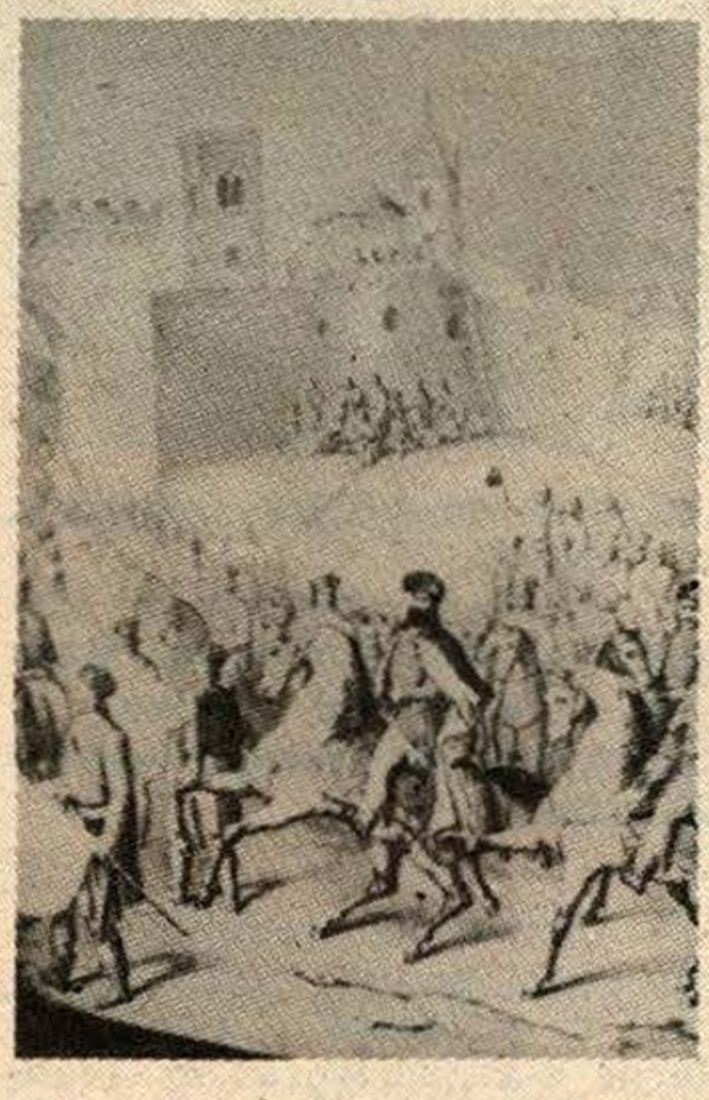

documentele diplomatice ale vremii.

Cîte scrieri sînt înregistrate pentru secolele XVI-XVIII, lucrări cu referiri la faptele marelui domn şi datorate unor istorici, cronicari sau scriitori din diferite ţări ale Europei?

a) 110
b) peste 120
c) peste 140

3. La cîteva zile după ce Adunarea electivă de la Bucureşti îl desemnase pe Al.I. Cuza şi ca domnitor al Munteniei, Adunarea electivă a Moldovei a trimis domnitorului — la 28 ianuarie 1859 — un mesaj de felicitare, în care se arăta: „S-a făcut un mare şi puternic pas întru realizarea eternei dorinţe a neamului nostru: unirea principatelor. Adunarea electivă din Bucureşti... dînd tot Înălţimii Voastre unanimitatea sufragiilor sale şi aşa proclamîndu-vă de Domn... a arătat lumii că Valahia, întocmai ca şi Moldova, vede în Înălţimea Voastră bărbatul chemat de Providenţă pentru a întemeia în faptă şi deplin unirea ambelor ţări într-un singur stat..."

Cum era denumit în mesajul respectiv acest „singur stat"?

a) „Principatele române"
b) „statul României"
c) „Principatele Unite"

4. Exprimînd dorinţa generală a intelectualităţii româneşti, a maselor largi populare din patria noastră de a trăi în pace, un mare prozator român scria la 15 august 1936 în revista *Însemnări ieşene*: „Să voim cu toţii statornic, necontenit şi din toate puterile noastre, să voim cu toţii pacea. Să voim în aşa măsură, încît să se creeze acel curent al marilor regenerări, acel soare nou al umanităţii care să lumineze inimile şi înţelegerile noastre, ale tuturor. Miliardele, care se acumulează pentru explozii de nebunie şi pentru hecatombe, mai bine să curgă spre dezmoşteniţii vieţii".

CONCURSUL magazin istoric
30 DIN 30
EDIŢIA a II-a 1986

Cărui mare romancier aparțineau aceste cuvinte?

a) Liviu Rebreanu
b) Mihail Sadoveanu
c) Cezar Petrescu

5. Începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă declanșată de Partidul Comunist Român la 23 august 1944, întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste au fost salutate de statele membre ale coaliției antihitleriste, subliniindu-se atît importanța lor pentru istoria viitoare a poporului român, cît și implicațiile imediate pe care le-au avut în desfășurarea celui de-al doilea război mondial.

Astfel, o cunoscută publicație sovietică consemna chiar în acele zile: „Ieșirea României din Axa fascistă este importantă nu numai pentru poporul român. resa străină afirmă în mod just că s-a năruit întregul sistem de apărare german în Balcani... Noul guvern român a și început curățirea teritoriului țării sale de nemți. El a declarat război Germaniei. Izgonirea trupelor germane din România va deschide în fața României calea spre libertate și independență".

În ce publicație sovietică au apărut aceste rînduri?

a) Pravda
b) Izvestia
c) Voina i rabocii klass

6. Geto-dacii — cărora scrierile lui Herodot le atestă luptele pentru libertate și independență încă acum două milenii și jumătate — au opus o eroică rezistență împotriva romanilor în cele două înverșunate confruntări din anii 101-102 și 105-106 e.n. Eroismul și dragostea de libertate ale geto-dacilor au intrat în conștiința vremii, fiind consemnate în operele unor istorici sau eternizate în marmura unor celebre monumente.

Știți pe ce monument se află aceste statui de daci,

amintind de vitejia înaintașilor noștri?

a) Arcul de triumf al împăratului Constantin cel Mare
b) Columna lui Traian
c) Arcul de Triumf al lui Galerius

7. Cea dintîi revoluție românească pentru dreptate socială și națională a epocii moderne s-a desfășurat în Transilvania, sub conducerea lui Horea în 1784-1785. Despre acest erou al românilor, cîteva decenii mai tîrziu, Nicolae Bălcescu avea să noteze: „Horea înscrise drepturile nației române și programul politic și social al..."

Cum continuă citatul?

a) luptătorilor români
b) revoluțiilor viitoare
c) societății de mîine

8. Figura voievodului Vlad Țepeș, unul dintre vitejii apărători ai neatîrnării Țării Românești în lupta antiotomană, a inspirat penelul multor artiști plastici. Astfel, un cunoscut pictor din veacul trecut, a închinat voievodului compoziția *Vlad Țepeș și solii turci*, din care reproducem detaliul de mai sus.

Cunoașteți numele autorului acestui tablou?

a) Gh. Tattarescu
b) N. Grigorescu
c) Th. Aman

9. În imagine, moment dintr-o mare operațiune a aliaților, începută la 10 iulie 1943 pe frontul din Mediterana.

Care?

a) debarcarea în Sicilia
b) debarcarea la Salerno
c) debarcarea în Calabria

10. Istoria luptei negrilor brazilieni împotriva sclaviei, pentru o viață umană, a cunoscut un moment deosebit: în sec. XVII ei au întemeiat o mare comunitate în care cei ce reușeau să fugă de la stăpîni duceau o viață liberă. Timp de aproape un secol (1604-1694), această comunitate a supraviețuit încercărilor autorităților coloniale de a o distruge.

Cum se numea această comunitate a sclavilor brazilieni deveniți liberi?

a) Minas Gerais
b) Palmares
c) Vila Nova da Rainha

TALON de participare 2

MISIUNE DIPLOMATICĂ LA STOCKHOLM

Z. S. ŞEINIS

In practica diplomatică a Aleksandrei Kollontai, un loc important l-au ocupat dejunurile cu ziariştii[1]. La aceste întîlniri prieteneşti, veneau corespondenţi de seamă ai ziarelor guvernamentale şi de opoziţie. Dejunurile se desfăşurau într-o atmosferă cordială, degajată, se spuneau anecdote, se rosteau toasturi prieteneşti, era multă veselie. A.M. Kollontai crea, pe neobservate, o opinie publică favorabilă Uniunii Sovietice. Ea contracara cu demnitate şi mult tact născocirile antisovietice propagate de presa burgheză.

Sălile de primire ale Ambasadei sovietice erau tot mai des frecventate de mari industriaşi şi oameni politici, conducători ai firmelor cu care Uniunea Sovietică era interesată să coopereze. În anii antebelici, Aleksandrei Kollontai i-au făcut vizite Endstrum, şeful firmei A.E.E.A., Hugo Hammer, directorul general al întreprinderilor constructoare de nave, industriaşul Victor Magnuson, celebrul savant suedez Svendborg, liderul Partidului Social-Democrat Georg Branting. Cercul vizitatorilor se lărgea într-o direcţie extrem de favorabilă pentru ţara sovietică.

[1] Prezentăm ultima parte din articolul istoricului sovietic Z.S. Şeinis despre activitatea diplomatică a Aleksandrei Kollontai, preluat din revista *Novaia i noveişaia istoriia*, nr. 4/1985, în care am inserat şi fragmente dintr-un alt articol al aceluiaşi autor, apărut în revista *Novîi mir*, nr. 4,5/1982. Titlul şi subtitlurile aparţin redacţiei *Magazin istoric*.

În imagine: Stockholm, capitala unde ambasadoarea sovietică şi-a desfăşurat activitatea între anii 1930 şi 1945.

Animaţie la Liga Naţiunilor

La mijlocul anilor '30, guvernul sovietic a însărcinat-o pe A.M. Kollontai cu alte misiuni diplomatice. Deseori, era chemată la Moscova pentru tratative cu oamenii politici străini. În acei ani, de pildă, a participat la tratativele dintre comisarul poporului pentru afaceri externe, M.M. Litvinov, şi ministrul afacerilor externe al Angliei, Anthony Eden. Guvernul sovietic a inclus-o pe Aleksandra Mihailovna în componenţa delegaţiei U.R.S.S. la Adunările generale ale Ligii Na-

ţiunilor de la Geneva, din anii 1935, 1936 şi 1938. Italia fascistă declanşase agresiunea împotriva Etiopiei, apoi, împreună cu Germania nazistă, atacase Spania republicană. În acei ani antebelici, extrem de complecşi, A.M. Kollontai şi-a demonstrat o dată mai mult talentul şi experienţa diplomatică.

Andrew Rotstein, corespondent al agenţiei TASS la Geneva în anii '30, nota. „Cînd s-a anunţat că va lua cuvîntul «doamna Kollontai», între diplomaţii şi ziariştii prezenţi la Palatul Naţiunilor din Geneva s-a produs o animaţie deosebită. Nu mai era nici un loc liber... Această femeie în vîrstă, elegantă ca întotdeauna, «bolşevică pînă în vîrful unghiilor», trebuia neapărat văzută. Claritatea expunerii şi logica gîndirii au lăsat o impresie de neşters. A doua zi, ziarele cu intervenţia lui A.M. Kollontai treceau din mînă în mînă".

Din scrisorile din acei ani ai Aleksandrei Kollontai, trimise din Geneva secretarei şi prietenei ei de o viaţă, Emy Lorenson, transpare aprehensiunea ambasadoarei sovietice provocată de apropierea războiului: „O mare problemă [sancţiunile împotriva agresorului — *Z.Ş.*] pluteşte în aer. Starea de spirit foarte încordată... Am obosit tare, dar sînt mulţumită. Dimineaţă am avut o criză groaznică de ficat (să nu spui nimănui. Zac în pat. Azi e duminică). Mi-e mai bine decît azi-dimineaţă. Era de aşteptat. După atîtea frămîntări".

Sau, în toamna anului 1938, ea nota: „Dragă Emichen!... Îţi scriu în timpul şedinţei Comisiei, în timp ce se traduc luările de cuvînt. Situaţia internaţională este extrem de încordată. O simt ca o piatră pe inimă. Aici discuţiile nu sînt atît de rodnice pe cît aş fi vrut. De fapt, în actuala situaţie internaţională, nici nu ne putem aştepta la mai mult. Ce va fi mai departe? Biata Cehoslovacie!... A doua Spanie".

Scrisoare în limba franceză

În ajunul şi în timpul Marelui război pentru apărarea patriei, postul diplomatic al Aleksandrei Kollontai a devenit unul dintre cele mai importante.

Politica guvernului suedez favoriza, în mod evident, Germania hitleristă, cel puţin pînă la nimicirea armatelor germane la Stalingrad, eveniment care a provocat o cotitură în desfăşurarea războiului, în favoarea U.R.S.S. şi a întregii coaliţii antihitleriste.

Profesorul W.M. Kalgren, şeful Arhivei Ministerului afacerilor externe al Suediei, în lucrarea sa *Politica externă a Suediei în anii celui de-al doilea război mondial*, apărută şi la Londra, în 1977, oferă o analiză obiectivă a situaţiei. El scrie că politica externă suedeză din acei ani a fost mai degrabă conjuncturală decît principială. Ea a depins de raportul de forţe existent în diverse momente. Alesul era întotdeauna cel mai puternic. Factorul putere a dominat decisiv opţiunile Suediei din acei ani. El a condiţionat o serie de abateri de la normele de drept internaţional privind neutralitatea. În acest context, generalii suedezi afişau o atitudine vădit antisovietică.

Făcînd trimiteri la surse germane oficiale, W.M. Kalgren oferă spre demonstraţie următoarele date: de la 22 iunie la 1 noiembrie 1941, adică în lunile cele mai dificile pentru Uniunea Sovietică, pe frontul sovieto-german au fost transportate pe căile ferate, în tranzit prin Suedia, 6 000 vagoane, cu 75 000 tone încărcături militare germane, iar prin apele teritoriale suedeze, cu escortă militară suedeză, au trecut 75 convoaie germane cu un deplasament de 420 000 tone, transportînd trupe şi materiale de război. 60 avioane hitleriste efectuau zilnic curse între Germania şi Suedia.

În acele condiţii deosebit de grele, Uniunea Sovietică a manifestat o mare reţinere faţă de Suedia. De cît tact şi stăpînire de sine a trebuit să dea dovadă ambasadoarea sovietică! Cît talent diplomatic şi cîtă abilitate a trebuit să investească în acţiunile ei, pentru a atrage simpatia suedezilor faţă de U.R.S.S. şi a lărgi legăturile existente... Şi — toţi diplomaţii cu care a venit în contact în acei ani au recunoscut — Kollontai a reuşit această performanţă.

În iarna anului 1939 a avut loc conflictul militar dintre U.R.S.S. şi Finlanda. Încălcînd politica sa tradiţională de neutralitate, Suedia a luat parte la campania antisovietică dezlănţuită de „münchenişti" şi de alte forţe reacţionare. La 6 ianuarie 1940, A.M. Kollontai, din însărcinarea guvernului sovietic, a înmînat guvernului suedez o notă, conţinînd cazuri concrete în care Suedia acordase ajutor militariştilor finlandezi. Documentul preciza că „aceste acţiuni ale guvernului suedez nu contravin numai politicii suedeze de neutralitate. Ele pot provoca complicaţii nedorite în raporturile dintre Suedia şi Uniunea Sovietică".

În conflict, Uniunea Sovietică a afişat rezervă, urmărind încheierea păcii cu Finlanda. Un rol important în acest sens l-a jucat A.M. Kollontai. Încă de la 29 decembrie 1939, pentru a sonda posibilitatea stabilirii unui contact cu finlandezii, ea i-a făcut o vizită noului ministru al afacerilor externe al Suediei, Günther. Era primul sondaj pentru stabilirea contactelor cu finlandezii. A. M. Kollontai ştia că în cercurile opiniei publice suedeze se manifesta dorinţa de a interveni ca intermediari în convorbirile privind viitoarea pace dintre Finlanda şi Uniunea Sovietică. A luat această iniţiativă (firesc, cu aprobarea guvernului său) Gustav Meller, ministrul afacerilor interne al Suediei (cu care Kollontai era în relaţii foarte bune). Pentru început, el l-a trimis la A.M. Kollontai pe popularul actor Karl Gerhard. În amintirile sale, apărute la Stockholm în 1953, sub titlul *Dacă nu mă înşel...*, Gerhard îşi descrie astfel misiunea politică încredinţată de Gustav Meller: „La 28 ianuarie 1940, Meller mi-a spus:

— Îi faci o vizită doamnei Kollontai... Bineînțeles, o informezi în ce scop; o inviți la prînz la tine. Este foarte important ca ea să știe în ce condiții putem interveni noi ca intermediari. Nu am prea mari speranțe că îți va accepta propunerea, dar de încercat, trebuie să încercăm".

A.M. Kollontai l-a primit pe Gerhard cu multă amabilitate, dar n-a manifestat nici cea mai mică curiozitate cu privire la scopul vizitei. La invitația de a prînzi cu Gerhard, ea a răspuns „Am să întreb Moscova. Dacă întîlnirea noastră este dorită, vă voi expedia o scrisoare în limba franceză, în care voi mulțumi pentru invitație. Dacă veți primi o scrisoare întocmită de secretarul meu suedez, înseamnă că nu vă accept invitația".

Peste cîteva zile, Karl Gerhard a primit o scrisoare în limba franceză. Dejunul era fixat pentru orele 17.30. Gustav Meller și soția sa, Elsa Kleen, o bună cunoștință a Aleksandrei Kollontai, au venit cu o jumătate de oră înaintea întîlnirii. La 17.30 fix, povestește Gerhard, „a sosit d-na Kollontai într-o mașină cu farurile stinse. Am întîmpinat-o la intrare cu o lanternă de buzunar în mînă... Dejunul a fost încununat de succes. Aleksandra era într-o stare de spirit excelentă, se bucura că s-a întîlnit cu prieteni, cu familia Meller, și era în mod evident optimistă în ceea ce privea principalul motiv al dejunului".

Automobilul din Piața Gustav-Adolf

Imediat după întîlnirea de la vila lui Gerhard din Saltschebaden, guvernul finlandez și-a trimis la Stockholm un reprezentant neoficial, pe cunoscuta scriitoare Hellu Vuoliioki. Numeroasele întîlniri secrete pe care le-a avut H. Vuoliioki la Stockholm au dat bune rezultate. La 29 ianuarie 1940, A.M. Kollontai a înmînat guvernului suedez o notă privind condițiile sovietice pentru reluarea convorbirilor de pace. Curînd avea să se încheie pacea cu Finlanda. Președintele Republicii Finlanda, Urho Kekkonen, avea să scrie mai tîrziu: „Ne reamintim cu multă recunoștință dorința sinceră a d-nei Kollontai de a ajuta Finlanda să iasă din război". Iar ministrul afacerilor externe al Suediei, Günther, remarca: „Suedia a avut marea șansă ca tocmai doamna Kollontai să fie reprezentantul Uniunii Sovietice în Suedia, în anii războiului".

În declarațiile oamenilor de stat finlandezi se remarcă, în mod deosebit, rolul Aleksandrei Kollontai în anii celui de-al doilea război mondial, în dificilele tratative din anul 1944, care au precedat ieșirea Finlandei din războiul alături de Germania hitleristă. A.M. Kollontai și-a „dezvoltat" toate acțiunile diplomatice în conformitate cu indicațiile și însărcinările C.C. al P.C.U.S. și guvernului sovietic.

Convorbirile privind ieșirea Finlandei din război au început în mare secret, în februarie 1944, cînd industriașul și bancherul suedez Marcus Vallenberg i-a făcut o vizită lui A.M. Kollontai, la Villagaten. Aleksandra Mihailovna știa că el întreține strînse legături cu cercurile conducătoare ale Finlandei, că are mari investiții de capital în băncile din Helsinki și că, fiind îngrijorat de soarta acestor capitaluri, poate juca un anumit rol în stabilirea contactelor cu guvernul finlandez. De aceea l-a și invitat pe Vallenberg, care i-a spus: „Trupele dumneavoastră desfășoară o ofensivă măreață pe întregul front de est. Dacă războiul cu Finlanda continuă, s-ar putea să-mi pierd capitalurile". A.M. Kollontai a hotărît pe loc: l-a sfătuit pe Vallenberg să meargă la Helsinki și să-i recomande președintelui Finlandei, Risto Riuti, să înceapă tratative de pace. La 7 februarie 1944, Vallenberg s-a întîlnit la Helsinki cu Riuti. Printr-o coincidență, în aceeași zi aviația sovietică a executat un atac puternic asupra pozițiilor inamice. Guvernul Finlandei l-a rugat pe Vallenberg să-i transmită lui A.M. Kollontai că, pentru a se întîlni cu ea, la Stockholm, va sosi în secret, Juho Kusti Paasikivi însărcinat cu „clarificarea condițiilor ieșirii Finlandei din război".

Pe cînd Paasikivi fusese ambasador al Finlandei la Stockholm, Kollontai stabilise cu el și cu familia sa cele mai prietenești relații, ceea ce facilita succesul convorbirilor. Întîlnirea A.M. Kollontai-J. K. Paasikivi a avut loc în Saltschebaden, în martie 1944, la „Grand-Hotel", al cărui proprietar era Vallenberg. A. M. Kollontai i-a remis condițiile sovietice pentru încetarea acțiunilor militare. Finlandei i se cerea să pună capăt imediat legăturilor cu Germania, să interneze toate forțele germane, să recunoască granița sovieto-finlandeză, stabilită după „războiul de iarnă" din 1939-1940; Convorbirea, purtată în suedeză, a durat destul de mult. La sfîrșitul ei, Paasikivi i-a mulțumit călduros Aleksandrei Kollontai.

Dar cercurile reacționare finlandeze tărăgănau, încercau să obțină „avantaje speciale". Totuși, ele au fost nevoite să sprijine „linia Paasikivi", adică stabilirea unor relații normale cu Uniunea Sovietică. Ofensiva victorioasă a armatelor sovietice îi trezește la realitate pe reacționarii finlandezi.

Greul a căzut tot pe umerii Aleksandrei Kollontai. Au intrat din nou în joc tactul și priceperea ei în a purta tratative spre finalizarea lor rodnică. La sfîrșitul lui august 1944, Enkel, ministrul finlandez al afacerilor externe, l-a însărcinat pe ambasadorul Finlandei la Stockholm Grippenberg, să-i înmîneze acesteia o scrisoare, pentru guvernul sovietic, cu rugămintea de a primi delegația finlandeză pentru tratative de armistițiu și pace. La tratative, guvernul Finlandei a acceptat toate condițiile Uniunii Sovietice. Finlanda a ieșit din război.

Pe umerii acestei femei, care nu mai era tînără, stătuse cea mai grea parte a sondajelor de pace cu guvernul finlandez. Contemporanii își amintesc că automobilul ei putea fi văzut zi și noapte la intrarea în Piața Gustav-Adolf, unde se afla Ministerul suedez al afacerilor externe. ■

Versiunea românească de Florentina DOLGHIN

„Bătrîna Doamnă"

Într-un Stockholm devenit prin însăşi configuraţia celui de-al doilea război mondial o placă turnantă principală. a contactelor discrete diplomatice sau activităţii serviciilor secrete din mai toate ţările beligerante, A.M. Kollontai s-a impus nu numai datorită recunoscutelor calităţi de om politic, vastei culturi şi abilităţii în întreţinerea unor ramificate relaţii personale. „Bătrîna doamnă", cum i se spunea cu respect în convorbirile din saloanele capitalei suedeze dar şi în rapoartele diplomatice confidenţiale ale multor şefi de misiuni, dobîndise o autoritate incontestabilă, din vara anului 1943, odată cu deznodămîntul ofensivei armatei roşii din „arcul de la Kursk", care, pecetluind cotitura în desfăşurarea celui de-al doilea război mondial, a eliminat şi orice urmă de perspectivă a unei victorii germane asupra U.R.S.S. La această „statură" a „doamnei Kollontai" a contribuit şi un factor subiectiv, care a reţinut atenţia în multe ţări, şi anume că ea rămăsese singurul diplomat din pleiada leninistă în fruntea unei misiuni diplomatice sovietice în străinătate.

„Tatonărilor de pace" finlandeze din 1944, în care A.M. Kollontai a jucat un rol central, li s-a acordat în epocă o mare importanţă şi, în mod firesc, îndeosebi în capitalele ţărilor mici tîrîte de al III-lea Reich în războiul împotriva U.R.S.S. Din păcate, atunci, nu s-au desprins concluzii corespunzătoare, deşi condiţiile sovietice de armistiţiu şi alte precizări făcute la Moscova, devenite publice la 1 martie 1944, furnizau indicii care nu prezentau interes doar pentru Finlanda. Astfel, simultan cu apariţia în presă a condiţiilor sovietice, au fost dezmînţite „zvonurile" conform cărora „guvernul sovietic ar fi cerut Finlandei capitularea fără condiţii [subl. ns.] şi că Uniunea Sovietică ar fi cerut ca Finlanda să consimtă ca trupe sovietice să ocupe Helsinki şi alte oraşe importante finlandeze". A fost prima oară cînd s-a semnalat în clar că formula „capitulării necondiţionate", iniţiată de preşedintele F.D. Roosevelt şi însuşită pe o bază triportită la Conferinţa de la Moscova[1] din octombrie 1943, a miniştrilor de externe ai Statelor Unite, Marii Britanii şi U.R.S.S., nu este o condiţie obligatorie în cazul micilor ţări antrenate în război şi care erau vecini ai Uniunii Sovietice. După cum s-a aflat în perioada postbelică, în dorinţa slăbirii blocului inamic, încă în decembrie 1943, U.R.S.S. angajase discuţii în acest sens cu principalii ei aliaţi, poziţia sovietică concordînd cu aceea a Marii Britanii şi chiar cu a unor vîrfuri ale ierarhiei militare şi diplomatice de la Washington.

Rapoarte diplomatice româneşti şi documente străine de arhivă, care au putut fi consultate (a se vedea în acest sens şi 23 August 1944, Documente, 1939-1943, vol. I, Bucureşti, 1984, pp. 638-656), precum şi lucrări din istoriografia sovietică, consemnează că, în decembrie 1943, U.R.S.S., acţionînd în vederea dezintegrării blocului dominat de al III-lea Reich şi a grăbirii încheierii războiului, a luat iniţiativa, la început prin intermediari, de a stabili un prim contact, prin Legaţia sa la Stockholm cu Legaţia României în capitala suedeză. Această situaţie a survenit în următorul context: a) la Conferinţa de la Moscova a fost acceptat principiul că Uniunii Sovietice îi revine rolul decisiv în „tatonările de pace" ale ţărilor cu care se afla în stare de război, deşi pînă în toamna 1943 „tatonările" avuseseră loc fie cu Marea Britanie, fie cu S.U.A.; b) la 18 noiembrie 1943, guvernul sovietic a comunicat guvernului britanic acordul său privind discuţii cu un emisar al lui Iuliu Maniu, discuţii la care U.R.S.S. să fie reprezentată. Convorbirile aveau să înceapă în martie 1944 la Cairo cu prinţul B. Ştirbey, desemnat personal de I. Antonescu; c) în decembrie 1943, un grup de ofiţeri britanici din Direcţia Operaţiunilor Speciale (S.O.E.) a fost paraşutat în România, fiind imediat arestat; guvernul sovietic a considerat că este vorba de o „misiune semi-oficială britanică pe lîngă guvernul Antonescu", ceea ce a avut drept urmare repetate asigurări ale guvernului Churchill că iniţiativa în problemele româneşti revine guvernului sovietic; d) tot în decembrie 1943, preşedintele (în exil) al Republicii Cehoslovace, E. Beneş, aflat la Moscova în vederea semnării Tratatului de asistenţă mutuală şi colaborare sovieto-cehoslovac, a abordat, pe baza contactelor ce le avea cu oameni politici români, şi problema ieşirii României din război. Beneş a comunicat că Stalin a cerut ca România să solicite celor trei aliaţi capitularea şi să discute condiţiile ieşirii din război şi că sovieticii „sînt hotărîţi să-l sprijine pe români în ce priveşte Transilvania". Ulterior, la 10 martie 1944, Beneş a făcut public că Stalin „ar fi gata să sprijine cererile României asupra Transilvaniei întregi".

Sondajele sovieto-române de la Stockholm, care după o serie de indicii au fost precedate de unele contacte ale unor reprezentanţi ai serviciilor secrete din cele două ţări, au avut ca protagonişti pe A.M. Kollontai şi pe consilierul V. Semionov, însărcinatul cu afaceri sovietic, de o parte, şi de cealaltă parte, pe ministrul român în capitala suedeză, Frederic C. Nanu, şi, separat, pe consilierul de legaţie George I. Duca[2]. În actualul stadiu al cercetărilor rezultă că F.C. Nanu nu ar fi ştiut, la vremea respectivă, de contactele întreţinute de consilierul şi subalternul său G.I. Duca cu misiunea diplomotică a U.R.S.S. Ultimul, fiu al lui I.G. Duca, primul ministru asasinat de legionari în decembrie 1933, îşi preluase funcţia de consilier al legaţiei în august 1943, luînd contact cu şefii misiunilor diplomatice britanică şi americană la Stockholm, ca reprezentant al opoziţiei burgheze româneşti şi, într-o serie de cazuri, al Palatului. Din chiar primul mesaj pe care l-a remis din partea lui I. Maniu, rezultă că M. Antonescu, care era şi titularul Ministerului afacerilor străine, sprijinea aceste demersuri. În ce priveşte pe F.C. Nanu, acesta fusese numit ministru plenipotenţiar la Stock-

---

[1] *Magazin istoric*, nr. 2-8/1985.

[2] Rapoartele lui F. C. Nanu există în arhive. Tot el a publicat o versiune „tratată" a acestor contacte în articolul *The First Soviet Doutle Cross. A Chapter in the Secret History, of the World War II* in *Journal of Central European Affairs* (Boulder) vol. XII, No. 3, October, 1952. Fragmente-cheie din Jurnalul lui G.I. Duca sînt citate în studiul lui Gh. Buzatu, A. Simion *Preliminarii diplomatice ale actului de la 23 August 1944*, în volumul *Actul de la 23 August 1944 în context internaţional* (coordonator Gheorghe Buzatu), Bucureşti, 1984.

holm în august 1943, concomitent cu desemnarea lui Al. Cretzianu în fruntea Legației din Ankara și a lui V. Pella a celei din Berna. F.C. Nanu era foarte binecunoscut și apreciat în cercurile diplomatice din București. În calitate de director al Protocalului din Ministerul afacerilor străine, el se dovedise un abil tehnician și un diplomat discret și cu mult tact. F.C. Nanu nu avea afilieri politice, fiind tipul diplomatului de carieră, extrem de atent la consolidarea poziției sale, în absența unei averi personale sau a sprijinului politicienilor

Poziția lui G.I. Duca la Legația română a fost comunicată lui A.M. Kollontai de ambasadorul britanic la Stockholm, V. Mallet, la începutul lunii decembrie 1943 și, în cursul aceleiași luni, cum rezultă dintr-o notă a diplomatului britanic, „Duca primise instrucțiuni de la opoziția românească să încerce să intre în legătură cu doomna Kollontai".

Contactele sovieto-române de la Stockholm, începute în decembrie 1943, s-au desfășurat cu intermitență pînă la marele oct de voință al poporului român de la 23 August 1944, fiind paralele cu negocierile începute la Cairo, la 17 martie 1944, de reprezentanții U.R.S.S., Marii Britanii și Statelor Unite cu B. Știrbey. După cum scrie istoricul și diplomatul sovietic V. Israelion, guvernul de la Moscova „nu-și punea prea mari speranțe în convorbirile de la Cairo". De altfel, la 20 martie 1944, chiar V.M. Molotov îi spusese ambasadorului britanic la Moscova, A. Clark Kerr, „că rapoartele preliminare" primite de la Cairo îl fac să aprecieze că discuțiile cu Știrbey nu vor duce la „rezultate pozitive". Cert este că la 12 aprilie 1944, reprezentanții sovietici au înmînat concomitent „condițiile minime ale armistițiului" lui F.C. Nanu, la Stockholm și lui B. Știrbey, la Cairo. Cu două zile înainte, V. Semionov îi declarase lui Nanu, conform unui raport al ocestuia din urmă, că „am prefera să avem de-a face cu guvernul actual al României și sîntem gata să-l ajutăm să-și elibereze țara de germani", dar că, „deoarece nu există prea multe speranțe în acest sens, noi sîntem goto să avem de-a face, în același timp, cu opoziția română", iar în 11 aprilie A.M. Kollontai „m-a asigurot că Stalin își dă seama că trebuie să se înțeleagă cu popoarele vecine, făcîndu-le prietene, deci și pe România dorea să o trateze cît mai blînd ca s-o cîștige, ajutînd-o chiar". În cursul contactelor de la Stockholm, guvernul sovietic s-a arătat dispus să reducă, într-o măsură, suma reparațiilor, n-a obiectat la propunerea de a se acorda germanilor termenul de 15 zile pentru a părăsi teritoriul românesc, s-a declarat în favoarea sugestiei ca o delegație să fie trimisă peste linia frontului, în U.R.S.S., pentru semnarea armistițiului.

Cînd, în luna iulie 1944, la Foreign Office s-a aflat că la Stockholm se ajunsese, în urma convorbirilor sovieto-române, la condiții de armistițiu mai favorabile României decît cele acceptate de cei trei aliați la Cairo, s-a tras următoarea concluzie: „S-a hotărît în mod categoric ca aceste negocieri să fie de acum înainte în mîno rușilor. De altfel, în această conjunctură, avem noi vreun interes special de a obține ieșirea din război a României cît mai curînd posibil? Ea era importantă în primăvară, fiindcă negocierile de armistițiu și amenințarea unei ieșiri o României din război blocau trupe germane, care altfel or fi fost folosite împotriva Overlord" (deborcarea în nord-vestul Franței, din 6 iunie 1944).[1]

Atît guvernul Antonescu, cît și Maniu au recurs în „tatonările de pace" la o tactică dilatorie, continuînd să-și asocieze planurile cu demersurile pentru a obține o prezență a trupelor anglo-saxone. Acestei iluzii i se adăugau și altele, nu mai puțin nocive, că ar putea sconta pe un sprijin în ce privește statutul frontierei româno-sovietice, din iunie 1940, și chiar a încheierii unui armistițiu seporat cu puterile occidentale. Practic, în iunie 1944, lui F.C. Nanu i s-a indicat să „înghețe" conalul de negocieri de la Stockholm, decizie care a fost schimbată abia în ziua de 23 august 1944, cînd un curier al Ministerului afacerilor străine a fost trimis spre capitala suedeză cu instrucțiuni de a fi reluate și finalizote discuțiile cu A.M. Kollontai și V. Semionov.[2]

Pertractările grupului Maniu, ale unor consilieri ai Palotului, cît și ale guvernului antonescian în cursul „tatonărilor de pace" au agravot considerabil situația României, amenințînd cu o totală ocupoție germană, urmată de operații militare devastatoare și o ocupație a armatelor sovietice, care la 20 august au declanșat ofensiva pe frontul Iași-Chișinău.

Înțelegerea imperativului istoric de a răsturna dictatura militaro-fascistă și a elibera România din chingile dominației hitleriste, prevenind astfel catastrofa totală în care fusese tîrîtă țara, a făcut din Partidul Comunist Român catalizatorul unirii tuturor forțelor antifasciste și antihitleriste în pregătirea, desfășurarea și succesul revoluției române din august 1944, act istoric ce a hotărît destinele poporului român, dincolo și deasupra oricăror tatonări de pace.

Eugen PREDA

---

[1] *Magazin istoric*, nr. 3-5/1984.

[2] Între timp au continuat contactele lui G. I. Duca cu reprezentanții sovietici.

RADU R. ROSETTI:

PAGINI DE JURNAL

(Urmare din p. 24)

conspiraţii în epoca renaşterii politice a României. *Două lucruri reies mai ales: divergenţa constantă dintre unguri şi noi şi felul cum Cavour şi Italia în general a fost gata a ne sacrifica ungurilor şi Austriei. De altfel, şi una şi alta continuă şi astăzi...*

23 februarie... *La biblioteca Ion I.C. Brătianu bună comunicaţie a lui Derussi*[1] *(citită de Fotino*[2]*) şi mai ales bune comentarii ale lui I.G. Duca.*

Dinu Brătianu îmi dă pentru muzeu o scrisoare a lui [I.C.] Brătianu către [generalul Al.] I. Cernat[3]*, cu observaţii ale primului asupra nereuşitei atacului de la 6/18 septembrie 1877 şi două scrisori ale lui Cernat către nevasta sa prin care se confirmă că în realitate Rahova a fost ocupată după îndemnul lui I.C. Brătianu...*

9 martie... *După-amiază ediţii speciale ale ziarelor anunţă destituirea, de către guvern, a guvernatorului Băncii Naţionale, [Dimitrie Burillianu], sub cuvînt că acesta ar fi sabotat împrumutul. [Este vorba despre aşa-zisul împrumut de „dezvoltare", în valoare de 8,7 miliarde lei, contractat la diverse bănci din Paris, Berlin, Viena, New York, Praga şi Stockholm]. Că [Burillianu] s-a opus împrumutului pare, după ştirile tuturor ziarelor, sigur, ceea ce trebuie stabilit este dacă împrumutul ce se face este în interesul ţării sau al guvernului. Mi-e frică că este mai mult în interesul acestuia din urmă.*

10 martie. *O scrisoare a lui Sorel*[4] *mă anunţă că a făcut demersuri eficace pentru a preveni vreo propunere de decorare a Martei Bibescu cu Legiunea de onoare...*

Şedinţă la Concordia. Merge greu: preţul petrolului a scăzut, sîntem siliţi a reduce producţia cu 25%, statul nu-şi ia redevenţa şi ne umple rezervoarele etc. etc. Totuşi anul 1930 se încheie relativ bine şi se va putea da un dividend. Insist ca acesta să fie cît de mare faţă de posibilităţi spre a se menţine încrederea acţionarilor străini. I. Boambă [avocat, preşedintele consiliului de administraţie al Uzinelor Reşiţa] pretinde că C. Angelescu[5]*, numit guvernator [al Băncii Naţionale] în locul lui [Dimitrie] Burillianu, este omul de afaceri al lui G.G. Mironescu*[6]*. Tot el zice că, la Paris, M. Popovici*[7] *a luat angajamente în numele Băncii Naţionale, fără consimţămîntul acesteia, de unde neînţelegerea cu telegramele.*

D-rul Leon Ballif[8]*, care vine după-amiază la mine, îmi spune că fratele său, [generalul] Ernest, este foarte enervat (e aşa de luni e zile şi este imposibil a sta de vorbă cu dînsul), între altele, pentru că a avut o vie discuţie cu regele în chestiunea emiterii lui Burillianu, pe care Ernest Ballif nu o aprobă deloc...* ■

(Va urma)

Selecţia textului, introducere şi note:
Cristian POPIŞTEANU,
Marian ŞTEFAN,
Ioana URSU

---

[1] Gh. Derussi, om politic conservator-democrat, ministru de externe (17 decembrie 1921-19 ianuarie 1922) în guvernul Take Ionescu.

[2] George I. Fotino (1896-1969), om politic liberal, studii de drept, litere şi filozofie la Bucureşti, doctor în drept al Universităţii din Paris, membru al Societăţii pentru istoria dreptului din Paris; s-a bucurat de încrederea şi sprijinul lui I.I.C. Brătianu. A fost profesor universitar la Bucureşti şi membru corespondent al Academiei Române. Dintre lucrările sale mai importante, amintim cele patru volume intitulate *Din vremea renaşterii naţionale a Ţării Româneşti. Boierii Goleşti*, 1939, şi *Pagini din istoria dreptului românesc*, 1972.

[3] Generalul Al. Cernat (1828-1893), ministru de război şi comandant al armatei române de operaţii în cursul războiului din 1877-1878. (Vezi *Magazin istoric*, nr. 5/1972).

[4] Céline Emile Seurre (Cécile) Sorel, actriţă franceză; a debutat în 1898 la Teatrul Odeon, iar în 1901 a trecut la Comedia Franceză, devenind societară a acesteia (1903-1933); celebră pentru interpretarea rolului Contesei din *Nunta lui Figaro*.

[5] Constantin Angelescu, avocat, fruntaş naţional-ţărănist, deputat, senator, preşedinte al Camerei Deputaţilor (1930), subsecretar de stat la interne (1930) şi ministru la lucrări publice şi comunicaţii (1938).

[6] G.G. Mironescu (1874-1949), lider naţional-ţărănist, adept al readucerii lui Carol II pe tron; prim-ministru în iunie 1930 şi octombrie 1930-aprilie 1931.

[7] M. Popovici, membru al conducerii Partidului Naţional-Ţărănesc, în mai multe rînduri ministru; în 1931 era ministru de finanţe.

[8] Leon O. Ballif, medic, profesor universitar la Iaşi, membru al mai multor societăţi medicale internaţionale.

PLANSELE NOASTRE

①②③④: 1) Grigore Sturdza în anul călătoriei sale în Birmania
2) Imagini din Rangoonul anului 1906: Marea pagodă...
3) ...în bazar...
4) ...şi o grădină publică
5) Cu pirogile pe rîul Mone
6) Trofeu de vînătoare din piciorul elefantului Kwa-Biouk
7) Imagine pe ţărmul Canalului de Suez
8) Scufundători în rada portului Colombo (Ceylon)

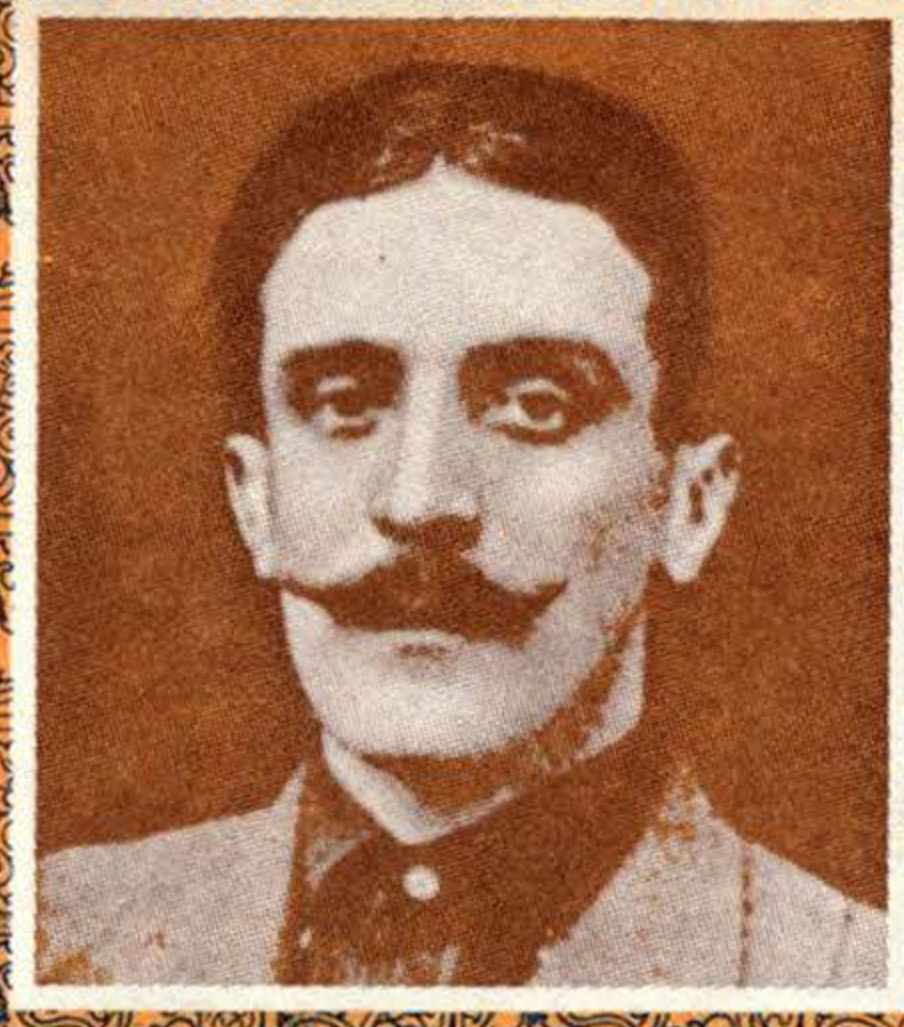

UN ROMÂN ÎN BIRMANIA

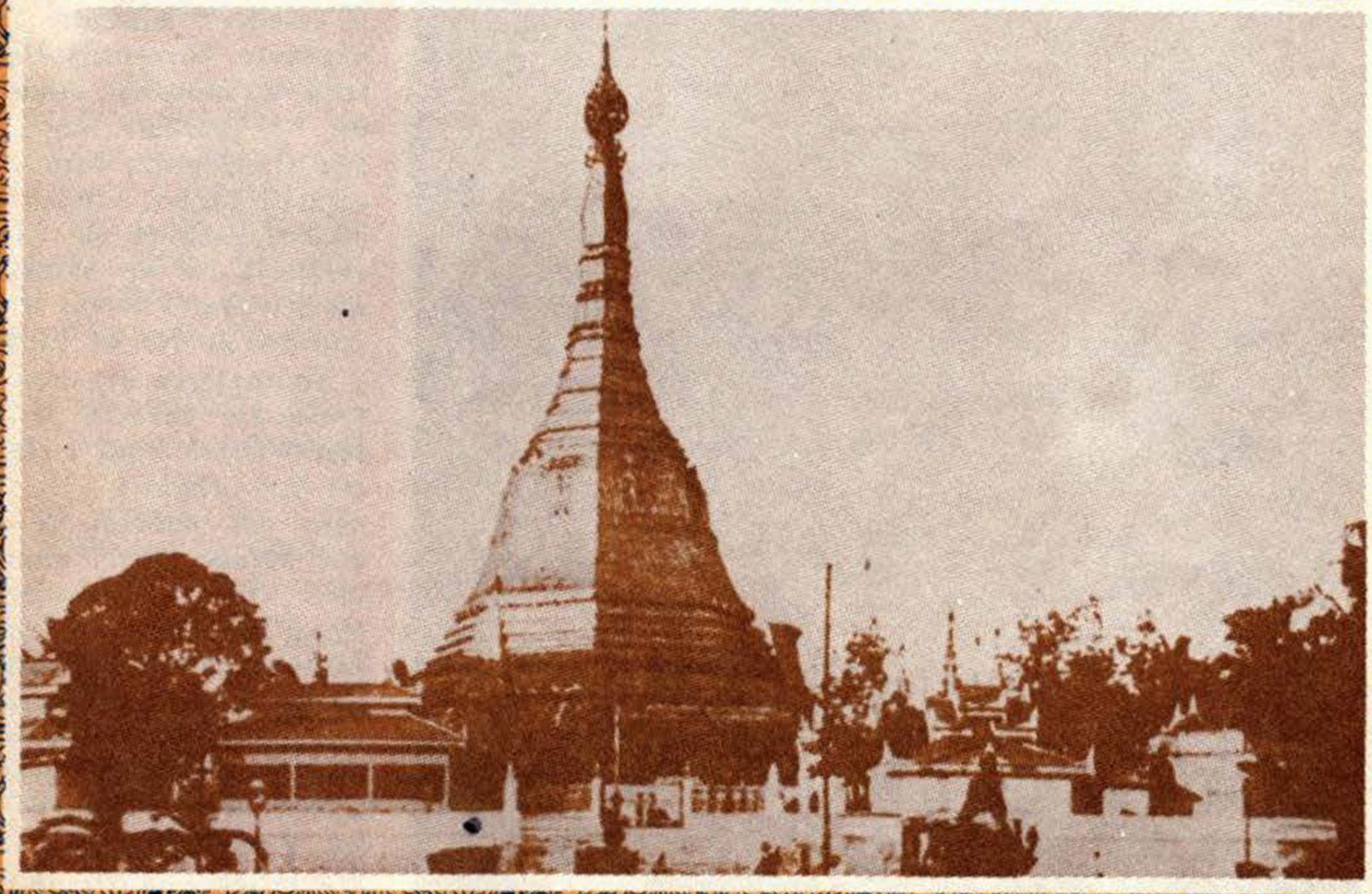

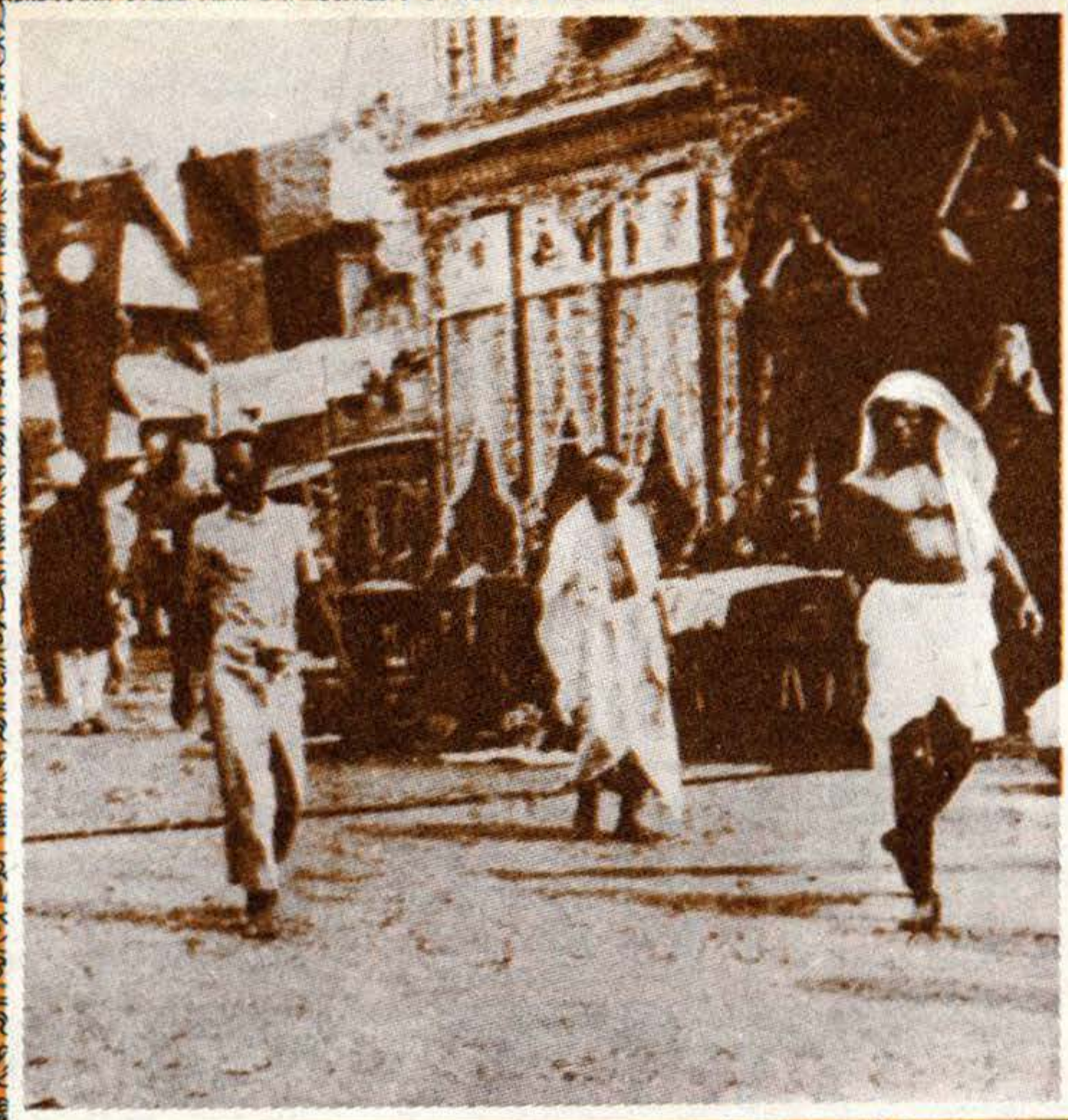

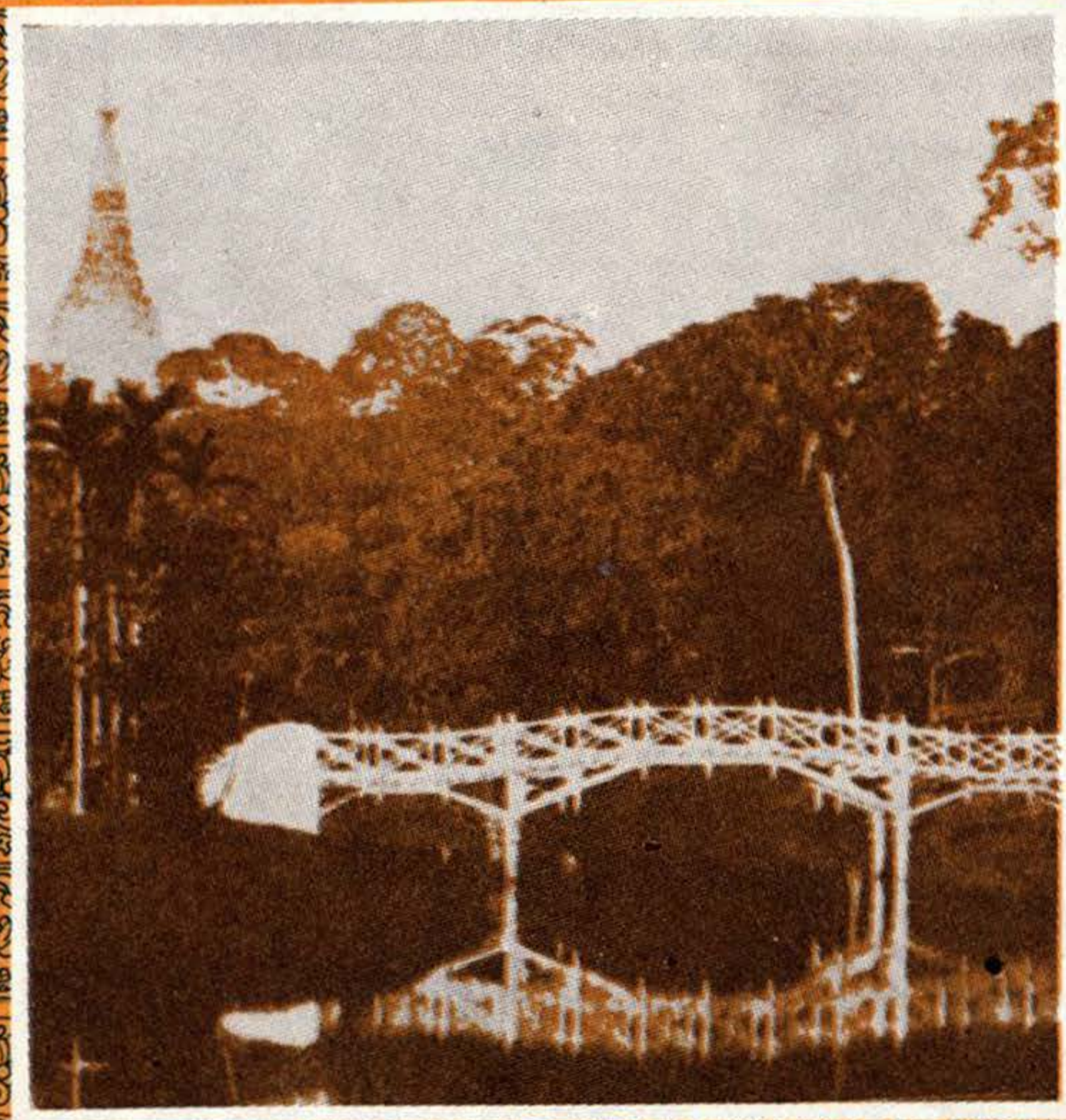

La 25 mai 1909, Editur pariziană „Plon" trimitea i librării un elegant volum d 235 pagini, bogat ilustrat, inti tulat En Birmanie, souvenir de chasse et de voyage. (Î Birmania, amintiri de vînă toare şi de călătorie). Autoru cărţii: Grigore Sturdza (1878 1948), membru al Societăţi Române de Geografie, un pa sionat călător şi iscusit vînă tor. Era fiul bătrînului Di mitrie Sturdza şi nepotul lu Mihail Sturdza, domnul Mol dovei în perioada 1834-1848.

După o călătorie în Africa, dornic să cunoască şi junglele asiatice, s-a hotărît să plece în Birmania, „ţara rubinelor şi a elefanţilor". La 7 septembrie 1906, s-a îmbarcat la Marsilia pe un vapor britanic care l-a purtat spre Oceanul Indian, pe ruta Messina, Port Said, canalul Suez, Colombo, Rangoon.

După 19 zile de călătorie şi după o escală de alte trei zile în Sri Lanka (Ceylon), unde a vizitat oraşele Colombo şi Kandy, a debarcat la Rangoon, „într-un ţinut al luminii şi veseliei". Minunile oraşului, pagodele, bazarul, forfota pestriţă a mulţimii, l-au încîntat. A părăsit după cîteva zile Rangoonul, însoţit de un căpitan englez, prieten din copilărie, pornind spre nord. În călătoria lor au urmat cursul malestuosului fluviu Irrawady, „un fel de Nil al Birmaniei".

Întîmplarea cea mai importantă din această perioadă a fost vînarea unui elefant solitar, un „rogue", care omorîse deja opt oameni şi scăpase din bătaia puştii unor renumiţi vînători, terorizînd, de cîţiva ani, locuitorii zonei din jurul localităţii Poiimbia. Băştinaşii îl spuneau Kwa-Biouk. Pe urmele acestui temut elefant, Kwa-Biouk, Grigore Sturdza a străbătut jungla zile în şir. N-au lipsit nici momentele dramatice. Astfel, la 17 octombrie, s-a pomenit în mijlocul unei turme de elefanţi,

fiind atacat de o femelă furioasă.

La 23 octombrie 1906, Kwa-Biouk a fost doborît. Fildeşii şi picioarele animalului au fost luate de Sturdza ca trofee.

În ultima zi a anului 1906, a revenit la Rangoon, apoi s-a deplasat în localitatea Mandalay, fosta capitală a Birmaniei superioare, unde tradiţia asiatică plasează „centrul universului". Reîntors la Rangoon, a mai zăbovit cîtva timp aici, observînd şi studiind „mai îndeaproape locuitorii, obiceiurile lor, moravurile, industria casnică, arta". S-a reîntors în Franţa cu amintirea momentelor „rare şi pline de impresii, pe cît de noi, pe atît de frumoase", petrecute în Birmania.

Amintirile şi impresiile din această călătorie le-a consemnat în cartea sa *În Birmania*, alcătuită din două părţi. În prima sînt însemnările zilnice de călătorie şi vînătoare, iar în a doua notaţiile sale cu informaţii asupra ţării, oamenilor, florei, faunei birmaneze. Ultimul capitol al cărţii cuprinde şi un dicţionar francez-birman, întocmit de Grigore Sturdza.

În timpul călătoriei în Birmania, Grigore Sturdza a făcut numeroase fotografii. Cu unele din ele şi-a ilustrat cartea; alte clişee s-au distrus în cursul peregrinărilor sale. Din fotografiile rămase de la el, publicăm cîteva pe planşele alăturate.

Cu modestie, Grigore Sturdza mărturisea în prefaţa cărţii că nu este „nici scriitor, nici savant" şi nu a putut da o lucrare completă asupra Birmaniei. El se socotea — şi pe bună dreptate, după ceea ce ştim pînă astăzi — a fi fost primul român care a călătorit şi vînat în această ţară. Iar cartea cuprinzînd relatarea acestei călătorii o dedica patriei sale.

Alexandru MARINESCU,
Muzeul de istorie naturală
„Grigore Antipa"

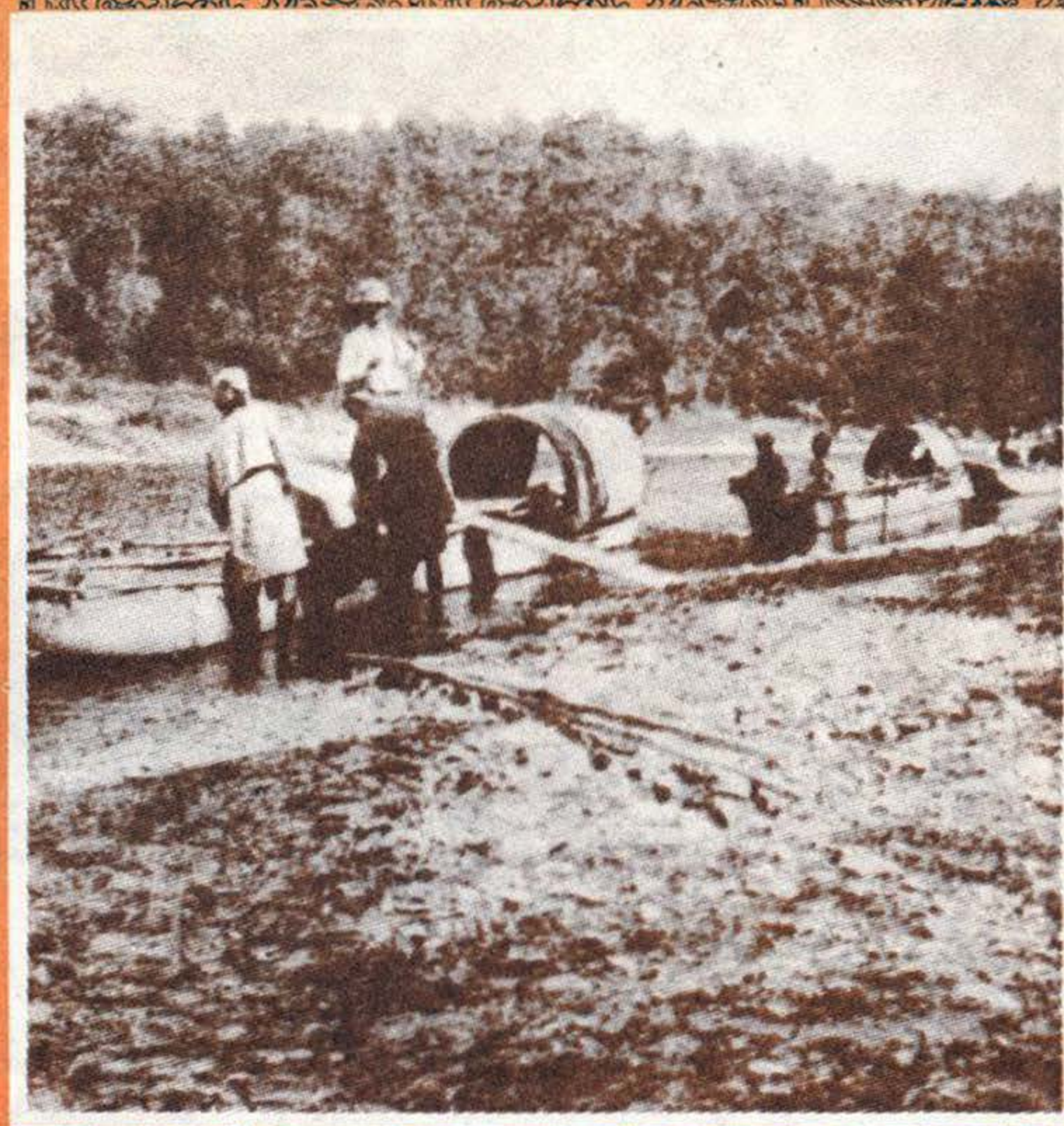

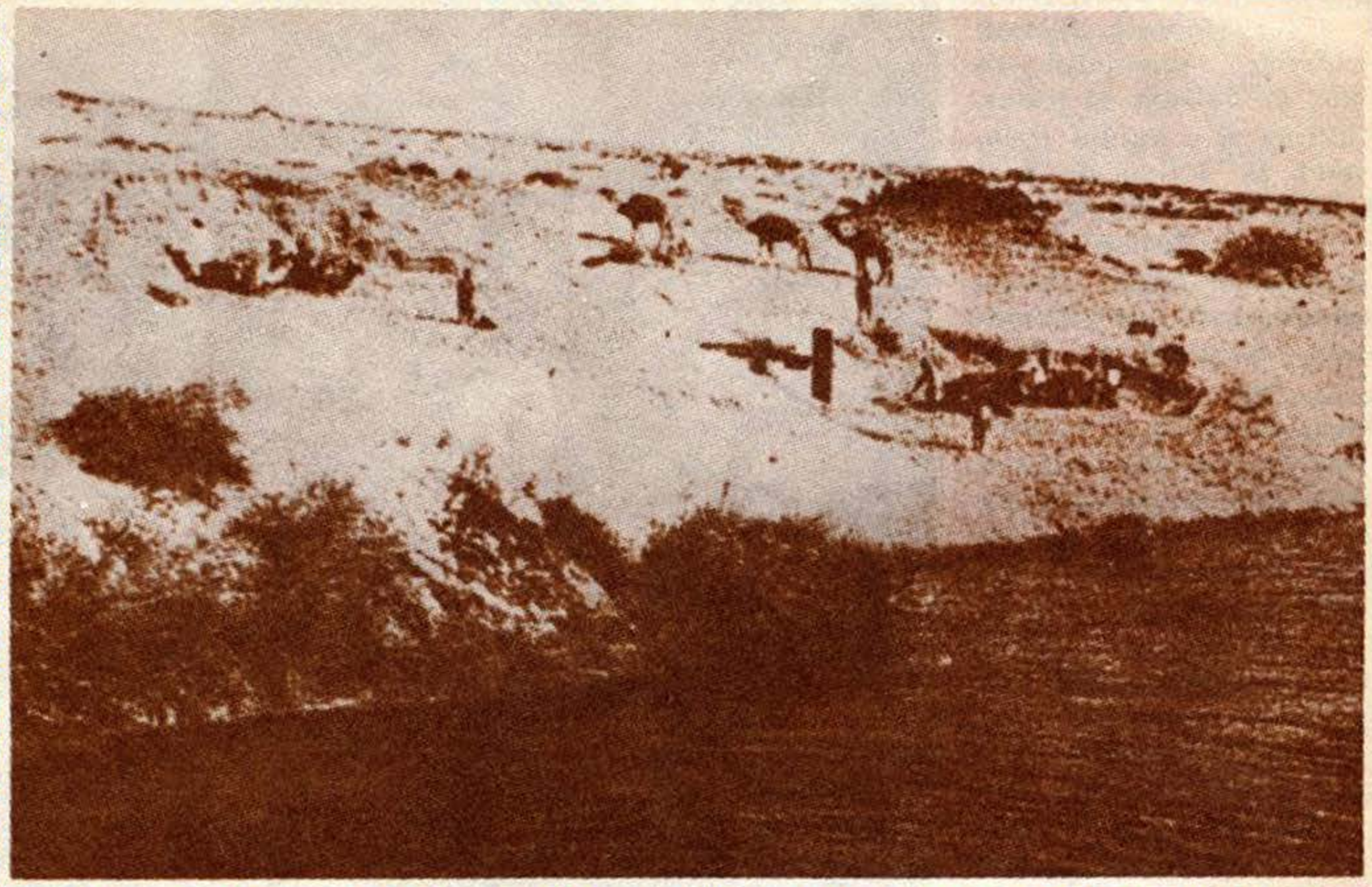

PE URMELE STRĂMOŞILOR (XVII)

ION POPESCU-PUŢURI

Neamul tracilor, înrudit îndeaproape cu geto-dacii, este pomenit de timpuriu în izvoarele istorice. Poemele homerice *Iliada* şi *Odiseea* îi arată pe traci ca participanţi activi la războiul troian. În aceste întinse poeme, ca şi în ciclul de scrieri inspirate de viaţa unora dintre eroii acestor epopei, apar deseori căpetenii trace — despre care ni se spune că erau bogate şi puternice, aşa cum va fi fost acel Rhesos — rege legendar, care ar fi venit la războiul troian purtînd o fastuoasă armură aurită. Informaţia este demnă de crezare, dovadă fiind marele număr de armuri şi piese de harnaşament pe care descoperirile arheologice le-au prilejuit de-a lungul timpului. Războinicii săi — povesteşte Homer — aveau cai de o neasemuită frumuseţe, ceea ce iarăşi este de crezut, căci mulţi oameni de ştiinţă apreciază că întinsele stepe din ţinuturile Mării Negre au fost unul din locurile de domesticire ale acestor animale[1].

Cu toate că izvoarele literare numesc pe aceste căpetenii regi, de un regat al tracilor în adevăratul înţeles al cuvîntului nu poate fi vorba decît în prima jumătate a secolului V î.e.n., odată cu apariţia statului odrişilor — unul din numeroasele neamuri tracice. Una din pricini a fost dezvăluită încă de „părintele" istoriei, Herodot, care, în primul capitol al cărţii a V-a, din lucrarea sa *Istorii*, arată că tracii trăiau dezbinaţi în multe seminţii. „Dacă ar avea un singur cîrmuitor — arăta Herodot —, sau dacă tracii s-ar înţelege între ei, ar fi, după socotinţa mea, de nebiruit... Dar acest lucru — credea marele istoric — este cu

[1] *Magazin istoric*, nr. 3/1986.

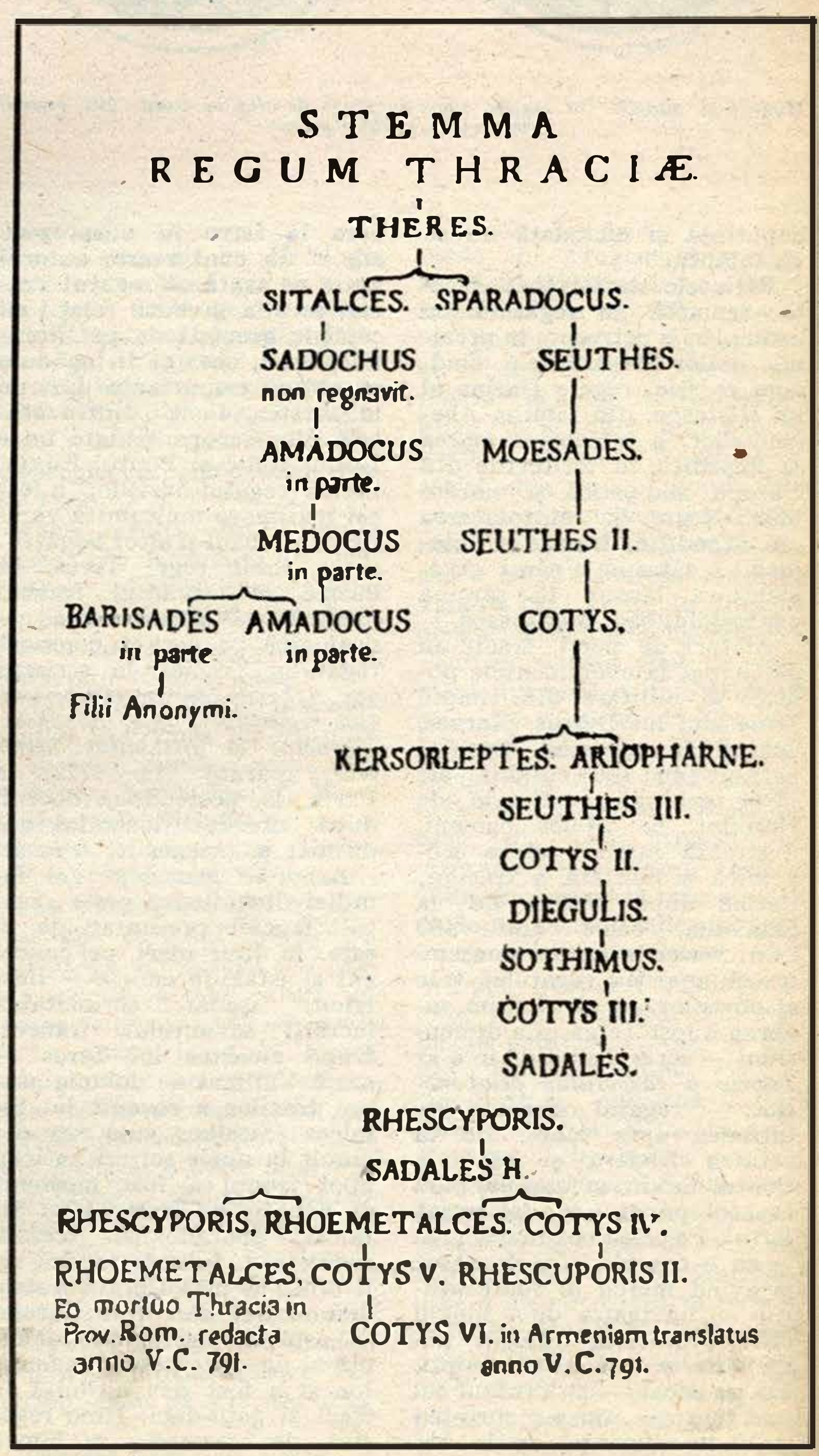

Monede și medalii din vremea unor suverani de origine tracă din regatul Bosporului. Rhoemetalces

neputință și niciodată nu se va înfăptui".

Părintele istoriei făcea această remarcă în legătură cu întîmplările petrecute în preajma anilor 514-513 î.e.n. cînd, cum se știe, regele Darius al lui Histaspe, din familia Ahemenizilor, a întreprins marea sa expediție în teritoriile din Europa sud-estică și nordul Mării Negre. La reîntoarcerea din expediție, Darius a întemeiat o satrapie a cărei organizare a lăsat-o în sarcina generalului său, Megabazos.

Alături de perși, tracii au participat la evenimentele politice și militare din timpul urmașului lui Darius, Xerxes, venind în ajutorul armatei persane cu 120 corăbii, ale căror echipaje, estimate de Herodot la 24 000 oameni, ilustrează marea putere economică și militară a tracilor. Curînd după bătălia de la Salamina, către anul 480 î.e.n. scrierile antice consemnează apariția regatului trac al odrișilor, al cărui prim suveran a fost Teres. „Ca dimensiuni — scria Tucidide în a sa *Istorie a războiului peloponesiac* —, regatul odrișilor se întindea spre mare, de la cetatea Abdera și pînă la Pontul Euxin, și [anume] pînă la acel punct unde se varsă Istrul. Pe calea cea mai scurtă — cu o corabie negustorească și avînd mereu în spate vîntul — navigația de-a lungul coastei acesteia durează patru zile și tot atîtea nopți. Iar pe uscat — pe drumul cel mai scurt —, un om sprinten străbate distanța de la Abdera la Istru în unsprezece zile..." În continuare, autorul antic ne arată că regatul Traciei se afla în bune relații cu cetățile grecești de pe litoralul pontic, ceea ce îi îngăduia să obțină importante dări de la acestea, încît „dintre statele din Europa situate între Golful Ionic și Pontul Euxin, acesta [regatul odrișilor] a fost cel mai mare mulțumită veniturilor în bani și altor bogății".

Cu acest rege, Teres, își începe și savantul francez Jean Foy Vaillant tabla genealogică pe care o consacră regatului Traciei, în scrierea sa *Achemenidarum imperium sive reg[n]um Ponti, Bosphori, Thraciae et Bithyniae historiae*, apărută în 1728, la Paris, la peste două decenii după moartea ilustrului numismat și orientalist francez.

Arborele genealogic al familiei domnitoare peste regatul Traciei prezentat de el este, în linii mari, cel cunoscut și astăzi în istorie — ilustrînd, așadar, seriozitatea lucrării savantului francez. După moartea lui Teres — arată Vaillant — domnia asupra tracilor a revenit lui Sitalces (Sitalkes, cum este denumit în unele scrieri antice), apoi tronul a fost moștenit de nepotul de frate al lui Sitalces, Sparadokus. Această succesiune, în care tatălui nu îi urma la tron fiul, ci fratele defunctului sau fiul fratelui — este cunoscută sub denumirea de succesiunea agnaților și a fost des întîlnită la traci și geto-daci, fiind regăsită, de asemenea, în lumea celților britanici și irlandezi, sub numele *tanistry*. Avîndu-și originea în organizarea gentilică, acest sistem de moștenire avea să genereze deseori lupte crîncene pentru succesiune, care, în cele din urmă, în primii ani ai erei noastre, au și dus la prăbușirea regatului Traciei.

De la întemeiere, regatul odrișilor a căutat să se afle în bune relații cu vecinii, atît cu sciții (cu care s-a realizat și o înrudire dinastică prin căsătoria regelui scit Ariapeithes cu o fiică a lui Teres) cît și cu atenienii (pe timpul cît în fruntea acestora s-a aflat Pericle). Bunele relații au fost continuate și de urmașul lui Teres, Sitalces. Politica de prietenie a lui Sitalces față de greci (pe care o vom reîntîlni în alte împrejurări istorice și la regii regilor arsacizi, ce se intitulau pe monedele bătute de ei fileleni, adică prieteni ai grecilor) a fost întărită, de asemenea, de o alianță matrimonială, prin căsătoria regelui trac cu sora lui Nymphodoros din Abdera (colonie greacă pe țărmul egeean al Traciei), un vestit comandant de armate din acele timpuri. Aliat cu atenienii, Sitalces a luptat împotriva lui Perdiccas II, regele Macedoniei, pe care l-a învins. A pierit, la rîndul său, într-o luptă cu triballii, neam cu care, un veac mai tîrziu, și Alexandru cel Mare va avea aprige înfruntări.

Conform normei agnatice, menționată mai sus, lui Sitalces i-a urmat nepotul de

Cotys I

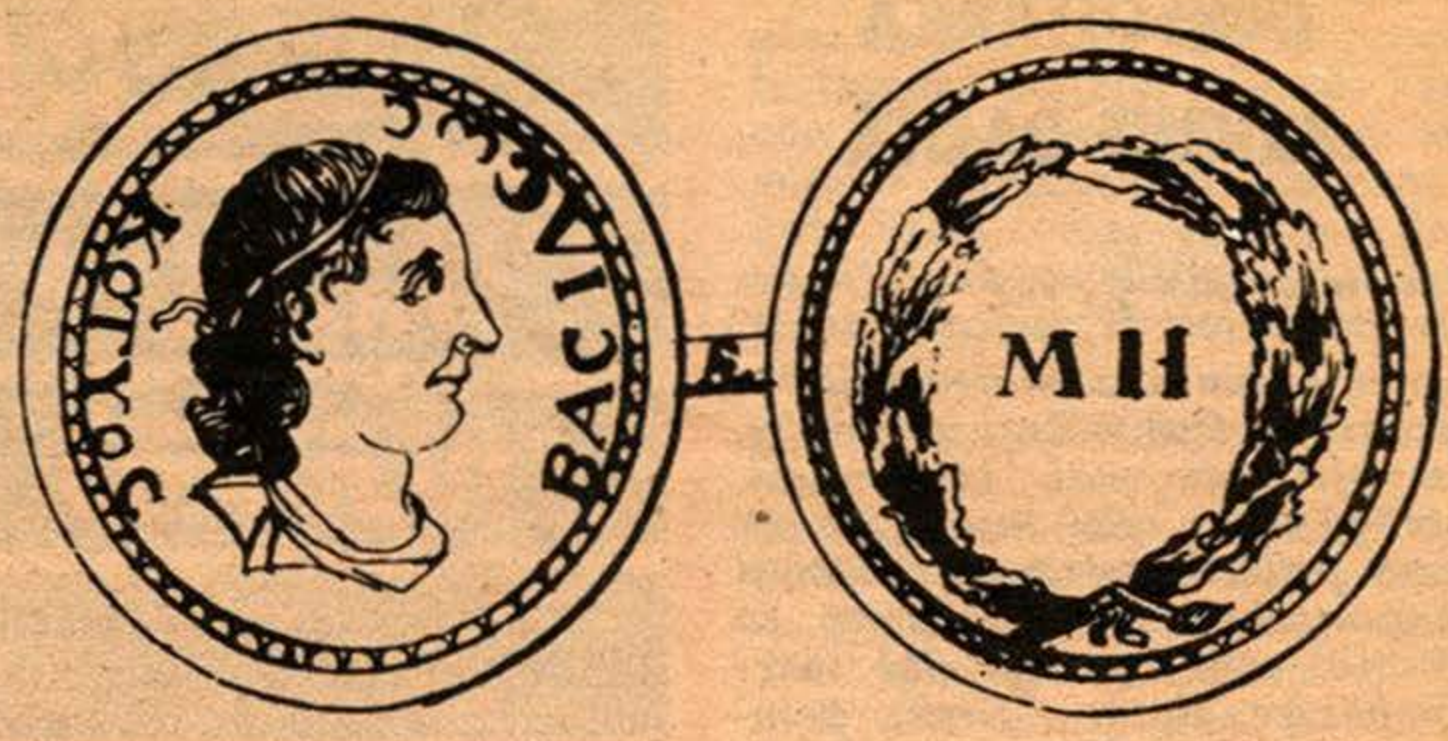

Cotys II

frate, Seuthes, căruia i-a succedat Amadocus I (cunoscut și sub numele de Medocus). Acesta era, la rîndul său, nepot de frate al lui Seuthes și a dus, ca și unchiul său, o politică filelenă, de alianță cu Atena, orașul-republică ce domina în acea vreme lumea politică a polisurilor grecești.

Relațiile de prietenie traco-ateniene au încetat în vremea lui Cotys I, urmașul lui Amadocus, nepot de frate al acestuia. Cauza a constituit-o agresiunea pe care atenienii au comis-o împotriva orașului Sestos din Chersonesul trac în anul 360 î.e.n. Într-o primă fază a ostilităților, Cotys a eliberat orașul Sestos, dar, în anul următor, a căzut victimă uneltirilor atenienilor, fiind asasinat de doi greci din orașul Ainnos.

Cotys I a domnit asupra regatului Traciei timp de 27 ani; acest nume avea să revină însă des în istoria regatului trac, fiind purtat de mai mulți suverani, care, apoi, prin transferarea stăpînirii lor în regatul bosporan, l-au dus și în această țară din nordul Mării Negre. Nume dinastic — așa cum era cel de Mithridate în regatul Pontului, Tigran în Armenia, sau Arsaces în imperiul parților —, numele Cotys a fost consemnat nu numai pe monede și în scrierile unor cărturari antici, ci și pe podoabe de aur și pe armuri (una fiind găsită și pe teritoriul Dobrogei, la Agighiol). Fastuosul mormînt princiar de la Agighiol[1] ilustrează în chip sugestiv bogăția și puterea economică a acestui rege, care a domnit peste geții din Dobrogea la jumătatea sec. IV î.e.n.

Cum rezultă din arborele genealogic întocmit de J.F. Vaillant, norma agnatică avea să fie întreruptă după moartea lui Cotys prin înscăunarea fiului său Kersebleptes.

Ridicarea puterii macedonenilor în vremea lui Filip II și mai cu seamă a urmașului acestuia, Alexandru cel Mare, a făcut să pălească pe cea a tracilor. Urmașul lui Kersebleptes, Seuthes III (nume, de asemenea, frecvent în onomastica dinastiei trace) l-a însoțit pe Alexandru, cu oastea sa de arcași călări, în marea campanie pe care acesta a întreprins-o în lumea cunoscută atunci. Seuthes năzuia însă să-și recapete cît mai curînd independența, pe care a și declarat-o după anul 330 î.e.n. Pentru realizarea obiectivelor sale, s-a folosit și de sprijinul indirect pe care i l-au dat popoarele din nordul Mării Negre, care, în anul 327 î.e.n., au zdrobit armata generalului macedonean Zopyrion. Cum se știe din relatările lui Trogus Pompeius, acest trufaș general a pierit împreună cu 30 000 oșteni, în „pustia getică" (teritoriu ce nu era cîtuși de puțin un pustiu, ocupînd întinsele regiuni de cîmpie din nordul gurilor Dunării), „ispășind astfel vina de a fi pornit necugetat război împotriva unui neam care nu-i făcuse nici un rău". După moartea lui Alexandru (323 î.e.n.) în dorința de a-și consolida independența, Seuthes III s-a aliat cu atenienii (urmînd o linie politică devenită tradițională la traci) și apoi chiar cu Antigonos, rivalul din Asia Mică al diadohului Lisimah. (Diadohii erau, se știe, urmașii lui Alexandru cel Mare). Încă o dată deci regatul trac se alia în lupta pentru independență cu neamurile din Orient.

După modelul vremii, în care mulți monarhi își întemeiau capitale cărora le dădeau propriile nume (Seleucia — de la Seleucos, Eupatoria — de la Mithridate VI Eupator, Nicomedia — de la Nicomedes), Seuthes a întemeiat și el un oraș, Seuthopolis, aproape de poalele sudice ale munților Haemus, care a dispărut însă în împrejurările de după încheierea domniei, în sec III î.e.n., cînd și regatul Traciei a dispărut vremelnic de pe scena istoriei, pînă în sec. I î.e.n. ■

[1] *Magazin istoric*, nr. 9/1983.

INDISCUTABILĂ ORIGINE DACICĂ

(Urmare din p. 20)

prin bezna cea mai adîncă a codrilor nestrăbătuți și pustii, munții cei mai primejdioși, prăpăstiile cele mai fioroase sau peșterile cele mai adînci și întunecoase unde și dorm ca într-o casă cu cea mai mare nepăsare și, în sfîrșit, printr-o mulțime de termeni și denumiri, ce nu se întîlnesc în nici o altă limbă a națiunilor mai cunoscute ce s-au perindat pe aici de atîtea secole, și care, deci se văd a fi numai ale lor proprii, prin toate acestea și multe altele — românii dovedesc chiar și astăzi o indiscutabilă origine dacică".

[După un paragraf consacrat organizării Daciei romane, în cursul căruia se fac dese referiri la numeroasele vestigii arheologice, textul continuă]: *„În anul 274, cînd împăratul Aurelian, nemaiputînd apăra provincia din pricina nenumăratelor invazii ale triburilor germanice, a fost silit să-și retragă legiunile peste Dunăre, populația băștinașă, care nu și-a părăsit pămîntul natal, a fost silită să îndure jugul barbarilor, ce năvăleau mereu după pradă".*

Cu această frază, textul se încheie brusc. Pe contrapagina filei 28 există însă o însemnare cu creionul: „À suivre avec les témoignages concernant la survie des Daco-Romains aux invasions barbares et la fondation des principautés sous Radou le Noir et Dragoul [!]" (De continuat cu mărturiile privind supraviețuirea daco-romanilor în timpul invaziilor barbare și întemeierea principatelor sub Radu Negru și Dragul [Dragoș]). Nu știm cui aparține acest adaos, lui Blutte sau lui Filipescu. Cert este că diplomatul britanic dorea să ajungă cu istoria românilor pînă la vremea sa. („Cît despre cele ce să ating de aceste pămînturi și de caracterul românilor, zise Ecselența Sa — consemna Gorjanu în 1856 — eu am destule notițe"). ■

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE

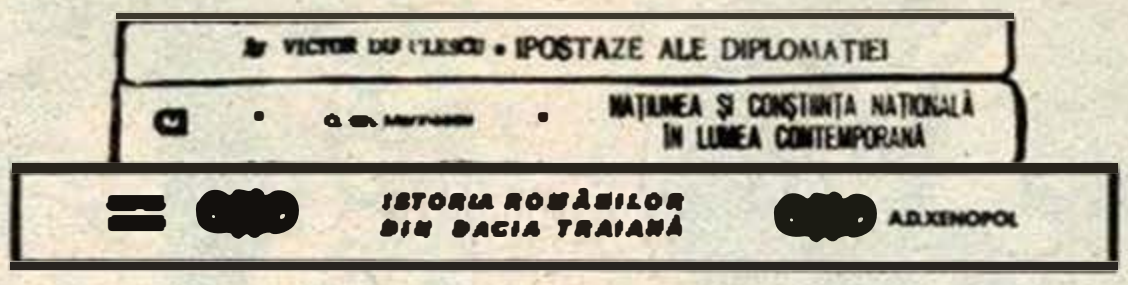

● **A.D. Xenopol — ISTORIA ROMÂNILOR DIN DACIA TRAIANĂ. VOL. II** (*text stabilit de* **Nicolae Stoicescu și Maria Simionescu**; *ediție critică publicată sub îngrijirea lui* **Al. Zub**).

Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, 502 pp., 66 lei: *reeditarea volumelor III și IV din sinteza cunoscutului istoric, cuprinzînd dezvoltarea istorică a țărilor române de la întemeierea lor și pînă la moartea lui Petru Rareș, în 1546.*

● **C. Gh. Marinescu — NAȚIUNEA ȘI CONȘTIINȚA NAȚIONALĂ ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ.**

Editura Junimea, Iași, 1986, 304 pp., 20 lei: *contribuții la studierea unei problematici fundamentale pentru afirmarea și dezvoltarea statelor lumii.*

● **Dr. Victor Duculescu — IPOSTAZE ALE DIPLOMAȚIEI.**

Editura militară, București, 1986, 232 pp., 11,50 lei: *incursiuni istorice de amplă perspectivă în evoluția diplomației, sub cele trei laturi ale ei — deschisă, confidențială, secretă.*

● **JOCUL PERICULOS AL FALSIFICĂRII ISTORIEI** (*coordonatori: acad.* **Ștefan Pascu**, *prof. univ.* **Ștefan Ștefănescu**).

Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, 384 pp., 20 lei: *culegere de studii și articole consacrate combaterii, pe baza adevărului și realităților istorice, a tezelor și aserțiunilor dușmănoase, denigratoare, față de istoria poporului nostru.*

● **Stelian Turlea — DALLAS'63. UN DOSAR DESCHIS.**

Editura politică, București, 1986, 316 pp., 15,50 lei: *sinteză de fin discernămînt asupra evenimentelor tragice de la Dallas (asasinarea la 22 noiembrie 1963 a președintelui J.F. Kennedy), printr-o retrospectivă o investigațiilor din cele peste două decenii care n-au dus la elucidarea cazului.*

● **Adrian Dinu Rachieru — PE URMELE LUI LIVIU REBREANU.** Editura Sport-Turism, București, 1986, 280 pp., 15,50 lei. ● **Emilia Șt. Milicescu — PE URMELE LUI DELAVRANCEA.** Editura Sport-Turism, București, 1986, 224 pp., 17 lei: *evocări istorico-literare a două personalități reprezentative ale literaturii și culturii românești.*

● **Ovidiu Hătărăscu — DRUMUL FIERULUI.**

Editura Albatros, București, 1985, 240 pp., 11 lei: *din istoricul industriei siderurgice.*

● **Alexandru Popescu — TRADIȚII DE MUNCĂ ROMÂNEȘTI.**

Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, 320 pp., 21 lei: *reflectarea în obiceiuri, folclor și arta populară a procesului muncii; prefața este semnată de prof. univ. dr. doc.* **Mihai Pop.**

● **UN UNIVERS ÎNTR-O CARTE. VOL. VII** (*coordonator* **Carol Roman**).

Editura politică, București, 1985, 272 pp., 9,50 lei: *culegere de articole pe teme privind contemporaneitatea socialistă a patriei, semnate de* **Alexandru Tănase, Dumitru Ciucur, Dinu Marin, Georgeta Tănase, Doina Topor, Constantin Amariței, Petru Pânzaru, Rodica Tepeș, Virgil Brădățeanu, Paul Dobrescu, Matei Șimandan, Ioniță Olteanu, Carol Roman, Marin Scurtu.**

● **MANUSCRIPTUM. REVISTĂ TRIMESTRIALĂ EDITATĂ DE MUZEUL LITERATURII ROMÂNE** (*director fondator:* **D. Panaitescu-Perpessicius**).

Nr. 3/1986 (anul XVII), 190 pp., 35 lei: *număr consacrat Anului Internațional al Păcii, cu un editorial de* **Dumitru Popescu**, *și care grupează, sub genericul „Literatura — mesager al păcii" și „Universalia", texte semnate de* **Tudor Arghezi, Vasile Voiculescu, Nicolae Bagdasar, Ilarie Voronca, Mihail Eminescu, Titu Maiorescu, Bogdan Petriceicu Hasdeu**, *comunicate și comentate de* **Mitzura Arghezi, George Macovescu, D. Vatamaniuc, Georgeta Rădulescu-Dulgheru, N. Romanenko.**

LINCOLN:
ÎNTRE CASA ALBĂ ŞI CAMERA CIFRULUI

NĂSTASE TIHU

La jumătatea lunii decembrie 1863, în plin război de secesiune care a încercat Statele Unite ale Americii timp de patru ani, Oficiul poştal din New York (aflat sub administraţie militară) a interceptat o scrisoare cifrată, ce avea ca destinatar pe un oarecare Alexander Keith jr., din Halifax (Noua Scoţie), bănuit a fi gazdă a spionilor sudişti. Expediată la Washington, criptograma a fost decriptată de către doi specialişti, Charles A. Tinker şi Albert B. Chandler. Astfel s-a făcut senzaţionala descoperire că, în plin centru al New-Yorkului, funcţiona o puternică organizaţie de informaţii sudistă, care procura armament, culegea informaţii şi confecţiona monede false. O săptămînă mai tîrziu, pe adresa lui Keith era expediat un nou mesaj cifrat, unde i se comunica: „Informaţi-l pe Memminger că Hilton va fi în măsură să livreze maşina — inclusiv gravura — în jurul datei de 1 ianuarie, cînd urmează a fi îmbarcată în locul şi la data convenite. Gravura presei de tipărit a ieşit bună".

Christopher G. Memminger nu era altul decît ministrul de finanţe al Confederaţiei sudiste, care, lipsit de seria completă a matriţelor pentru imprimarea dolarilor — pe care Nordul îi tipărea în Anglia — cerea sprijinul Serviciului de informaţii, pentru a găsi un specialist care să-i confecţioneze matriţe proprii. Era clar deci că măsura avea în vedere imprimarea de bancnote false, ce ar fi creat, desigur, serioase dificultăţi forţelor nordiste în confruntarea cu Sudul.

În baza informaţiilor obţinute prin decriptare, la 31 decembrie 1863, organele de poliţie au făcut o descindere la domiciliul gravorului Hilton, aflat pe o străduţă liniştită din apropierea portului New York. Odată cu arestarea lui, poliţiştii au confiscat maşina de imprimat deja ambalată şi pregătită pentru expediere, precum şi mai multe milioane de dolari falşi. Împreună cu Hilton a fost arestată întreaga reţea de diversiune şi spionaj aflată în slujba taberei rebele.

Cum se ştie, confruntările între statele din nord şi cele din sud au izbucnit după alegerile prezidenţiale desfăşurate la 6 noiembrie 1860; alegerile au decurs într-o atmosferă extrem de încordată şi au consacrat succesul candidatului din statele din nord, republicanul Abraham Lincoln, aboliţionist declarat. Supremaţia puternicei oligarhii din sudul Statelor Unite, care dominase mult timp administraţia ţării, a luat sfîrşit. Cum alegerea prevestea abolirea sclaviei — măsură căreia nordiştii îi erau favorabili, iar sudiştii ostili — statele din sud au proclamat, pe rînd, separarea. Cinci luni după alegeri, la 12 aprilie 1861, forţe ale Confederaţiei statelor din sud au atacat fortul Sumter, din Carolina de Sud. A izbucnit astfel războiul civil, „de secesiune"[1], care avea să dureze patru ani, pînă în aprilie 1865.

Era exact tipul de conflict armat care oferea spionajului un teren propice de acţiune: combatanţii vorbeau aceeaşi limbă, iar mulţi partizani ai ideilor nordiste locuiau în sud, şi invers. Dar nici una dintre tabere nu avea un sistem organizat pentru obţinerea de informaţii. Cel puţin la începutul ostilităţilor, cînd preşedintele Lincoln, de pildă, nu

[1] *Magazin istoric*, nr. 7/1970, 7/1976, 3/1982.

avea la îndemînă în armata sa nici un agent.

Atentatul a fost dejucat

A doua zi după cucerirea fortului Sumter, președintele Lincoln care, în virtutea Constituției, era comandantul suprem al armatei terestre și al flotei americane, a mobilizat 75 000 voluntari din toate statele Uniunii, pentru a înăbuși complotul din sud. În cadrul măsurilor pentru reorganizarea armatei și punerea ei pe picior de război, s-au stabilit linii telegrafice directe între toți guvernatorii statelor din nord, precum și între aceștia și președinte; „Western Union Telegraph Company" a trecut sub administrația armatei. Protejarea secretelor transmise pe această cale se asigura prin cifrarea mesajelor, cu ajutorul unor metode criptografice inventate ad-hoc.

După începerea conflictului, J. Dennison, guvernatorul statului Ohio, s-a interesat la un amic al său, inginerul A. Stager, șeful Departamentului telegrafic din Cincinnati, dacă îi poate oferi un sistem de cifrare pe care să-l folosească numai în corespondența cu omologii săi din Illinois și Indiana, state aflate în imediata zonă a conflictului. După cîteva zile de reflecție, Stager i-a prezentat o substituție simplă, cu reprezentări neuniforme, de care Dennison s-a folosit multă vreme, paralel cu un alt cifru rezervat comunicațiilor cu Washingtonul. Mai tîrziu, cînd armata statului Ohio a plecat la vest de Virginia să lupte împotriva trupelor sudiste, guvernatorul l-a detașat pe Stager la statul-major al generalului-maior George B. McClellan.

Ca specialist în telegrafie, Stager a făcut cunoștință acolo cu detectivul Allan Pinkerton[1], directorul unei agenții particulare de poliție din Chicago, care proteja garniturile feroviare. Încă de la începutul războiului, Pinkerton și-a pus serviciile în slujba generalului McClellan, cu care era prieten. Acesta l-a angajat pentru organizarea unui serviciu de informații, începînd cu statul Ohio, unde se găsea cartierul său general. Pinkerton avea deja o bună experiență în domeniul criptologiei. Micul său grup de criptoanaliști a adus mari servicii Nordului. De pildă, în primăvara anului 1861, unul dintre agenții săi, introdus la poșta din Baltimore, a interceptat o scrisoare adresată unui oarecare A. Clerk, suspectat de a avea legături cu Sudul. Scrisoarea în sine n-ar fi trezit suspiciuni, dacă nu se încheia cu o înșiruire neinteligibilă de litere. Bănuind ceva necurat la mijloc, agentul a reținut scrisoarea și i-a predat-o lui Pinkerton, După ce oamenii săi au copiat-o, au reintrodus-o în circuitul poștal normal.

La o primă analiză, s-a stabilit că este vorba despre un mesaj secret criptografiat. Cu eforturi extraordinare, specialiștii au reușit să-i descopere cheia și să dea de firul unui mesaj clar: organizarea unui asasinat împotriva președintelui Lincoln. Destinatarul scrisorii a fost imediat arestat și anchetat. În seara zilei de 11 februarie 1861, Lincoln și-a luat rămas bun de la concetățenii săi, în gara Springfield, pornind spre Casa Albă, unde trebuia să se instaleze, în urma alegerilor din 6 noiembrie anul precedent. Călătoria sa de la Springfield la Washington avea o mare însemnătate politică[2]. Drumul trecea prin cinci state, prin zeci de orașe, cărora noul președinte avea să le cunoască starea de spirit în ce-l privește. Populația New-Yorkului l-a primit cu o răceală nedisimulată. La Philadelphia, Allan Pinkerton l-a informat despre existența complotului pentru asasinarea sa, cînd va trece pe străzile orașului Baltimore, centrul vital al unui stat sclavagist. Complotiștii erau în strînse legături cu însuși șeful poliției locale. Așa declarase destinatarul scrisorii. Cîțiva complotiști aveau să însceneze o încăierare de stradă, în timp ce alții trebuiau să se năpustească asupra trăsurii lui Lincoln și să-l ucidă. Dacă nu reușeau, urma să aibă loc o nouă tentativă în tren.

A fost elaborat un plan pentru prevenirea atentatului, care, la insistențele lui Pinkerton, a fost aprobat de președinte. A. Clerk a fost eliberat și, în schimbul unei mari sume de bani, a promis că va ajuta organele de poliție. Toate mesajele cifrate interceptate ulterior fiind decriptate, detectivul era la curent cu orice modificare survenită în acțiunea sudiștilor. Odată aflate locul, ziua și ora atentatului, toate cablurile telegrafice ce legau orașul Baltimore de restul localităților au fost tăiate, pentru a îngreuna comunicarea între complotiști. Detectivul particular Pinkerton i-a sugerat președintelui să-și schimbe itinerarul stabilit și să plece direct de la Philadelphia la Washington, fără a mai trece prin Baltimore. Lincoln a refuzat inițial să urmeze acest sfat, apoi a cedat insistențelor soției sale și prietenilor și, în aceeași noapte, a plecat direct la Washington. Trenul său special sosea însă la Baltimore, întîmpinat în gară de vreo 10 000 persoane care scandau „lozinci" pentru Confederația statelor de sud și a președintelui ei, Jefferson Davis. În același timp, Lincoln ajunsese la Washington. De data aceasta, atentatul a fost dejucat. Din nefericire, el avea să reușească cîțiva ani mai tîrziu, la 14 aprilie 1865[3].

Un nou sistem de scriere secretă

Pentru protejarea secretelor militare, McClellan, Stager și Pinkerton au elaborat un sistem de scriere secretă, adoptat ulterior în corespondența de comandament a întregii armate din Vest, iar cînd Lincoln l-a numit pe Mc Clellan comandant-șef al forțelor nordiste, acest sistem s-a folosit și în corespondența dintre Washington și marile comandamente militare, aflate

---

[1] *Magazin istoric*, nr. 11/1980.

[2] Alexandru Vianu, *Abraham Lincoln*, București, 1966.

[3] *Magazin istoric*, nr. 1/1967.

în campanie. A fost primul cifru întrebuinţat în exclusivitate de militari în vreme de război, pentru că războiul de secesiune a fost primul conflict în care telegraful a jucat un rol covîrşitor în domeniul comunicaţiilor militare.

Sistemul criptografic pus la punct de cei trei, la elaborarea căruia Stager a avut o contribuţie hotărîtoare, era o transpoziţie de cuvinte ingenios concepută. Expresiile ce reprezentau denumiri militare, nume de persoane, localităţi etc. erau înlocuite cu echivalenţele aflate în liste codice numerotate de la 1 la 12. Fiecare listă avea un cuvînt cheie pus la începutul criptogramei. Cheia indica modul de lucru şi numărul listei. Pentru a da sistemului un surplus de rezistenţă şi pentru a-i deruta pe decriptori, în timpul cifrării se intercalau în textul cifrat şi cuvinte fictive.

Lincoln a schimbat din funcţie pe ministrul de război — în jurul căruia roiau tot felul de afacerişti, speculanţi şi spioni —, numindu-l în locul lui pe Edwin Staton, un bun organizator şi un om de o cinste ireproşabilă. În toată perioada cît a condus Departamentul de război, el i-a hărţuit fără menajamente pe cei 110 generali ai săi, făcîndu-i să înţeleagă că locul lor este numai şi numai pe front, şi nu în birourile ministerului, unde treburile pot fi rezolvate foarte bine şi de civili.

Odată cu venirea lui Staton în fruntea ministerului, Lincoln, pe lîngă măsurile luate pentru perfecţionarea sistemului de cifrare, a dispus înfiinţarea de birouri de cifru pe lîngă fiecare comandament şi încadrarea lor cu ofiţeri de o totală încredere. Numărul persoanelor ce aveau acces la mesajele cifrate a fost riguros redus. La Washington, în afară de preşedinte, nimeni altul nu putea ordona cifrarea telegramelor sau lua cunoştinţă de cele descifrate. Cînd Lincoln lipsea mai mult timp din Capitală, această sarcină îi revenea ministrului său de război. Din aceste raţiuni, şeful statului american a ordonat ca biroul cifrului să fie instalat în clădirea Departamentului de război, aflată în imediata apropiere a Casei Albe. Multe din puţinele sale clipe libere, spun mărturiile contemporanilor săi, preşedintele şi le petrecea în această încăpere, împreună cu cei trei cifratori care, în tot timpul războiului, n-au părăsit de prea multe ori clădirea ce-i adăpostea. Unul dintre aceştia, David Homer Bates, atunci în vîrstă de numai 18 ani, va povesti mulţi ani mai tîrziu: „În toată perioada războiului civil, preşedintele şi-a împărţit timpul între Casa Albă şi biroul cifrului. Aducea adesea cu sine piesele lui Shakespeare, îndeosebi *Macbeth* şi *Nevestele vesele din Windsor*, şi recitea cu plăcere monologuri celebre".

Cine nu riscă nu cîştigă

Lincoln a acordat criptografiei o importanţă covîrşitoare. În concepţia sa, „victoria asupra inamicului, chiar superior numeric, este asigurată dacă ştim să păstrăm cel mai desăvîrşit secret asupra operaţiunilor care urmează a fi întreprinse". Dar, uneori, cînd generalii săi acţionau nehotărîţi, fără energie şi, în loc de victorii, aduceau scuze şi înfrîngeri ruşinoase, Lincoln, cu deosebitul său simţ al umorului, ordona telegrafiştilor să se transmită în clar mesaje de genul: „Dacă vreodată vă simţiţi în stare să treceţi la ofensivă, nu vă este interzis s-o faceţi" sau: „Aveţi deja un plan? Dacă aveţi, aplicaţi-l, fără a recurge la mine. Dacă nu aveţi, spuneţi-mi, oricît de incompetent aş fi, pot să vă ajut să întocmiţi unul".

Simţul umorului nu-l părăsea cu una cu două. Îl ajuta chiar să iasă cu faţa curată în împrejurări delicate, aşa cum ne-o dovedeşte şi următorul episod. După o strălucită victorie, generalul Ulysses S. Grant făcuse cîteva beţii cumplite. Mic de statură, cu o faţă neexpresivă, bărbos, cu ochi cenuşii şi o ţinută neglijentă (ţigara nu-i lipsea niciodată din colţulstîng al gurii), Grant era recunoscut pentru desele sale chefuri. Absolvise Academia Militară din West Point, dar părăsise armata din cauza beţiei. La începutul războiului, avea 39 ani şi lîncezea într-o fabrică de piele din oraşul Galena (Illinois), unde cîştiga 800 dolari pe an. Războiul civil a trezit în el acea imensă rezervă de energie de care dispunea, dîndu-i posibilitatea să o fructifice, în slujba unei cauze drepte. Aflînd despre faptul că generalul se prezentase odată beat în faţa tru-

Generalul Ulysses S. Grant

În p. 37: *Allan Pinkerton (stînga), detectivul care l-a informat pe Lincoln (în mijloc) despre complot*

pelor, o delegaţie i-a cerut lui Lincoln să-l treacă în rezervă. Lincoln i-a întrebat: „Nu ştiţi cumva de unde îşi procură băutura?". Membrii delegaţiei s-au privit intrigaţi. Preşedintele, zîmbind, a continuat: „Păcat! Aş fi dat imediat ordin intendenţei să procure şi celorlalţi generali băuturi de la aceeaşi sursă. Poate că atunci ar fi obţinut şi ei victorii".

Se spune că, după această întrevedere, Lincoln a ieşit grăbit din Casa Albă şi s-a îndreptat spre biroul cifrului, unde a ordonat să se transmită lui Grant un mesaj în clar: „Atacă Grant! Cine nu riscă nu cîştigă!" Şi Grant a atacat, a obţinut mari succese în lupta împotriva sudiştilor, a devenit comandant-suprem al armatelor nordiste (1864-1865), iar mai tîrziu preşedinte al S.U.A. (1869-1877). ■

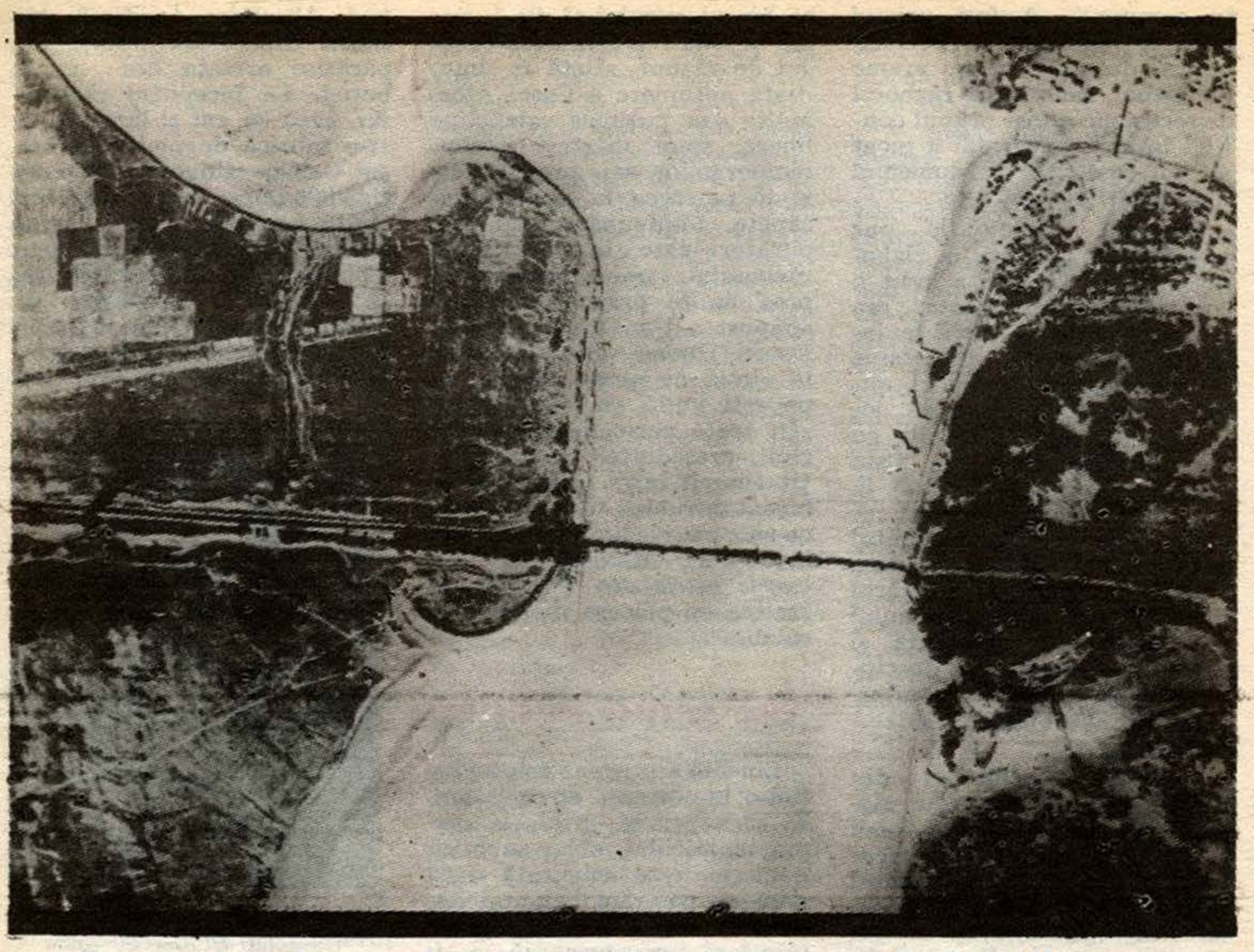

CAMPANIA CEA MAI LUNGĂ

LOUIS ALLEN

Probabil că romanul cel mai cunoscut inspirat de războiul din Orientul îndepărtat îi aparţine lui Pierre Boulle şi se intitulează Podul peste rîul Kwai. **E un roman de mici dimensiuni, devenit în scurt timp best-seller, tradus în numeroase limbi şi ecranizat cu un succes aproape egal. Personajul principal este un colonel britanic, ţinut prizonier într-un lagăr situat lîngă calea ferată Birmania-Siam. Autorul acestei povestiri a fost înainte de război plantator de eauciuc în Malaysia, apoi a luptat împotriva japonezilor în Birmania, China şi Indochina, a căzut prizonier şi a evadat. Dar acţiunea cărţii sale nu se petrece în locurile unde s-a desfăşurat „campania cea mai lungă", ci doar în apropierea frontierei cu Birmania, astfel încît o carte de ficţiune, tot atît de bună, avînd ca subiect numai bătăliile din Birmania nu a fost, după cîte ştim, încă scrisă, deşi istoria abundă de fapte de luptă în jurul unor poduri asemănătoare, într-un peisaj similar şi o climă identică.**

S-au scris, în schimb, nenumărate studii istorice despre luptele date în Birmania în timpul celui de-al doilea război mondial, deoarece evenimentele petrecute pe acel front aveau să atragă în mod deosebit atenţia specialiştilor. Acolo s-a desfăşurat cea mai lungă şi cea mai feroce campanie din Asia a conflagraţiei. De acolo avea să pornească cea mai lungă retragere din istoria armatei britanice. Şi tot acolo armata japoneză a suferit cea mai

În imagine: podul de pe fluviul Sittang, a cărui soartă a reprezentat un punct de cotitură în campania Birmaniei şi *(în p. 43)* locotenentul Basbir Ahmed Khan, cel care l-a aruncat în aer.

mare înfrîngere de pe continent. Grupuri de soldaţi au luptat pe un front de sute de kilometri, în spatele primelor linii ale inamicului. Armate întregi au fost transportate pe calea aerului cu avioane „Dakota" sau pe apă, folosind plutele de lemn. În luptele din Birmania, au fost implicaţi cîţiva dintre marii oameni de arme: generalul american J.B. Stilwell, generalii japonezi Mutaguchi şi Miyazaki, celebrul expert militar britanic Orde Wingate, precum şi principali comandanţi britanici, feldmareşalul William Slim şi feldmareşalul lord Louis Mountbatten.

Dar, deşi în istoriografie s-a scris mult despre Birmania, ultima carte, publicată în 1984 de Louis Allen, cu titlul Burma. The Longest War. 1941-45 (Birmania: campania cea mai lungă. 1941-45), a stîrnit un interes deosebit, deoarece pasiunii de istoric a autorului i s-au adăugat cunoaşterea îndeaproape a faptelor, precum şi posibilitatea investigării tuturor surselor, inclusiv a celor nipone. Louis Allen a fost ofiţer de informaţii în Asia de Sud-Est în timpul celui de-al doilea război mondial şi vorbeşte curent limba japoneză.

Autorul a avut însă şi alte motive care l-au determinat să purceadă la studiul unei campanii atît de complexe. Explicaţia este următoarea: „Nu s-ar putea spune că războiul din Birmania a fost doar o acţiune nemaipomenită, pentru că, de fapt, el a constat dintr-o mulţime de acţiuni nemaipomenite. Eroii lor au fost nişte oameni extraordinari, care mai tîrziu au povestit întîmplările trăite. Multe istorisiri aparţin unor ofiţeri care erau şi scriitori ca, de pildă, însuşi comandantul Armatei 14, feldmareşalul viconte Slim... În sfîrşit, în Birmania au luptat reprezentanţi ai aproape tuturor popoarelor care au combătut pe fronturile celui de-al doilea război mondial: britanici, japonezi, chinezi, americani, indieni, gurkha (populaţie de pe versantul sudic al munţilor Himalaya), africanii din estul şi vestul continentului lor, birmani etc... De asemenea, a existat o mare varietate de operaţii militare; de la războiul în junglă la războiul în munţi, în deşert, naval şi chiar lupte corp la corp, ca în epoca de piatră. Ce să mai spunem despre transportarea cu avioane a unor divizii întregi, împreună cu tunurile şi vehiculele lor, cu o viteză şi o precizie care par aproape imposibile chiar şi în acest evoluat secol XXI Ce să mai spunem despre soldaţii care au mărşăluit prin zăpadă ori prin noroiul provocat de ploile aduse de muson, astfel încît, pe măsură ce înaintau, le putrezeau cizmele! Configuraţia terenului şi clima erau tot atît de periculoase ca şi omul pe care erai nevoit să-l ucizi, înainte de a te ucide el pe tine..."

Cu toate acestea, cititorii revistei şi-ar putea pune o întrebare firească: de ce să consacri un număr atît de mare de pagini unei campanii precum cea din Birmania, o ţară care face parte din alt continent şi, în plus, se află la o atît de mare distanţă de România? Răspunsul este tot atît de firesc ca şi întrebarea. Din faptele istorice petrecute în timpul celui de-al doilea război mondial nu poate şi nu trebuie omisă nici o verigă. Evenimente ale căror consecinţe au influenţat substanţial mersul războiului au avut loc nu numai pe principalele fronturi de luptă ale Europei Occidentale şi, tocmai de aceea, de-a lungul anilor, Magazin istoric s-a străduit să prezinte o serie de articole care să ofere o imagine cît mai completă a marii conflagraţii. Nu o imagine în sine, ci o imagine care să se constituie într-o lecţie a istoriei.

Aşadar, începînd cu numărul de faţă, seria continuă cu relatarea celor mai importante episoade din timpul războiului desfăşurat pe pămîntul Birmaniei. Dar, înainte de a da cuvîntul autorului, să vedem, pe scurt, ce s-a întîmplat în Asia de Sud-Est pînă în 1941, an din care începe acţiunea cărţii lui Louis Allen.

La sfîrşitul celor trei războaie anglo-birmane (1824-1826, 1852, 1885), Birmania a fost încorporată Indiei, ca provincie a Imperiului britanic, trecută, încă de la 1 noiembrie 1858, sub administraţia directă a Coroanei britanice. Dar, cum arăta Magazin istoric în articolul din nr. 3/1986, „pentru învinşi războiul a continuat", un război de gherilă împotriva colonialiştilor, la care a aderat întreg poporul birman. Ca urmare, în 1923, Marea Britanie a fost nevoită să acorde unele drepturi birmanilor. Un alt pas a fost făcut în 1935, cînd Birmania a fost separată de India şi transformată într-o colonie de sine stătătoare. La 1 aprilie 1937 a intrat în vigoare o nouă Constituţie, Birmania a primit dreptul de autoguvernare, britanicii continuînd însă să ocupe posturile-cheie din administraţie. Sentimentele antibritanice ale birmanilor au făcut ca — deşi la 3 septembrie 1939 Anglia şi India declaraseră război Germaniei, iar aceasta încheiase la 27 septembrie 1940, la Berlin, pactul tripartit de alianţă militară cu Italia şi Japonia — atunci cînd trupele japoneze au invadat partea de sud a Birmaniei (13 decembrie 1941), ele să fie întîmpinate ca eliberatoare. De exemplu, un întreg partid de tineri birmani, îndeosebi studenţi extremişti, a optat pentru colaborarea cu militariştii niponi. Japonezii le promiseseră o iluzorie independenţă, doar pentru a putea pătrunde mai uşor în ţară. Şi au reuşit, ca în tot restul Asiei de Sud-Est, relativ uşor[1].

[1] Subtitlurile aparţin redacţiei *Magazin istoric*.

Un colonel numit „Trăznetul"

În 1941, Birmania era — şi mai este şi astăzi — o ţară preponderent agricolă, cu o economie bazată pe culturi de orez şi exploatări forestiere, deşi exista şi petrol, precum şi mine de wolfram, care produceau o treime din wolframul întregii lumi. Populaţia număra 17 000 000 locuitori, dintre care 10 000 000 erau birmani. Principalul drum *(Burma Road)*, între Mandalay şi Rangoon (capitala) are peste 1 200 km lungime şi călătoria dura pe atunci cinci zile. Multe din celelalte drumuri erau drumuri doar cu numele, deoarece, în anotimpul ploios, deveneau de nestrăbătut datorită torenţilor şi revărsării rîurilor sau, pur şi simplu, pentru că ploile violente măturaseră (din cauza prăbuşirilor de terenuri pe care le provoacă) cîte o colină şi, odată cu ea, şi drumul. Birmania e o ţară cu imense contraste geografice: junglă deasă, ţărmuri mlăştinoase, delte, o cîmpie centrală cu un triunghi secetos în mijloc, totul străjuit de munţi înalţi care o separă de India la vest, de China la nord, de Siam la est.

Musonul, vînt cald şi umed, bate dinspre sud-vest în perioada aprilie-septembrie şi transformă regiuni întinse ale ţării în mlaştini şi bălţi. Din octombrie pînă în martie însă, clima este încîntătoare chiar şi în oraşele aglomerate. Dar asemenea oraşe nu sînt tipice pentru peisajul birman, deoarece — cu excepţia Rangoonului şi a Mandalayului — nu se întîlnesc decît mici aşezări şi sate. În multe din localităţile care au dobîndit faimă după luptele din 1942-45 nu existau decît cîteva străzi cu case de lemn, unele prăvălii şi o pagodă.

În mai 1940, un reprezentant al ziarului japonez *Yomiuri Shimbun*, care pretindea că se numeşte Minami Masuyo, a sosit la Rangoon. Îşi petrecea timpul ca un bun ziarist, ascultînd atent şi urmărind mersul evenimentelor. Bunele maniere ale lui Minami, ca şi numele şi funcţia sa, erau menite să-i mascheze adevărata identitate. În fapt, el era colonelul Suzuki Keiji, de la Cartierul general imperial, iar rolul său era să sondeze cercurile politice birmane şi să aprecieze cum ar fi putut fi folosite pentru îndeplinirea misiunii sale, respectiv întreruperea drumului Mandalay-Rangoon, pe care se operau transporturile britanice de arme către China.

Colonelul Suzuki avea să joace un rol considerabil în viitorul apropiat al Birmaniei. Şase luni mai tîrziu, el a alcătuit planul unei organizaţii care să-i scoată din Birmania pe tinerii thakini (studenţii birmani extremişti), să-i antreneze şi să-i reinfiltreze în Birmania, prin Thailanda, ţară cu o dictatură militară fascistă, projaponeză. Regia relaţiilor dintre Suzuki şi thakini consta dintr-un spectacol lugubru. Pentru a-şi convinge adepţii de sentimentele lui probirmane, Suzuki a adoptat numele birman *Bo Mogyo* („Trăznetul"; prefixul „bo" înseamnă „ofiţer"), răspîndind, în acelaşi timp, povestea cum că el ar fi un prinţ birman şi personificarea unei vechi profeţii, conform căreia îi va scoate pe britanici din Birmania.

La 31 decembrie 1941, trei săptămîni după ce Japonia declarase război Marii Britanii şi Statelor Unite, avea loc la Bangkok *Shutsu-jinshiki* („ceremonia plecării pe front"). Cei numai 30 camarazi thakini recrutaseră şi alţi tineri birmani din Thailanda. Aproximativ 300 luptători se aliniau acum în faţa colonelului Suzuki, formînd ceea ce ei înşişi au numit „armata de independenţă a Birmaniei". Prima unitate a plecat chiar în acea noapte, iar la jumătatea lunii ianuarie 1942 au trecut graniţa şi ceilalţi, aşteptînd declanşarea atacului. Pentru ei începuse „al patrulea şi ultimul război anglo-birman". La 9 ianuarie, Regimentul japonez 143 infanterie ocupase deja Victoria Point, situat în extremitatea sudică a Birmaniei.

Despre armata britanică nu se putea spune că se afla în cea mai bună formă. Brigada 16 avea doar două batalioane puternice, iar 400 puşcaşi birmani erau atinşi de malarie. Deplasarea trupelor depindea de drumuri, de transportul aproape imposibil cu camioanele. Nimeni nu credea cu adevărat că japonezii puteau fi ţinuţi la distanţă. La 23 ianuarie 1942, trei aeroporturi importante din sudul provinciei Tenasserim căzuseră în mîinile lor. Doar cu o zi înainte generalul Tom Hutton, comandantul armatei terestre, îl avertizase pe guvernatorul britanic al Birmaniei că, în zece zile, soarta Rangoonului, va fi decisă, dacă nu vor fi trimise imediat întăriri în Birmania. De la cartierul său general din Jawa, generalul Sir Archibald Wavell (şeful Comandamentului unic în Extremul Orient — A.B.D.A. — înfiinţat la 8 ianuarie de australieni, englezi, olandezi şi americani), preocupat de victoriile japoneze în Malaysia, i-a răspuns lui Hutton în termeni destul de duri: „Nu te pot ajuta cu nimic... Nu înţeleg de ce, cu trupele pe care le ai la dispoziţie, nu poţi apăra Moulmein [localitate din nordul Tenasserimului]".

Moulmein, port în golful Martaban, era ameninţat de ofensiva niponă dinspre sud. La 17 ianuarie, în timpul atacului prin surprindere a 14 bombardiere japoneze asupra oraşului-port, şefii militari britanici au fost nevoiţi să asiste neputincioşi, în pijamale, incapabili să reacţioneze, pur şi simplu din lipsă de avioane.

În Moulmein, japonezii au pătruns nu în masă, ci în grupuri mici. Timp de patru zile, între 26 şi 29 ianuarie, s-au infiltrat metodic în zonă. La 30 ianuarie, a avut loc atacul principal. A doua zi, oraşul a fost cedat inamicului. Japonezii şi-au atins astfel primul lor obiectiv major, smulgînd din mîinile englezilor districtul din Birmania care le aparţinuse cel mai mult timp (din 1826), acesta trecînd astfel în stăpînirea lor.

Podul de pe fluviul Sittang

Aruncarea în aer a podului de pe Sittang, în vreme ce două brigăzi britanice se aflau încă de partea cealaltă a fluviului, a fost punctul de cotitură din prima campanie a Birmaniei.

Genistul care a montat explozibilul precum și cel care a apăsat detonatorul sînt încă în viață. Roy Hudson este astăzi director general al Întreprinderilor „Hudson" din Chiangmai, Thailanda; pe atunci era locotenent, sub comanda maiorului Richard Orgill. Ei făceau parte dintr-o companie trimisă în Birmania în noiembrie 1941, cînd japonezii invadaseră Tenasserim, pentru a întări Divizia 17 indiană, aflată la Kyaikto.

La 22 februarie 1942, Roy Hudson și comandantul său Richard Orgill au început pregătirile pentru distrugerea podului. Nici astăzi Hudson nu poate înțelege de ce a trebuit ca tocmai ei să o facă. Podul, construit inițial pentru calea ferată, fusese amenajat în grabă și pentru traficul rutier. Sub focurile sporadice ale japonezilor, a fost montat explozibilul, insuficient pentru toate picioarele podului. Doar arcada nr. 5, pentru care a fost folosit un detonator electric, s-a prăbușit în rîu; în cazul celorlalte, doar grinzile de lemn au sărit în aer.

Cu toate că Wavell insista să nu se cedeze teren, ofițerii aflați la fața locului au înțeles că nu mai pot ține piept înaintării trupelor japoneze și au ordonat retragerea și apoi aruncarea în aer a podului de peste Sittang. Britanicii au început să treacă podul spre malul vestic, în noaptea de 21 spre 22 februarie. Ar fi fost de preferat să se aștepte zorile, mai ales că podul era strîmt și permitea doar trecerea unui singur șir de vehicule. La un moment dat, două vehicule s-au ciocnit, podul a fost blocat și, pentru mai mult de două ore, traversarea întreruptă. Iar în vremea aceasta japonezii au ajuns din urmă coloanele britanice care se retrăgeau. Exista și un serviciu de feriboturi care asigura traversarea, în apropierea podului, dar la 22 februarie aviația japoneză a distrus acele vase. În așa fel încît, în momentul în care a fost luată decizia aruncării în aer a podului, fără să se știe că pe malul estic mai rămăseseră încă două brigăzi, acestor din urmă britanici nu le rămînea decît să traverseze înot sau pe plute, sau să fie luați prizonieri.

Toate acestea au contribuit, ulterior, la aprinderea unei controverse existente încă și astăzi în legătură cu responsabilitățile operației... Omul care a aruncat în fapt podul în aer are propria sa versiune a evenimentelor. Locotenentul (mai tîrziu maiorul) Bashir Ahmed Khan era, ca și Hudson, ofițer în compania de geniști Malerkotla; el declară că afirmația despre o anterioară pregătire a explozibilului este eronată, că amorsa nu s-a aflat pe pod, că Orgill nu era de față cînd s-a dat ordinul și că podul a fost aruncat în aer cu o oră și jumătate mai devreme decît spune istoria oficială. Într-o scrisoare către Roy Hudson (10 martie 1981) și în alta către ziarul *Times* (31 ianuarie 1981), generalul J.G. Smyth (fost comandant al unor divizii în Birmania) spunea că podul fusese pregătit pentru distrugere de geniștii birmani ai lui Hutton de trei ori în săptămînile dinaintea luptei. „Se poate să fie așa, spune Bashir Khan, dar acei explozibili au fost apoi îndepărtați și depozitați într-un loc în care au fost găsiți la 21/22 februarie. Pregătirea finală pentru distrugere, adaugă el, a fost făcută la 22 februarie.

Decizia de aruncare a podului în aer, atît de greu de luat, și pierderile tragice au devenit, inevitabil, mitul campaniei — din punctul de vedere britanic. Odată podul de pe Sittang distrus și Divizia 17 slăbită, din cauza celor două brigăzi rămase pe celălalt mal, drumul spre Rangoon era deschis și soarta Birmaniei pecetluită. Dar episodul nu este văzut în același fel de istoriografia japoneză. În relatarea sa despre războiul Pacificului, *Complete History of the Great East Asia War, 1968*, colonelul Takushiro Hattori nici nu-l menționează. Iar în jurnalele unităților japoneze implicate se spune că „lupta de pe malurile Sittangului s-a încheiat cu o mare victorie".

Cînd Tim Carew a publicat, în 1969, cartea sa *The Longest Retreat* (Retragerea cea mai lungă), controversa asupra podului a reizbucnit. „Cred că s-a acordat prea mare importanță aruncării în aer a podului" — comenta generalul J.G. Smyth — și nu îndestulă situației efective a Diviziei 17, care a fost prinsă de două divizii japoneze pe cînd traversa fluviul Sittang. Smyth are dreptate din moment ce „acest întreg dezastru, ce putea fi împiedicat", nu i-a oprit pe japonezi să ajungă la Rangoon. Japonezii au făcut ceea ce ar fi făcut oricine cunoaște geografia Birmaniei de Jos: au înaintat spre nord, în lungul malului estic al Sittangului, pînă au găsit un loc pe unde să poată trece cu piciorul. Astfel, au traversat pe la Kunzeik și, curînd, au ajuns la drumul principal spre Rangoon. Aruncarea podului în aer nu i-a întîrziat decît cu zece zile.

Rangoonul abandonat

Cînd au început raidurile aeriene japoneze, panica răspîndită în rîndurile populaţiei din Rangoon aproape a golit oraşul. La 4 martie, Rangoonul era un oraş mort. Străzile şi bazarurile erau goale, iar liniştea era întreruptă din cînd în cînd de urletele cîinilor sălbăticiţi. Focurile luminau noaptea doar zonele rezidenţiale: bande de huligani jefuiau casele bogătaşilor, apoi le incendiau. Confuziei şi vandalismului i se adăuga groaza de condamnaţii şi lunaticii. care bîntuiau: deţinuţii fuseseră eliberaţi în prima noapte a evacuării oraşului, iar nebunii fugiseră de la ospiciu. Greu de crezut, dar mai existau, totuşi, oaze de ordine publică, impusă de mici grupuri de poliţişti militari britanici.

Wavell socotea că, trimiţînd întăriri din India, capitala putea fi menţinută. Hutton, la faţa locului, cunoştea situaţia mai bine şi se pregătea de retragere. Contrazis, Wavell şi-a pierdut pur şi simplu controlul. S-a dezlănţuit, insultîndu-l pe Hutton în faţa guvernatorului şi a altor ofiţeri şi civili. Hutton a fost umilit de cel al cărui şef de stat major fusese pînă în urmă cu cîteva luni, nu pentru modul în care conducea luptele, ci pentru că Wavell considera că are o atitudine defetistă. În concluzie, Wavell a ordonat ca Rangoonul să fie menţinut cît mai mult timp posibil.

Urmarea a fost că Hutton a pierdut comanda, fiind înlocuit de generalul Harold Alexander (mai tîrziu feldmareşal şi lord), al cărui şef de stat major va rămîne. Deşi între el şi Alexander erau relaţii prieteneşti, Hutton considera că se află într-o situaţie umilitoare.

Sosirea lui Alexander, la 5 martie, n-a contribuit cu nimic la salvarea Rangoonului. Chiar şi debarcarea unei noi divizii n-ar fi dus la nimic. Ultimul tren a început să pufăie spre nord, părăsind oraşul abandonat şi în flăcări, la 7 martie, orele 7.30. A doua zi, spre prînz, japonezii au intrat în Rangoon.

Alexander nu numai că nu a reuşit să restabilească situaţia şi să oprească înaintarea diviziilor 33 şi 55 ale generalului Iida, dar, la exact o zi după sosirea în Birmania, a înţeles că Rangoonul era pierdut şi a ordonat retragerea spre nord. Atunci forţele sale erau cît pe ce să fie prinse în capcană de forţele japoneze, care îşi organizaseră un punct întărit la nord de Rangoon. Lui Iida i se spusese să cîştige mai degrabă o luptă decisivă decît să captureze prea repede capitala. Dar, lipsit de întăriri după pătrunderea în Birmania, generalul Iida s-a gîndit că, ocupînd Rangoonul, va fi mai uşor aprovizionat pe calea apei. Divizia 17 indiană a scăpat practic ca prin urechile acului. Dar nici comandamentul regimentului de la Taukkyan, nici comandanţii diviziei şi armatei, nici istoricii japonezi care au scris de atunci nu par să fi realizat că aproape îl prinseseră pe generalul Alexander. „Niciodată în viaţa lui, Alexander n-a avut mai mult noroc", va spune mai tîrziu Hutton.

Avea să urmeze cea mai lungă retragere.

Două lucruri sînt acum limpezi. Armata birmană a lui Alexander nu putea rămîne în Birmania de Nord la nesfîrşit. Pe drumul dinspre Assam nu puteau fi transportate mai mult de 30 tone pe zi, iar rezervele nu ajungeau decît pentru două luni. Pentru Alexander, lipsit de portul Rangoon, necesar aprovizionării, apoi de sursele de petrol de la Yenangyaung, întrebarea nu mai era dacă să se retragă, ci cum şi pe unde? Wavell a dat instrucţiuni să se înceapă de îndată pregătirile pentru o ofensivă vizînd reocuparea Birmaniei. Alexander a declarat mai tîrziu că nu a primit nici o directivă de la superiorii săi, în afara celei iniţiale de a salva Rangoonul. Dar afirmaţia este neadevărată, deoarece Wavell îi scrisese lui Alexander, iar la 29 aprilie se decisese într-o conferinţă să se menţină o linie Kalewa-Katha-Bhamo-Hsenwi (mult la nord de Rangoon) şi doar dacă aceasta ar fi fost ruptă,

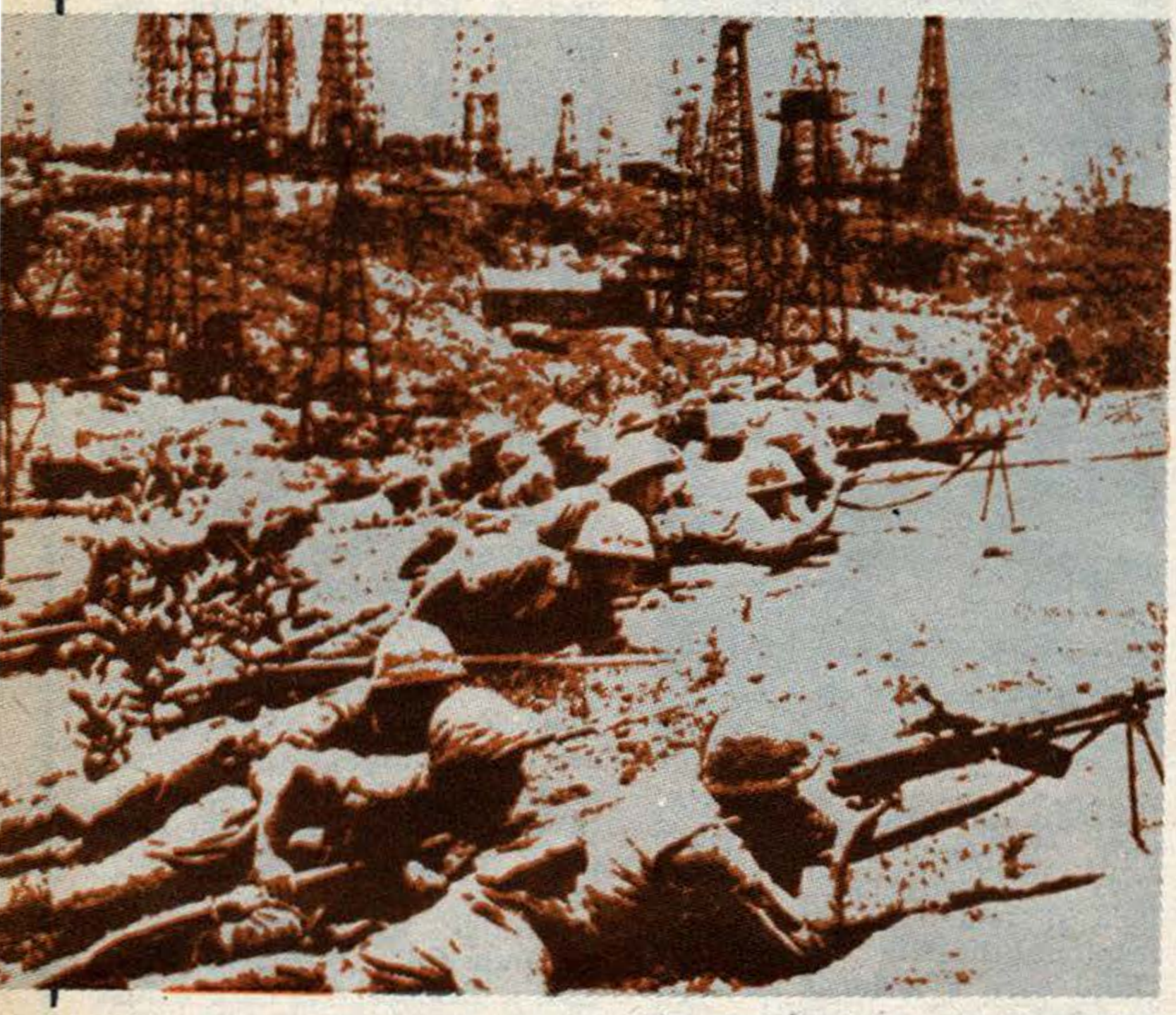

Infanteria niponă în acţiune pentru a cuceri cîmpurile petrolifere de la Yenangyaung

armata birmană să se îndrepte spre India.

Dar japonezii înaintau apropiindu-se de această linie. La 2 mai, Regimentul 215 al lui Harada, cel care ocupase orașul Rangoon, ataca din toate părțile Monywa, pe rîul Chindwin. Estacada așezată peste acest rîu, mai jos de Shwegyin, pentru a opri vasele japoneze, a fost bombardată și distrusă la 7 mai. După alte două zile a fost bombardat Shwegyin. Generalul Sakurai Shozo înainta repede pe rîul Chindwin. La 5 mai îi ceruse șefului său de stat major: „Nici un soldat aliat să nu se întoarcă în India". Avea o țintă ideală pentru un masacru.

La 12 mai, japonezii au ocupat și Kalewa. Au numărat 1 200 trupuri, 2 000 vehicule, 110 tancuri, 40 tunuri. Pentru răsplata aceasta, divizia lui Sakurai mărșăluise 127 zile, participase la 34 lupte, străbătuse 1 500 mile, mare parte pe jos, în ritm de 30 mile pe zi. Îi înfrînseseră direct pe britanici și luaseră din imperiul lor o țară bogată și prosperă, inclusiv capitala ei.

Armata birmană a fost primită cu mare tristețe la Imphal, unde s-a retras. Musonul transformase pămîntul în mlaștini, nu existau corturi sau pături, lipsea aprovizionarea cu apă de băut, lipseau medicamentele. După ce scăpaseră de japonezi, soldații britanici erau chinuiți, chiar în siguranța statului indian Manipur, de malarie și dizenterie. Aproape unul din zece soldați s-a îmbolnăvit și mulți au murit.

Armata lui Alexander pierduse 13 000 oameni — uciși, răniți și dispăruți — față de un total de 4 000 japonezi uciși și răniți. Pe măsură ce ploile se întețeau, bolile epidemice au început să se răspîndească: dizenteria, variola, malaria și — la jumătatea lunii iunie — chiar holera. Imphal avea să fie grav atins de raidurile aeriene japoneze dintre 10 și 16 mai.

„Ucis de propria artilerie"

„Există puține locuri unde poate fi dusă mai greu o campanie", scrie despre Arakan generalul Geoffrey Evans, în lucrarea sa *Slim as Military Commander*, 1969. Cuvîntul Arakan se referă la o mare întindere între Chin Hills, pe crestele Manipur, și colțul de sud-vest al Birmaniei, la Cape Negrais, dar din punct de vedere al campaniei din 1942-45 zona cuprinsă de acest cuvînt mergea de la frontiera cu India, la insula și orașul Akyab. E un ținut de vîlcele și *chaung*, în care transportul se face mai mult pe apă. Nu există decît un singur drum în adevăratul sens al cuvîntului, de-a lungul lanțului muntos Mayu, de la micul port Maungdaw, la Buthidaung și trece prin două tunele. Iar colinele Mayu sînt acoperite de o junglă deasă. Clima prezintă mari contraste. În sezonul uscat, căldura nu e prea mare și nopțile pot fi răcoroase. Musonul schimbă totul, transformînd ținutul într-un *chaung*. Malaria e la ea acasă, iar pentru lipitori e un paradis. Întrebarea firească este: de ce să duci o campanie în ținutul acesta?

Răspunsul are în vedere poziția portului Akyab. Dacă Rangoonul, capitala Birmaniei, avea să fie recapturată într-o zi, calea cea mai bună era peste golful Bengal și peste deltă, printr-o operație maritimă. Înfricoșătoarea perspectivă de recucerire printr-o campanie terestră n-avea să fie avută în vedere decît după eșuarea operației maritime; iar la început această nici nu a fost luată foarte în serios. Dar și într-un caz și în celălalt, acoperirea aeriană era necesară și doar pistele de la Akyab o puteau oferi. Avioanele care ar fi decolat de aici se aflau la 330 mile de Rangoon.

Comandantul șef, generalul Sir Archibald (mai tîrziu lord) Wavell, care i-a subestimat întotdeauna pe japonezi, începuse plănuirea recuceririi Birmaniei încă din aprilie 1942, înainte ca retragerea să se fi încheiat. Atacul la Akyab părea alegerea firească. Portul a devenit ținta eforturilor britanice vreme de multe luni. Wavell a emis o directivă de a recuceri orașul și sectorul nordic din Arakan, în septembrie 1942. Pe la începutul lui 1943 s-a acceptat că avea prioritate asupra orice, chiar și asupra bătăliei, construirea unui drum. Mai tîrziu, s-a ajuns la concluzia că numai recucerirea peninsulei Mayu, la nord de insula Akyab, poate însemna o amenințare pentru japonezi. Venind din India, britanicii au încercat să ocupe peninsula Mayu, în extremitatea vestică a Birmaniei. Recucerire ce era departe de a fi ușoară, ținutul fiind încă un inamic pentru englezi. Contraatacurile japoneze nu lipseau.

La 3 aprilie 1943, forțele generalului Koga au lansat o ofensivă care a dus la retragerea Brigăzii 6 britanice, la pierderea unor dosare cu documente secrete și codurî, la moartea comandantului, generalul de brigadă R.V.C. Cavendish. Japonezii au privit capturarea lui Cavendish ca pe un eveniment notabil. Faptul a fost transmis la cartierul general al diviziei, apoi la Rangoon, apoi către Armata de Sud și Cartierul general imperial din Tokio, iar presa japoneză scria despre „distrugerea a șase brigăzi inamice" și „20 000 de victime". Apoi, Koga avea să fie dezamăgit cînd colonelul Tanahashi, comandantul Regimentului 112 infanterie, îi va raporta că moartea lui Cavendish s-a petrecut în timpul bombardamentului artileriei britanice. Zvonuri urîte au început să circule. Istoria oficială britanică de-abia menționează într-o notă de subsol că „potrivit rapoartelor japoneze, Cavendish a fost ucis la scurt timp după ce artileria britanică a deschis focul". Dar generalul William Slim este mai amănunțit: „Generalul de brigadă Cavendish a fost capturat și ucis apoi fie de paznicii săi, fie de propria noastră artilerie".

Aceasta și alte hărțuieli din Arakan au arătat că armata avea nevoie de drumuri, arme, sprijin aerian, aprovizionare. Dar cel mai mult a arătat că avea nevoie de un mare strateg, psiholog și militar în același timp. Avea nevoie de Orde Wingate. ■

(Va urma)

Prezentare și adaptare de Stelian ȚURLEA

DECEMBRIE 1936

ÎN BUCUREȘTI, ACUM 50 ANI

Cronică măruntă

● „Citesc cu interes revista dv. și, îndeosebi, rubrica În București, acum 50 ani, ca unul ce am cunoscut îndeaproape Capitala din urmă cu cinci decenii. În nr. 7/1986 am avut surpriza să constat că ați publicat o fotografie a echipajului care, în iulie 1936, pornea într-o temerară expediție cu barca pe Dunăre spre mare. Unul dintre membrii expediției este cel care vă scrie aceste rînduri".

Astfel începe scrisoarea cititorului nostru, VICTOR GUTULESCU, din București, una din scrisorile care relevă interesul cu care este urmărită această rubrică, mulți dintre corespondenții noștri fiind martori sau chiar părtași la unele dintre evenimentele și faptele relatate în paginile de față. Dar ceea ce ne-a determinat s-o găzduim în spațiul destinat rubricii este conținutul scrisorii, cititorul nostru fiind — cum am menționat mai sus — un participant la un eveniment sportiv consemnat de presa anului 1936.

„În ziua de 21 iulie 1936 — citim în continuare din scrisoarea corespondentului nostru bucureștean — ambarcațiunea «Carmen Sylva» construită la Fabrica de avioane S.E.T. plecă din București, de la podul Senatului (Operetă) într-un raid nautic patronat de Liga Navală Română. Echipajul era alcătuit din căpitan Dumitru Botezatu, locotenent Victor Gutulescu și sublocotenent Marin Popescu. Toți eram membri ai Clubului sportiv al Regimentului 1 Vînători gardă. Ținta noastră era să ajungem la Mamaia, navigînd pe Dîmbovița, Argeș, Dunăre și Delta Dunării, lacul Razelm, Portița și, apoi, Marea Neagră. Trebuia să ajungem la Mamaia pe 15 august 1936, cînd aveau loc serbările cu ocazia Zilei Marinei.

Scopul principal al raidului îl constituia stabilirea recordului de a parcurge, pentru prima dată la noi în țară, o distanță de peste 600 km cu o barcă de patru rame.

La întîi decembrie 1936 se împlinesc 18 ani de la unirea Transilvaniei cu patria mamă, prin voința unanimă a românilor transilvăneni exprimată în Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. Evenimentul este evocat pe larg de presa[1] bucureșteană, subliniindu-se tradițiile luptei românilor pentru unitate națională, încununate glorios la Alba Iulia. În Transilvania, scrie *Vremea* din 29 noiembrie, „lupta a avut întotdeauna un caracter istoric: se apăra ființa unui neam — nu se cereau privilegiile unei clase sau voturile unui partid. O luptă politică în vechea Transilvanie însemna o revoluție, cu riscurile ei: temnița, moartea. Cea dintîi revoluție socială din Europa au făcut-o trei români de dincolo: Horea, Cloșca și Crișan".

Evocînd prezența socialiștilor, a maselor muncitoare românești la marele act istoric al împlinirii idealului național, Iosif Jumanca, membru în 1918 în Consiliul Național Român Central, scrie în ziarul *Dimineața* din 2 decembrie: „Partidul Național Român a avut întregul sprijin al muncitorimii române [care] a fost cu tot sufletul — sub inspirația Partidului Social-Democrat — luptătoare pentru ideea reîntregirii naționale. Prin această atitudine — continuă articolul — muncitorimea română a limpezit mult situația, înlesnind calea spre unire".

Autorul articolului subliniază „aportul covîrșitor" adus de muncitorime la cauza unirii, faptul că „toți românii din Ardeal, fără deosebire de clasă socială", au dorit realizarea ei. La propunerea reprezentanților muncitorilor, se arată în continuare „s-au exprimat în Adunarea de la Alba Iulia o serie de deziderate cuprinse în cunoscuta rezoluție ce s-a votat. Printre acele deziderate erau: exproprierea agrară, votul universal, drepturi pentru minorități în cadrul noului stat unit, legi pentru protecția muncitorilor, o guvernare larg democratică etc.

Aportul muncitorimii în actul Unirii s-a vădit și la Adunarea din Alba Iulia, unde au participat cu entuziasm mii de muncitori mineri din Valea Jiului, muncitori mineri moți din Munții Apuseni, reprezentanți ai muncitorilor români din Banat".

Ziua Unirii este marcată în Capitală și de festivitățile prilejuite de inaugurarea Arcului de Triumf. Participă delegații parlamentare din țările Micii Înțelegeri: din Cehoslovacia — în frunte cu J. Malypetr, președintele Camerei Deputaților și Fr. Soukup, președintele Senatului — și din Iugoslavia — în frunte cu St. Cirici, președintele Scupștinei. Este prezentă, de asemenea, o misiune

[1] Pentru a ușura lectura, nu am mai marcat cu puncte de suspensie întreruperile de text la extrasele preluate din ziare și celelalte surse. Precizăm, de asemenea, că în redarea acestor extrase am păstrat, cu unele excepții cerute de normele ortografice actuale, scrierea din original.

Paradă militară la inaugurarea Arcului de Triumf

Placa memorială de la hotelul Trinacria din Palermo, în amintirea lui Nicolae Bălcescu

militară franceză, condusă de generalul de divizie Mittelhauser, instructor de armată, membru în Consiliul superior al armatei.

Salutînd oaspeţii de peste hotare, Mihail Sadoveanu, în *Dimineaţa* din 2 decembrie 1936, afirmă dorinţa românilor de a trăi în pace şi bună înţelegere cu toate popoarele: „Sîntem fii buni şi leali ai acestei Europe sbuciumate — scrie marele prozator — pentru care am mai suferit şi ne-am mai vărsat sîngele în trecut; cunoaşteţi în noi pe purtătorii de cuvînt bun: Pace tuturor!"

Prezenţa parlamentarilor cehoslovaci şi iugoslavi la Bucureşti este consemnată în paginile ziarelor, fiind urmărită cu interes de opinia publică, de cercurile diplomatice „N-a fost încă, în analele grupărilor de state — scrie ministrul Cehoslovaciei la Bucureşti, în ziarul *Zorile* din 2 decembrie — un caz analog şi e, prin urmare, evident, cîtă importanţă are întîlnirea aceasta". La rîndul său, ministrul Iugoslaviei în capitala română, relevă, în acelaşi ziar, „comunitatea indisolubilă a intereselor ambelor naţiuni vecine şi prietene, română şi iugoslavă, precum şi durabilitatea prieteniei lor, ale cărei trasee adînci conduc în istoria îndepărtată a Balcanilor". Mihail Ostrovski, ministrul U.R.S.S. în România, salută şi el, în acelaşi număr al ziarului, întîlnirea de la Bucureşti a parlamentarilor din ţările Micii Înţelegeri, relaţiile stabilite între cele trei ţări, „legături indisolubile de prietenie, bazate pe dragostea adîncă de pace şi pe hotărîrea neclintită de a apăra pămîntul lor împotriva oricărei agresiuni, oricare ar fi pretextul prin care această agresiune ar putea fi justificată".

Lupta românilor pentru pace continuă să se afle în centrul atenţiei presei democrate bucureştene. Sînt consemnate noi acţiuni, noi luări de poziţii ale maselor populare în slujba păcii. Astfel, *Zorile*, din 11 decembrie, publică un apel al Frontului Studenţesc Democrat, organizaţie creată şi condusă de Partidul Comunist Român, în care studenţimea, tineretul intelectual român sînt chemaţi să-şi intensifice lupta „pentru apărarea culturii, a păcii", pentru „apărarea hotarelor României împotriva revizioniştilor germani, italieni şi unguri".

Acelaşi ziar relatează, la 18 decembrie 1936, despre acţiunile în slujba păcii organizate de Uniunea generală a sindicatelor de ceferişti din România. Îşi exprimă, de asemenea, adeziunea la lupta pentru pace şi conducerea din Bucureşti a Uniunii muncitorilor şi ţăranilor maghiari din România (Madosz), care, într-un apel publicat în acelaşi număr din 18 decembrie, afirmă dorinţa populaţiei maghiare „de a colabora cu democraţia românească pentru apărarea păcii".

Un luptător pentru unitate naţională, evocat de presa bucureşteană, este Vasile Lucaciu, cu prilejul dezvelirii monumentului său de la Satu Mare, operă a sculptorului C. Medrea. *Lupta*,

Cronică măruntă

Reprezenta, totodată, şi un îndemn pentru alţi sportivi de a se angaja în astfel de curse nautice pe distanţe lungi.

Au trecut de atunci 50 de ani... Startul s-a dat în faţa unei asistenţe numeroase. Am pornit la drum emoţionaţi. Oare cum va fi? Vom rezista pînă la sfîrşitul cursei?

Peripeţiile — de care n-am fost scutiţi pe tot traseul — au început curînd. Chiar prea curînd. Abia ajunşi în dreptul Abatorului, barca noastră s-a împotmolit într-un norol gros, pestilenţial. Practic, nu mai puteam înainta. Am coborît din barcă şi ne-am scufundat pînă la piept în acest mîl infect. Am tras barca pe mal. Arăta ca o epavă. Iar noi... Şi ce mîndri fuseserăm, cu o oră înainte, în costumele noastre albe de sport!

Am tocmit o căruţă şi cu chiu cu vai am cărat barca cîteva sute de metri, pînă la o renumită circiumă, «La coana Victoriţa». Aici, timp de trei ore, sub jetul unui furtun cu apă, ne-am spălat atît noi cît şi ambarcaţiunea. Apoi, cu aceeaşi căruţă, am dus barca încă vreo 4 km în josul Dîmboviţei, unde am lansat-o la apă.

Prima noapte din această călătorie am petrecut-o pe malul Argeşului, la Budeşti. A doua zi, am pornit, cu toată vitreza, spre Oltenişa. Dar şi pe această porţiune a rîului erau unele locuri unde albia se lărgea foarte mult, şi eram nevoiţi, din cauza apei mici, să coborîm iar barca s-o tragem cu frînghiile.

La căpitănia portului Oltenişa, unde ne-am dus să luăm viza pe jurnalul nostru de bord, am fost întrebaţi din ce port venim. Am răspuns mîndri: din portul Bucureşti. Şi aşa am declarat peste tot, prin toate porturile unde am făcut escală. Nici măcar nu îndrăzneam să visăm că, peste ani, Bucureştii vor deveni port. Şi iată că acum este pe cale de a se realiza măreţul proiect al Dîmboviţei navigabile, prinzînd contur canalul Bucureşti, Dîmboviţa-Argeş-Dunăre, realizare epocală a regimului socialist, iniţiată

DECEMBRIE 1936

Ministrul de externe român, Victor Antonescu (X), în vizită în capitala Franței, împreună cu primul ministru Leon Blum (XX)

Cronică măruntă

și proiectată sub directa îndrumare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al partidului, președintele republicii.

La plecarea din Oltenița, căpitanul portului ne-a avertizat să nu ne facem iluzii că vom pluti liniștiți pe Dunăre pînă la Mare. Pe fluviu erau c renți periculoși, se stîrneau vînturi puternice, cu valuri și bulboane. Ba, s-ar fi putut întîmpla să fim răsturnați de vreo navă care circula cu viteză mare. Am pornit mai departe, știind la ce ne puteam aștepta. Eram hotărîți însă să ducem pînă la capăt angajamentul luat.

În zilele următoare, am trecut de Silistra, Cernavodă, Hîrșova și, pe o f rtună mare, cu ploaie și vînt, am ajuns în fața Brăilei. De aici, am plecat spre Isaccea și apoi la Tulcea, unde ne aștepta un reporter de la Gazeta sporturilor. Am continuat mai departe, pe brațul Sfîntu Gheorghe, am traversat lacul Razelm și, prin Portița, am trecut în Marea Neagră.

Călătoria noastră se apropia de final. Ne mai rămăseseră doar cîțiva kilometri. Cei mai dramatici însă, din tot traseul. Barca era construită pentru apă dulce și nu avea stabilitate pe valurile învolburate ale mării.

Pe 14 august, după-amiază, am ajuns la Cazinoul din Mamaia, unde eram așteptați de o mare mulțime de curioși. A doua zi, pe lacul Siutghiol am defilat, în cadrul paradei din Ziua Marinei. Eram obosiți, slăbisem fiecare cîte 15 kg, dar eram fericiți că ne încheiasem cu succes temerara noastră expediție".

Mulțumind corespondentului nostru pentru relatarea trimisă, să părăsim țărmul însorit al mării din iulie 1936 și să revenim la capitala aflată în plină larmă, în decembrie 1936. Ce înregistrează Cronica măruntă a acestei luni?

● Sub auspiciile Asociației „Louis Barthou", la Sala Dalles, vorbește prof. Mihai Ralea despre Franța și România. Cuvîntul de

din 15 decembrie, relatînd despre ceremonia de la Satu Mare, face și o succintă biografie a celui ce a fost numit „leul de la Sisești". S-a născut în 1852. La vîrsta de 35 ani, în 1887, a fost ales în Comitetul Executiv al Partidului Național Român, iar la conferința din 1892, secretar general. A fost unul din inițiatorii mișcării memorandiste, fiind condamnat, în urma procesului din 1894, la 5 ani închisoare. În timpul primului război mondial, a trecut în România, unde a desfășurat o susținută activitate publicistică și propagandistică în slujba cauzei unității naționale. În 1918 a fost ales membru în Consiliul dirigent de la Cluj și deputat în Adunarea constituantă de la București. S-a stins din viață la 29 noiembrie 1922.

„Dezvelirea monumentului — scrie *Adevărul* din 15 decembrie — a căpătat amploarea unei manifestații a întregii țări și a fost o dovadă de solidaritate națională. În afară de cinstirea lui Vasile Lucaciu — continuă ziarul — manifestația de la Satu Mare a demonstrat vigoarea conștiinței etnice a ardelenilor. Revizionismul a primit încă un răspuns prompt și concludent. L-a primit printr-o impresionantă participare și rostire a poporului de la granița de vest".

Șerban Cioculescu publică în *Adevărul* din 30 decembrie două documente semnate de Miron Costin, aflate în colecția sa. Sînt două porunci domnești într-o pricină de judecată din 4 și, respectiv, 30 iunie 1680, pe care cronicarul le semnează în calitate de mare logofăt. „Scrisul marelui cărturar — notează autorul — îl înfățișează în toată stăpînirea frumoaselor sale însușiri sufletești. Este scrisul vertical al aristocratului, mîndru de neamul său, supraînălțat în inițială, vădind conștiința superiorității personale, limpede, armonios, înlănțuit, simplificator. Așa cade să ni-l închipuim că a fost în toate împrejurările, cărturarul care a cinstit scaunul dreptății și a reprezentat cu cinste țara sa în fruntea divanului și, îndeosebi, înaintea străinătății, ca trimis extraordinar".

Finalul anului politic intern 1936 este marcat, după cum scrie *Lupta* din 13 decembrie, de „importantul expozeu al d-lui ministru [de externe] Victor Antonescu în fața comisiilor de afaceri străine ale Camerei și Senatului".

Trecînd în revistă relațiile politice externe ale României, vorbitorul subliniază faptul că „scopul politicii noastre externe este păstrarea patrimoniului pe care l-am dobîndit prin jertfele înaintașilor noștri și acelea — mai grele încă — ale generației care a luptat în tranșeele marelui război. Nimeni nu poate să ne conteste dreptul de a stăpîni teritoriile locuite de neamul nostru încă atunci cînd statele actuale nu se înjghebaseră încă".

În studiourile postului de radio București

Un actor îndrăgit de public: Grigore Vasiliu Birlic

În continuare, este prezentată activitatea României în cadrul Ligii Națiunilor, al Micii Înțelegeri, Înțelegerii Balcanice, legăturile cu Franța, Anglia. Sînt evidențiate relațiile româno-sovietice care, consemnează *Lupta*, „se dezvoltă pe o bază de bună prietenie și de bună vecinătate. În ultimul discurs rostit de d. Litvinov la Geneva, comisarul poporului la afacerile străine a arătat punctul de vedere sovietic — care este identic cu al nostru — că o revizuire a tratatelor de pace nu e nici posibilă, nici de dorit, în lipsa consimțămîntului țărilor interesate". De asemenea, subliniază ministrul de externe român, „acordul de plăți și protocolul comercial ce s-au încheiat la 15 februarie 1936 între România și U.R.S.S. — acorduri din calea cărora s-au înlăturat ultimele dificultăți — sînt chemate să asigure și pe terenul economic o prietenească colaborare".

Presa bucureșteană informează despre dezvelirea unei plăci comemorative la hotelul Trinacria din Palermo, unde s-a stins din viață, departe de țara sa iubită, revoluționarul și istoricul Nicolae Bălcescu. Inscripția, redactată în italiană, consemnează: „În această casă a murit, în exil, singur și necunoscut, la 29 noiembrie 1852, Nicolae Bălcescu, mare istoric și înfocat patriot, luptător pentru redeșteptarea României moderne".

„Placa de marmoră — scrie *Dimineața* din 21 decembrie — a fost așezată în dreapta portalului de intrare în imobil, simetric cu o altă placă din stînga lui, prin care se arată că din aceeași casă a plecat Garibaldi la Genova ca să ia comanda armatei de eliberare a Italiei".

Și pentru că sîntem la sfîrșitul lui 1936, să vedem cum arată Bucureștiul în acest final de an. Revista *Realitatea ilustrată*, din 23 decembrie, publică cîteva date statistice privind Capitala și locuitorii ei. Suprafața orașului este de 7 860 ha, cu o circumferință de 46 km; are 2 285 străzi și bulevarde. În București trăiesc 700 000 locuitori, dintre care 250 000 sînt capi de familie; dintre aceștia, 150 000 sînt în cîmpul muncii, 50 000 „au preocupări libere sau nestabile, iar restul de 50 000 sînt fără ocupație (fie că au din ce trăi, fie că sînt șomeri)".

În Capitală circulă 10 000 automobile și autobuze, 1 000 vagoane de tramvai, 4-5 000 trăsuri, 5-6 000 motociclete și biciclete, 2 500-3 000 căruțe. De asemenea, 10-12 avioane vin sau pleacă zilnic din București. Orașul are 75 000 imobile, dintre care 40 000 sînt case mici, fără etaj, iar 25 000 cu un etaj sau două. În Capitală sînt 32 000 abonați la telefoane. ■

Rubrică de: Ioana URSU, Ioan LĂCUSTĂ

Selecția fotografiilor: Radu Ion POPESCU

Cronică mărunță

deschidere va fi rostit în limba franceză de Gr. N. Filipescu.

● Evenimente muzicale bucureștene — concertele susținute de doi interpreți celebri: violoncelistul Pablo Casals (la 7 decembrie în sala „Aro", actualul cinematograf „Patria") și pianistul Arthur Rubinstein (la 13 decembrie, în sala Ateneului).

● La Teatrul Național este sărbătorit, pentru 40 ani de carieră în slujba scenei românești, actorul N. Soreanu. Rostesc cuvinte de felicitare I.M. Sadoveanu, directorul general al teatrelor, I. Nona Ottescu, rector l Academiei de muzică și artă dramatică, I. Livescu, Tony Bulandra, Maria Filotti și G. Ciprian, colegi de scenă.

● Cu ocazia sărbătorilor de iarnă, pe ecranele Capitalei este proiectat filmul Circul, realizare de seamă a cinematografiei sovietice, în regia lui G. Alexandrov. „Scenele complicate ale întregii acțiuni — scrie Lupta —, muzica impresionantă a lui Dunaevski, fastul întrebuințat, precum și interpretarea rolurilor principale de către Orlova, Volodin, Komissarov și Massalsky de la Teatrul de Artă din Moscova fac din aceasta o unică producție".

● Iese de sub tipar Manualul de paleografie slavo-română de H. Stahl și Damian P. Bogdan. „Lucrarea — consemnează Dimineața — pune în mîinile cercetătorilor o unealtă lesne de mînuit; în acest chip ajung la îndemîna tuturor mărturiile de viață veche românească, pînă acum cunoscute numai cîtorva specialiști".

● „Extras din actul de deces al anului 1936, încheiat în noaptea de 31 decembrie", publicat de revista Încotro?. „Semnalmente: virsta — 365 zile; statura — potrivită; talia — slabă; ochii — obosiți; nasul — mic; gura — încleștată; vestminte — uzate. Cauza morții: n-a mai avut... zile. Ultimile sale cuvinte: «În 1937 mă veți regreta amarnic, zicînd: ce drăguț era bietul '936»".

PSEUDOISTORIE

CORSARI OTOMANI ÎN MEDITERANA

ROBERT MANDRAN

În vara anului 1533, puternicul sultan Soliman Magnificul — asistat de marele vizir — primea cu mare solemnitate la Curtea sa pe unul dintre cei mai temuţi corsari ai epocii, celebrul Hairedin, ale cărui nave brăzdau în lung şi lat apele Mediteranei. În cadrul audienţei, sultanul îi acorda corsarului titlul de kapudan-i derya (mare amiral) şi roba de onoare a begierbegilor (guvernatorilor).

Ce-l determina pe Soliman, ca şi pe marele său vizir, Ibrahim Paşa, să acorde o atenţie atît de mare lui Hairedin? Faptul că în conflictul hispano-turc, aflat în plină desfăşurare, corsarii erau un factor de seamă, iar între aceştia oaspetele lui Soliman ocupa un loc de prim plan.

Rivalitatea hispano-otomană privind controlul în Mediterana a început în primul deceniu al sec. XVI, cînd spaniolii au trecut la ofensivă împotriva bazelor de corsari din Maghreb[1]. De altfel, în acea vreme, în Mediterana acţionau aventurieri de toate naţionalităţile: turci din insulele Mării Egee şi de pe litoralul Asiei Mici, arabi izgoniţi din Spania de către regii catolici şi stabiliţi pe coastele Africii de Nord, care aparţineau Libiei, Tunisiei şi Algeriei, europeni din diversele state mai mari sau mai mici existente pe atunci, napolitani şi veneţieni, andaluzi şi olandezi, englezi şi francezi etc. În principal însă, în sec. XVI, în apele Mediteranei se confruntau corsarii spanioli, aflaţi în slujba lui Ferdinand II (1479-1516) şi Carol Quintul (1516-1556), cu cei otomani, care îi serveau pe Selim I (1512-1520) şi pe Soliman Magnificul (1520-1566).

Prezentăm, din volumul III al enciclopediei Les Africains (Africanii), apărut în editura pariziană „Jeune Afrique", cîteva din acţiunile prădalnice întreprinse de acei faimoşi corsari sub sceptrul marilor monarhi ai vremii. Reproducem textul într-o formă prescurtată şi cu titlul şi subtitlurile revistei noastre.

F.D.

[1] Nume dat în evul mediu de geografii şi istoricii arabi regiunii din nord-vestul Africii (azi Maroc, Algeria, Tunisia). În arabă, înseamnă „soare apune".

Haireddin şi fraţii săi

În 1497, spaniolii au ocupat localitatea Melilla, apoi, ca replică la un atac al corsarilor din Mers-el-Kebir împotriva porturilor de pe coasta sud-estică a Spaniei, au atacat şi această bază. În octombrie 1505, o puternică flotă a ocupat Mers-el-Kebir. Ceva mai tîrziu Pedro Navarro, unul dintre cei mai activi şi mai faimoşi corsari spanioli din Mediterana Occidentală, a pus succesiv stăpînire pe porturile Peñon de Velez (1508), Oran (1509), Bougie (ianuarie 1510) şi Tripoli (iulie 1510). Succesele lui Pedro Navarro i-au determinat pe locuitorii Algerului, neliniştiţi de soarta comerţului lor, să accepte plata unui tribut regelui Spaniei şi să-i cedeze lui Navarro o insulă situată la nord-vest de Alger. Acolo corsarul a construit o fortăreaţă, care avea să supravegheze de acum înainte intrarea în port.

Spaniolii au devenit, aşadar, stăpînii unei părţi a coastei Maghrebului central şi, în orice caz, ai principalelor porturi. Regele Ferdinand II a stabilit garnizoane în oraşele cucerite, devenite astfel „presidios" (fortăreţe). Navele spaniole efectuau un control permanent în Mediterana Occidentală, unde corsarul otoman Kemal Reis, unchiul celebrului navigator şi cartograf Piri Reis, dădea atacuri prin surprindere contra porturilor de pe coastele italiene şi spaniole: astfel, în 1505, el a devastat oraşele Elche şi Alicante, în 1506 diferite puncte ale Siciliei, în 1508 coastele Sardiniei, Latiumului şi Toscanei.

Dar Kemal Reis a murit în 1511, fără a reuşi să stăvilească debarcările spaniole în Maghreb. El ştiuse să se facă simpatizat de maghrebieni: nepotul său, Piri Reis, care l-a însoţit în mai multe expediţii, semnalează că Kemal Reis a fost întotdeauna întîmpinat cu bunăvoinţă în diferitele porturi maghrebiene, în care făcea escală. Totodată, victoriile sale s-au răsfrînt pozitiv asupra tînărului stat otoman.

Moartea regelui Spaniei, Ferdinand II, în 1516, a modificat datele situaţiei: locuitorii Algerului au socotit că actul lor de credinţă faţă de suveran şi-a pierdut valabilitatea şi că acum trebuie să încerce redobîndirea independenţei. Algerul avea pe atunci circa 20 000 locuitori, conduşi de o minoritate de negustori. Încă din sec. XIV, principala activitate a oraşului consta în expediţiile de jaf şi piraterie, care îi aduceau venituri considerabile. Prezenţa spaniolilor în fortăreaţa din Peñon devenise stînjenitoare pentru negustorii şi corsarii din Alger. După moartea lui Ferdinand II, ei au făcut apel, în acest sens, la serviciile unui corsar otoman: 'Arudj Reis, cunoscut în Mediterana prin cîteva faimoase isprăvi.

Avîndu-şi baza în insula Djerba, Arudj opera în comun cu fraţii săi, Khidhr şi Ishâk. Cei trei făceau dese incursiuni pe coastele italiene şi, împreună cu un alt corsar, Deli Mehmed Reis, atacau şi porturile spaniole. Aceste raiduri i-au adus lui Arudj o mare reputaţie în Mediterana Occidentală.

Istoria l-a reţinut pe Arudj cu numele de Baba Arudj (adică „Tata Arudj"), transformat de occidentali în „Barbarossa". Unele cronici menţionează că porecla i se trăgea de la culoarea bărbii. Fratele său, Khidhr, cunoscut efectiv ca Haireddin Barbarossa a purtat şi el aceeaşi poreclă.

Arudj a ocupat Cherchel, apoi a intrat în Alger, a cărui fortăreaţă a refăcut-o. Lipsit de mijloace, a renunţat, pentru moment, la atacul asupra insulei Peñon, ceea ce a nemulţumit pe conducătorii Algerului, cei care îl chemaseră în ajutor. Aceştia au pus la cale un complot contra lui, dar, anunţat la vreme, Arudj i-a pedepsit cu multă asprime pe conspiratori: conducătorul complotului a fost executat, împreună cu alte personalităţi ale oraşului. Arudj a devenit astfel, în 1516, stăpînul incontestabil al Algerului. În septembrie acelaşi an, o expediţie spaniolă trimisă împotriva lui a fost învinsă cu grave pierderi. Dar Arudj nu a putut pune stăpînire pe Peñon.

Spre deosebire de spanioli, el şi-a extins autoritatea spre interior. Prin ocuparea Tlemcenului, cel mai important oraş din zonă, ai cărui locuitori, ca şi cei ai Algerului, îl chemaseră să înlăture ameninţarea spaniolă, Arudj viza de fapt să controleze toată partea occidentală a Algeriei. În acest timp, răsăritul Maghrebului central se afla în mîinile fratelui său Haireddin[1]. Cei doi au început să instituie o administraţie militară, preludiu la organizarea ulterioară a Algeriei.

Neliniştiţi de victoriile lui Arudj, spaniolii au reacţionat: în primul rînd, l-au ucis în luptă pe celălalt frate, Ishâk. Apoi l-au asediat timp de şase luni, în Tlemcen, pe Arudj, care a fost găsit mort, în toamna lui 1518. În mod incontestabil, Arudj a fost un pionier al dominaţiei turce în Africa de Nord. Opera lui avea să fie continuată, dezvoltată şi mai ales integrată în cadrul mai larg al Imperiului otoman, de fratele său Haireddin.

Amiralul dă înapoi...

Cariera lui Haireddin a urmat-o pe cea a lui Arudj, care, în 1517 sau 1518, i-a încredinţat misiunea să apere şi să administreze partea orientală a Algeriei. La moartea lui Arudj, el şi-a asumat singur autoritatea asupra teritoriilor cucerite. Curînd, a trebuit să ţină piept unor revolte la Cherchel şi la Ténès şi, mai ales, atacului unei flote spaniole venite să ocupe Algerul. Cu multă stăpînire de sine şi cu putere de decizie, Haireddin a reuşit să iasă triumfător din aceste atacuri, dar situaţia lui a continuat să fie ameninţată, căci spaniolii şi triburile arabe aliate lor urmăreau să-i alunge pe turci.

Abia acum Haireddin s-a adresat celui care îi putea

[1] *Magazin istoric*, nr. 7-8/1968.

oferi ajutorul armelor, gloria numelui şi a victoriilor sale: sultanul Selim I. Acesta cucerise Siria (151) şi Egiptul (1517), devenind astfel stăpînul Mediteranei Orientale. Haireddin a trimis la sultan o misiune, însărcinată să i se închine, să ceară întăriri şi să-i propună suzeranitatea asupra teritoriilor cucerite de corsari, în schimbul numirii lui ca „beglerbeg" (guvernator) al acestor teritorii. Bucuros să-şi extindă dominaţia, Selim I a acceptat propunerea corsarului, promiţîndu-i ajutorul său efectiv. Puţin mai tîrziu, sultanul a trimis, în afara ajutorului financiar, şi un contingent de 2 000 ieniceri şi tunuri. Din acel moment, Haireddin şi-a reluat acţiunile ofensive.

Confruntarea dintre Imperiul otoman şi cel spaniol avea să dureze pînă în 1574, cînd turcii, victorioşi, şi-au extins dominaţia asupra Algeriei, Tunisiei şi Tripolitaniei.

Cariera de beglerbeg a lui Haireddin nu a început sub bune auspicii: atacat de spanioli, prea puţin susţinut de locuitorii Algerului, abandonat de trupele locale, a fost învins şi alungat din Alger. S-a instalat apoi la Djidjelli, în 1520, de unde şi-a pregătit riposta. În următorii doi ani, a cucerit Bône (Annaba) şi Constantine (1521-1522), apoi a înfrînt o armată tunisiană pătrunsă în Algeria; în fine, a efectuat numeroase raiduri pe coastele Italiei şi Spaniei. În 1525, a atacat Maghrebul central, ocupînd din nou Cherchel, Ténès, Mitidja şi Alger. După bombardarea, timp de trei luni, a Peñonului, Haireddin a reuşit să cucerească şi această insulă de la spanioli (24 mai 1529).

Apoi a trecut la construcţia adevăratului port Alger: a legat între ele insulele mici, înălţînd astfel un dig aproape natural, care a permis corăbiilor să beneficieze de un port mai bun. Algerul a devenit astfel, timp de peste două secole, principala bază de corsari în Mediterana de vest.

Tot atunci au început cele mai dure ostilităţi între imperiul lui Soliman Magnificul şi cel al lui Carol Quintul. În dorinţa de a curăţa Mediterana Occidentală de flota lui Haireddin — care periclita comunicaţiile între Spania şi Italia —, suveranul spaniol a încredinţat amiralului Andrea Doria misiunea de a-i anihila pe turci. În fruntea unei flote de 40 corăbii, Doria a ridicat pînzele spre Africa de Nord, reuşind să-şi debarce soldaţii la Cherchel. Trupele sale au fost însă învinse, dispersate, supravieţuitorii izbutind cu greu să se întoarcă pe corăbiile lor.

În cursul iernii 1533-1534, sultanul a hotărît să atace Tunisul. În acest scop, arsenalele turce au construit 61 corăbii. Haireddin a părăsit cu mare ceremonie Istanbulul, în primăvara lui 1534, în fruntea unei flote de 80 corăbii. La 18 august 1534, Tunisul a căzut şi Haireddin şi-a lansat trupele în direcţia Kairuan.

...şi Carol Quintul intervine

Alarmat de extinderea dominaţiei otomane asupra Africii de Nord, îndeosebi prin ocuparea principalelor ei porturi, Carol Quintul a hotărît să intervină. În iulie 1535, el a recucerit Tunisul şi La Goulette, unde a instalat o garnizoană spaniolă. Haireddin a fost nevoit să părăsească în grabă Tunisul, atacînd însă alte aşezări din zonă şi capturînd o pradă uriaşă şi numeroşi prizonieri. Vroia să demonstreze astfel că pierderea Tunisului nu reprezenta decît un accident.

Chemat din nou la Istanbul, el a primit din partea sultanului ordinul de a participa în Italia la acţiuni comune cu flota şi trupele franceze, ca urmare a alianţei pe care o încheiaseră între ei Francisc I[1] şi sultanul. Colaborarea corsarului otoman cu francezii nu prea s-a legat, dar, prin acţiunile sale singulare, a reuşit să devină stăpînul Mediteranei. În septembrie 1538, corsarul a învins, în bătălia navală de la Prevesa, flota Ligii Sfinte (Veneţia şi papalitatea), condusă de amiralul Andrea Doria. Victoria a fost sărbătorită cu multă pompă la Istanbul, sporind şi mai mult gloria corsarului. Şase ani mai tîrziu, chemat din nou de sultan la Istanbul, Haireddin avea să rămînă pînă la moarte în capitala imperiului. A murit în mai 1546, fiind înmormîntat la nord de Istanbul, într-un mausoleu ridicat pe malul Bosforului.

După plecarea lui Haireddin din Algeria, acţiunea întreprinsă de el, vreme de peste 20 ani, a fost continuată de alţi corsari. Ei au extins dominaţia otomană în Algeria şi Tunisia, nu numai ca să-i elimine pe spanioli, fapt împlinit încă din 1574, ci ca să pătrundă în interiorul ţării. Hassan Aga, de pildă, a transformat Tlemcenul în principalul centru militar şi administrativ al turcilor în Algeria occidentală, Salih Reis a extins dominaţia otomană spre sud, i-a supus pe şeicii din Touggourt şi Ouargla, a stabilit o garnizoană turcă la Biskra. Mai spre est, Dragut a ocupat Tripoli, a cărui apărare fusese încredinţată de Carol Quintul cavalerilor Sf. Ioan de la Ierusalim (deveniţi apoi cavalerii de Malta). Tripolitania a fost astfel inclusă în Imperiul otoman, ca provincie, sub conducerea lui Dragut, şi el beglerbeg.

După moartea acestuia, în 1565, sudul Mării Adriatice a cunoscut un an de linişte. Dar, în 1566, nu corsarii, ci flota de război a sultanului a semănat moarte în oraşele de pe ţărm. Cinci ani mai tîrziu, bătălia de la Lepanto[2] avea să pună capăt, o vreme, incursiunilor otomane pe aceste meleaguri. ■

În româneşte de Gabriela GEROTA

[1-2] *Magazin istoric*, nr. 2/1980; 5/1967.

PROTAGONIȘTI ȘI DECIZII

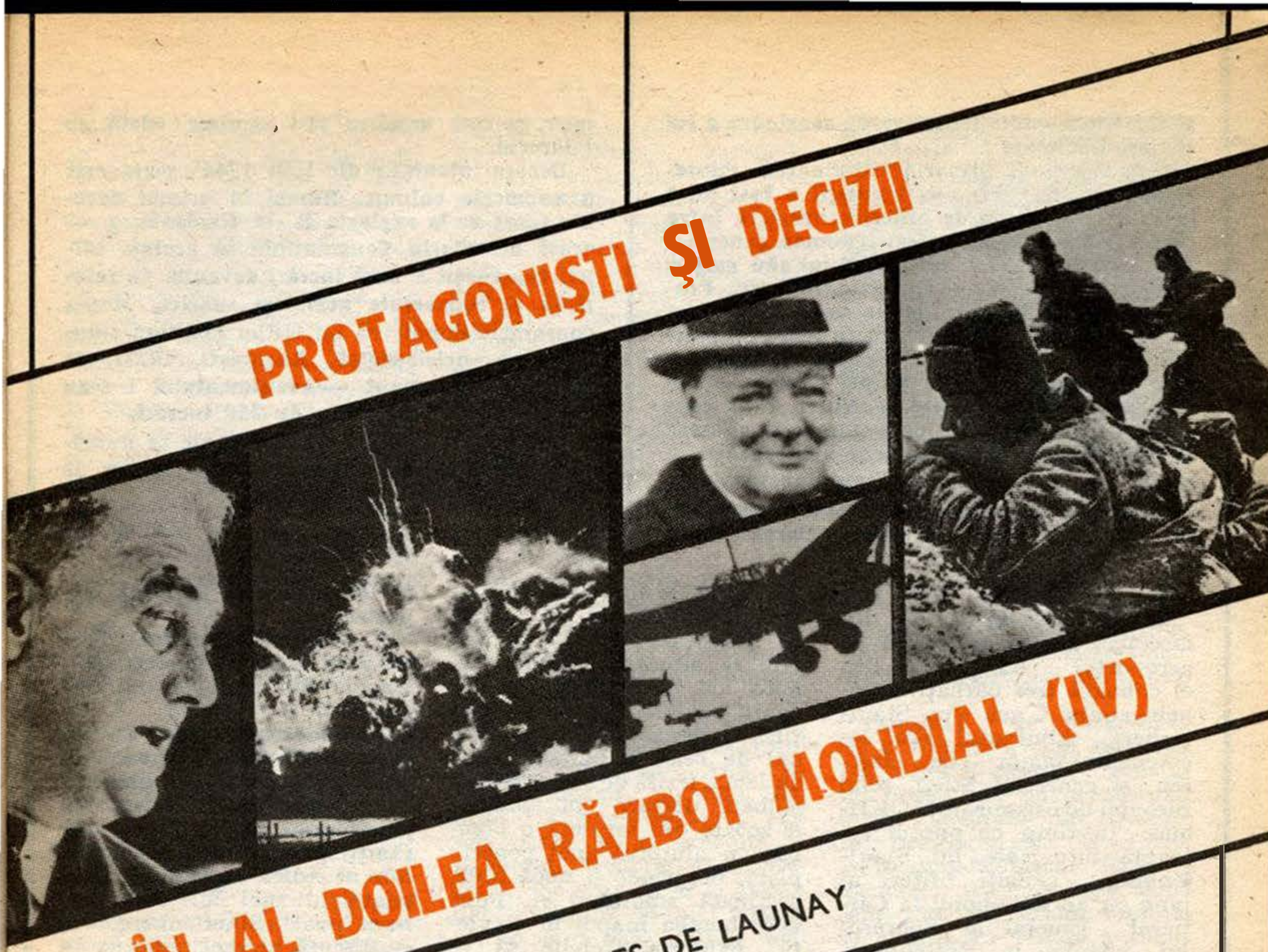

ÎN AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL (IV)

JACQUES DE LAUNAY

Rastenburg, Cartierul general al Führerului din Prusia Orientală. Casa de oaspeți, denumită, în limbaj familiar, „baraca". O construcție de lemn care oferă o protecție convenabilă împotriva bombelor incendiare și a celor de calibru redus. Joi, 20 iulie 1944, orele 12.30. Începe „conferința asupra situației", pe care Hitler o ține zilnic. Ședința urmează să fie scurtă, ca urmare a vizitei lui Mussolini. Vor fi abordate doar cîteva chestiuni care nu suportă amînare.

La orele 12.42, în sală explodează o bombă, rănindu-l pe Führer și pe cîțiva dintre cei prezenți. Explozia bombei, pusă de colonelul conte Claus von Stauffenberg, constituie punctul culminant al unui șir de acțiuni organizate de opoziția germană, cu scopul de a-l suprima pe Hitler și a încerca să salveze astfel Germania de la dezastrul spre care se îndrepta în mod sigur.

Rezistența germană împotriva lui Hitler s-a extins treptat, cuprinzînd forțe tot mai largi, de la comuniști și socialiști pînă la cadre de comandă ale Wehrmachtului și cunoscînd diverse forme de manifestare. În cadrul ei, cum remarcă și istoricul Jacques de Launay; în lucrarea Marile decizii ale celui de-al doilea război mondial, **din care reproducem paginile care urmează, singura organizație dotată și pregătită pentru lupta clandestină a fost partidul comunist. El și-a format imediat rețele (Uhrig, Saefkow, Jacob și Bästlein), care au fost decimate în mai multe rînduri. Comuniștii aveau legături în uzine, în administrație și chiar în lagărele de concentrare.**

O opoziție împotriva lui Hitler s-a dezvoltat și în sînul Wehrmachtului. Între principalii ei animatori figurau generalii Ludwig Beck și Carl Goerdeler. În anii 1942-1943, împotriva căpeteniei naziste au fost pregătite mai multe atentate, anulate însă în ultimul moment. Mai ales după Stalingrad, conjurațiile, diferitele planuri de eliminare a dictatorului au început să se înmulțească. Generalul von Treschkow, din statul major al armatelor germane de pe frontul sovietic, a or-

ganizat mai multe tentative de asasinare a lui Hitler. Dar toate au eşuat.

O nouă acţiune urmărind eliminarea Führerului şi a altor demnitari nazişti a fost pusă la cale de un grup de ofiţeri superiori, între care rolul principal şi l-au asumat generalul Friedrich Olbricht şi şeful statului său major, colonelul conte Claus von Stauffenberg. Profund indignat de ororile pe care le-a văzut pe Frontul de est, Stauffenberg (care îşi pierduse ochiul stîng, mîna dreaptă şi două degete ale mîinii stîngi în timpul campaniei din Africa) îi ura de moarte pe Hitler, fiind conştient de dezastrul pe care acesta îl adusese Germaniei. La 11 iulie, la Berchtesgaden şi la 15 iulie la Rastenburg, Stauffenberg a vrut să pună în practică planul de a-l ucide pe dictator, dar a renunţat deoarece lipsea Himmler, pe care urmărea să-l suprime odată cu Führerul.

Despre atentatul din iulie 1944[1], s-au scris nenumărate volume. Numai în primul deceniu scurs de la explozia de la Rastenburg — arată dr. Florin Constantiniu în prefaţa ediţiei româneşti a unei lucrări devenite de referinţă şi consacrate aceluiaşi subiect, Marea conjuraţie împotriva lui Hitler (Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1977), de Maurice Baumont — evenimentului i s-au consacrat nu mai puţin de 350 lucrări.

Între reconstituirile mai recente se numără şi aceea pe care o face istoricul Jacques de Launay, în lucrarea amintită[2].

F. D.

La 20 iulie 1944, ora 10.15, un avion din direcţia Berlin aterizează pe aeroportul Rangsdorf. Din el coboară trei bărbaţi: colonelul conte Claus von Stauffenberg, adjutantul său, locotenentul-major von Haeften, şi generalul Stieff, şeful Biroului de organizare al OKH-ului. În timp ce pilotul aşteaptă întoarcerea lui Stauffenberg, ceilalţi ofiţeri ajung cu un automobil la Cartierul general al Führerului, instalat la Rastenburg, la o distanţă de 16 km. Drumul durează o jumătate de oră, căci maşina trece prin trei baraje ale Poliţiei militare. Colonelul rosteşte, de fiecare dată, parola. Imediat după sosire, cei trei iau micul dejun la popotă. Apoi Stauffenberg, cu nelipsita-i servietă din piele de culoare deschisă, dispare o clipă, pentru a discuta cu generalul Fellgiebel, şeful serviciului de transmisiuni de la Cartierul general.

După o oră, Stauffenberg se întreţine în probleme de serviciu cu generalul Buhle; la ora 12, se întîlneşte cu mareşalul Keitel, care îl anunţă că convocarea zilnică cu privire la situaţia frontului va avea loc la 12.30 şi că, din cauza căldurii, nu se va mai ţine în bunker, ci în pavilionul de ceai, o baracă lungă de lemn, ferită de soare. Stauffenberg dispare un moment şi scoate din servietă o bombă; cu ajutorul unei pensete plate, desprinde o mică fiolă, destinată amorsării ei. Pune apoi bomba înapoi în servietă: explozia trebuie să se producă zece minute mai tîrziu. În acel moment, este chemat de Keitel, mareşalul oferindu-se să-i ducă servieta: „Vă pot ajuta?", îl întreabă mareşalul. „În ciuda infirmităţii mele, nu am nevoie de nici un ajutor", răspunde colonelul.

Cînd Keitel şi Stauffenberg intră în baracă, este ora 12. 40. Aproximativ 20 persoane îl înconjură pe Führer, care examinează o hartă, în timp ce generalul Heusinger, şeful Biroului Operaţii, îşi prezintă raportul. Stauffenberg se îndreaptă spre partea dreaptă a încăperii şi, după ce îşi lasă servieta la piciorul mesei, îşi avertizează vecinul, pe colonelul Brandt: „Las asta aici un moment, merg să dau un telefon". Iese. Brandt, cu un gest mecanic, împinge cu piciorul servieta sub masă. Keitel, agitat deja, îşi întreabă aghiotantul: „Unde este Stauffenberg? O s-o păţească!" Aghiotantul iese şi revine imediat. „Nu l-am găsit. S-a dus să dea un telefon".

Heusinger îşi termină raportul:

„... Va fi o catastrofă, dacă nu vom reuşi să ne retragem trupele din zona lacului Peipus".

Bomba explodează. Cu un zgomot infernal, baraca se prăbuşeşte peste cei prezenţi la şedinţă. Vor fi trei morţi, patru grav răniţi, cinci uşor răniţi, printre care şi Hitler, care se ridică exclamînd: „Oh, pantalonii mei noi! Abia ieri i-am pus!" Stauffenberg, care discută în acel moment cu generalul Fellgiebel, tresare brusc, în urma zgomotului produs de explozie. Cu cîteva momente înainte, Haeften i-a spus, de faţă cu mai multe persoane, că este aşteptat la prînz de şeful Comenduirii. Împreună cu Haeften, Stauffenberg se precipită spre maşină, aflată la 150 m de baraca devastată. Intenţionează, de fapt, să ajungă la aeroportul Rangsdorf. Mercedesul demarează şi trece, fără probleme, de primul baraj, cu un minut şi jumătate înainte ca acesta să fie închis. Depăşeşte cu uşurinţă şi al doilea baraj. Stauffenberg este o persoană cunoscută, iar permisul său de liberă trecere nu prezintă probleme.

Alarma blochează al treilea baraj. Colonelul coboară din maşină şi discută cu şeful de post. Cere să fie pus imediat în legătură telefonică cu Comenduirea, dar comandantul se află la locul atentatului; discută totuşi cu aghiotantul acestuia, căruia îi spune, pe un ton iritat, că şeful său l-a autorizat să

---

[1] Societatea istoricilor din R.D. Germană şi Institutul central pentru istorie al Academiei de ştiinţe au organizat, în iulie 1984, la Berlin, un colocviu cu tema *Locul zilei de 20 iulie 1944 în istoria luptei de rezistenţă antifascistă din Germania*. În cadrul reuniunii au fost prezentate cele mai noi cercetări privind ultimii ani ai războiului, împrejurările care au condus la atentat şi cele în care au acţionat complotiştii. În concluziile colocviului ştiinţific, s-a subliniat că atentatul din 20 iulie 1944 a reprezentat o acţiune antifascistă, un eveniment istoric de importanţă naţională, căruia îi revine un loc de cinste în istoria rezistenţei împotriva fascismului.

[2] *Magazin istoric*, nr. 9-11/1986.

iasă. Aghiotantul îl cunoaşte pe colonel, nu ştie cauza alarmei, aşa că îl lasă să treacă. La ora 13.00, Stauffenberg şi Haeften ajung la aerodromul Rangsdorf şi urcă in avionul care îi aşteaptă de dimineaţă. Decolarea are loc la 13.15. Zborul, lung de 600 km, durează 2 ore şi 25 minute. La bord nu există radio. Aparatul aterizează la Berlin-Adlershof la 15.40. Pe cei doi ofiţeri nu-i aşteaptă nici o maşină. Colonelul intervine pe lîngă serviciile Luftwaffei, pentru a obţine un vehicul care să-l conducă la Ministerul de război, din Bendlerstrasse, unde ajunge la ora 16.35[1].

Ce s-a întîmplat la Berlin, în timpul acestui lung interludiu? Ulterior, ancheta Gestapoului a reconstituit faptele. La Berlin, conducătorul complotului este generalul Olbricht, adjunctul generalului Fromm, şeful armatei de interior. Olbricht detestă naţional-socialismul. Şi-a pierdut un băiat în război, în 1942. Este adeptul eliminării violente a Führerului. El ia masa în compania prietenului său, generalul Hoepner, un alt membru al conspiraţiei[2]. Ei aşteaptă un mesaj din partea lui Fellgiebel. La ora 13.00, o primă informaţie: o ştire îngrozitoare. Führerul trăieşte. Ce este de făcut? Olbricht ezită să scoată din seif planul operaţiei Walkiria, conţinînd directivele esenţiale ale complotului. La 15 iulie, el a lansat prematur la Rastenburg, în continuarea tentativei lui Stauffenberg, operaţia Walkiria, pe care a anulat-o apoi, pretextînd că este vorba de un exerciţiu. Şeful său, generalul Fromm, i-a reproşat atunci că a acţionat imprudent, cu atît mai mult cu cît el nu fusese prevenit. Olbricht n-a mai avut replică.

Planul Walkiria avea ca scop oficial reprimarea unei revolte interne, provocată fie de cele patru milioane de străini ce trăiau în Reich, fie de elemente turbulente de naţionalitate germană. Fiecare comandant al regiunilor militare dispunea de consemnul Walkiria, semnat Fromm-Stauffenberg, semnătura lui Fromm fiind falsă. Directive complementare, păstrate secrete de Olbricht, ordonau arestarea şefilor SS şi SD şi desemnau un reprezentant politic, prieten al complotiştilor, pe lîngă comandantul fiecărei regiuni, în calitate de consilier. La Berlin, se prevedea ocuparea tuturor instituţiilor-cheie (radio, ministere, gări de triaj).

Olbricht nu ştie nimic despre ceea ce se întîmplă la Rastenburg. Într-un birou vecin, în jurul orei 14.00, Gisevius, funcţionar al Abwehrului şi viceconsul la Zürich, ia legătura cu generalul Arthur Nebe, directorul Poliţiei criminale. Află, cu această ocazie, că şeful SD-ului, Kaltenbrunner, a primit ordin să se prezinte la Cartierul general al Führerului. Se pare că ar fi explodat o bombă şi nici măcar nu se ştie dacă Hitler mai trăieşte[3]. Olbricht este prevenit imediat. La ora 15.00, generalul Thiele, şeful transmisiunilor din Ministerul de război, reuşeşte să ajungă la Rastenburg. Află că „se va transmite un mesaj important de la Cartierul general". Olbricht telefonează, el însuşi, la Rastenburg, în jurul orei 15.30: „S-a produs o explozie, care a făcut mai multe victime", i se spune.

15.55. În timp ce Stauffenberg face demersuri la biroul Luftwaffei, Haeften îi telefonează lui Olbricht, căruia îi reproşează că nu le-a fost trimisă nici o maşină în întîmpinare. Şi încheie: „Hitler e mort!" Apoi închide aparatul. Olbricht nu mai ezită. În urma insistenţelor colonelului Merz von Quirnheim, la ora 15.50 lansează cuvîntul-cheie. Transmite generalului von Hase, comandant al Berlinului, ordinele

Colonelul conte Claus von Stauffenberg, autorul atentatului

speciale pentru capitală: s-au declanşat tulburări interne; armata va prelua puterea. Unităţile staţionate în jurul oraşului pornesc spre Berlin.

Operaţia se declanşează cu o întîrziere de trei ore. Un ofiţer îl caută pe generalul Beck, fost şef al Statului major general, care soseşte în Bendlerstrasse la 16.20. Între timp, Olbricht face demersuri telefonice pe lîngă şeful său, generalul Fromm. Îl anunţă că Hitler a căzut victimă unui atentat şi îi cere să lanseze operaţia Walkiria. Stupefiat, Fromm îi răspunde că nu poate lua o hotărîre atît de gravă, fără a fi informat exact. „De unde deţineţi aceste informaţii?" „De la generalul Fellgiebel". Fromm închide telefonul şi sună imediat la Rastenburg: cere să vorbească cu generalul Keitel. Olbricht nu este neliniştit. Ştie că Marele cartier general este izolat. Spre marea lui surprindere, Fromm obţine legătura cu Keitel: „A avut loc un atentat, care a eşuat, declară mareşalul. Führerul este uşor rănit. Ştiţi cumva unde este Stauffenberg?" „Nu, răspunde Fromm. Îl aşteptăm să se întoarcă".

Ora 16.10. Generalul Olbricht se retrage şi discută cu Beck, pe care îl informează. La 16.30, îşi face apariţia Stauffenberg. Olbricht îi relatează discuţia dintre Fromm şi Keitel. „Keitel minte, răspunde furios Stauffenberg. Explozia a fost atît de puternică, încît Hit-

[1] În 1970, autorul a refăcut, cu maşina, traseul Adlershof-Bendlerstrasse: i-au trebuit 12 minute, nu 55, ca lui Stauffenberg.

[2] Hoepner a fost trecut în rezervă în 1941, interzicîndu-i-se să mai poarte uniformă.

[3] Istoricii care au analizat ziua de 20 iulie i-au reproşat vehement lui Fellgiebel că nu a blocat toate mijloacele de comunicare, la plecarea sa din Rastenburg. De fapt, ofiţerul a făcut tot ce i-a stat în putinţă. Distrugerea totală a legăturilor telefonice era imposibilă.

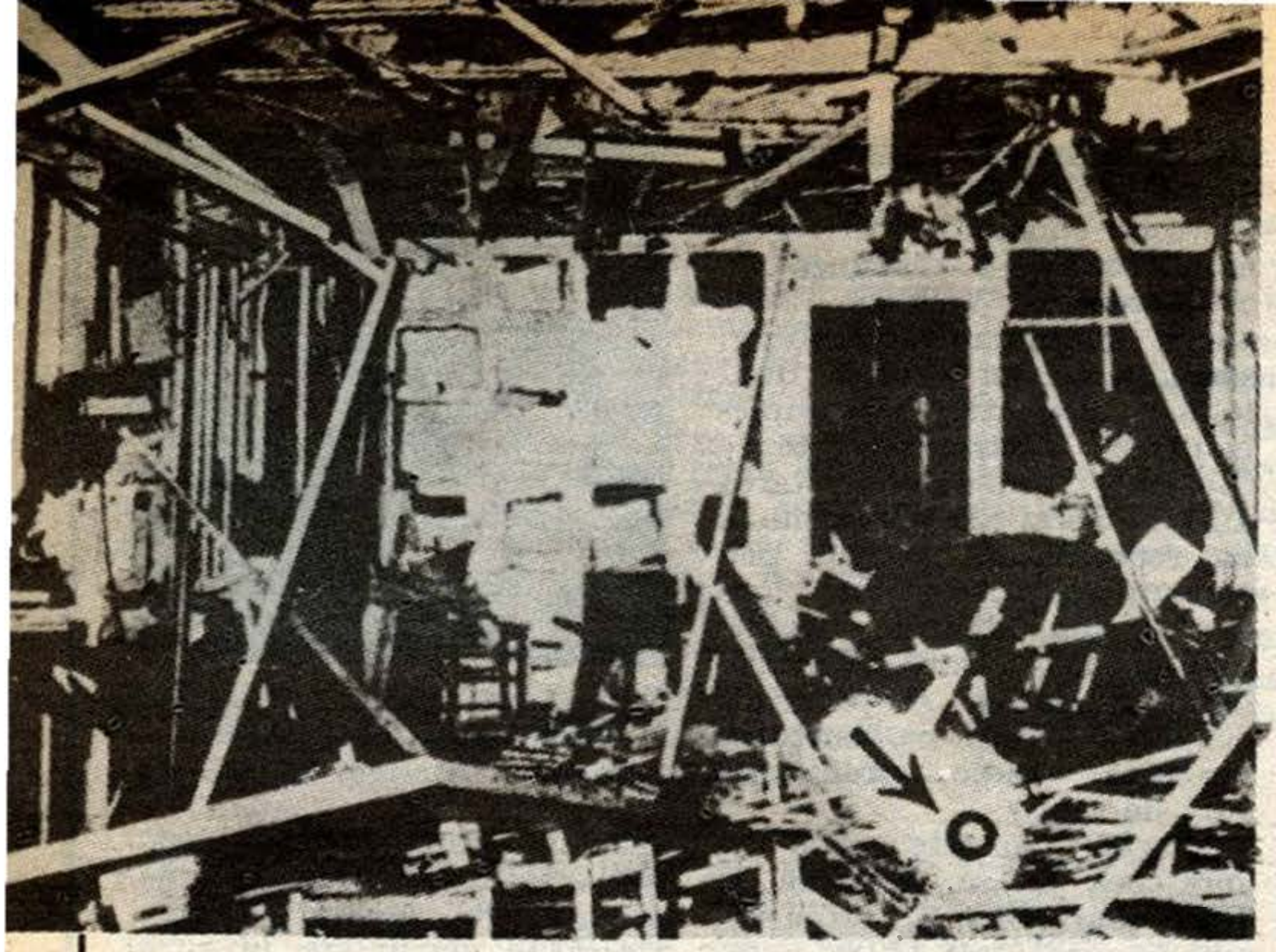

Cîteva minute după explozie (săgeata indică locul unde se afla Hitler)

ler este fie mort, fie rănit grav. Nu mai avem nici un minut de pierdut". Colonelul ridică receptorul şi cere să vorbească, la Paris, cu vărul său, locotenent-colonelul von Hofacker, de la statul major al generalului Heinrich von Stülpnagel, comandant pentru Franţa. Legătura cu hotelul „Majestic", de pe bulevardul Kléber, se stabileşte rapid: „Hitler este mort, spune cu răceală Stauffenberg. La Berlin a început revoluţia. Trupele sînt în marş, se îndreaptă spre ministere".

Olbricht rămîne perplex. Beck pare hotărît, îl aprobă pe Stauffenberg. „Nu mai putem da înapoi. Chiar dacă Hitler a murit sau nu, trebuie să acţionăm". Olbricht îl ia de braţ pe colonel şi îl duce la Fromm. „Domnule general, Stauffenberg, care s-a întors acum de la Rastenburg, confirmă că Führerul este mort". „Nu este adevărat, replică Fromm. Keitel susţine contrariul". „Keitel minte ca de obicei, spune Stauffenberg, întrerupîndu-l. Am văzut cu ochii mei cadavrul lui Hitler". „Este un lucru clar, constată Olbricht. Operaţia Walkiria a fost declanşată". „Cine a dat acest ordin?", răcneşte Fromm, furios. „Colonelul Merz von Quirnheim", răspunde Olbricht. „Chemaţi-l aici, imediat!" Merz, care se plimba agitat pe culoar, intră în birou: „Dumneata ai declanşat operaţia Walkiria?" „Da, domnule general", răspunde Merz. „Eşti arestat! Voi hotărî ulterior ce va urma".

Atmosfera este încărcată. Stauffenberg, foarte stăpîn pe sine, spune: „Domnule general, eu am pus bomba. A avut forţa unui obuz de 15 cm. Nici o fiinţă vie nu putea scăpa". Fromm continuă să fie sceptic. Zîmbeşte ironic: „Atentatul a eşuat. Nu vă rămîne decît să vă sinucideţi". „N-o să fac aşa ceva, răspunde colonelul. Trebuie să acţionăm, dacă vrem să evităm distrugerea totală". Olbricht insistă din nou pe lîngă Fromm să se alăture conjuraţiei. Dar comandantul armatei de rezervă nici nu vrea să audă: „Deci şi dumneavoastră sînteţi implicat în această lovitură de stat! Sînteţi arestaţi toţi trei!". „Dumneavoastră sînteţi arestat", replică Olbricht, apropiindu-se de şeful său şi încercînd să-i ia pistolul.

Urmează un schimb de cuvinte grele. Merz şi Stauffenberg încearcă să-l imobilizeze pe Fromm. În clipa aceea se deschide uşa şi doi ofiţeri — unul dintre ei este Haeften — intră cu pistoalele în mînă. Îl somează pe Fromm şi-i ordonă să-i urmeze. Dezarmat, generalul este închis într-o cameră alăturată. Este ora 16.45. Revenind în biroul său, Olbricht îl informează pe Hoepner că este numit comandant al armatei de rezervă. Acesta îşi scoate uniforma dintr-o valiză, o îmbracă în grabă şi se instalează în biroul lui Fromm. Pe culoar, îl întîlneşte pe Fromm, ţinut la respect de Haeften. Îi spune: „Domnule general, îmi pare rău că vă întîlnesc în împrejurări atît de triste. Fiţi sigur că nu vi se va întîmpla nimic". „Hitler nu este mort, răspunde Fromm. Comiteţi o gravă eroare. Nu pot semna ordinele privitoare la operaţia Walkiria". Hoepner şi Olbricht transmit consemnele prevăzute. 50 teleimprimatoare şi 800 telefoane anunţă în toată Europa cuvîntul-cod: *Walkiria*.

La ora 17, un ofiţer S.S. Oberführerul Piffrader, se prezintă la recepţie şi cere să îl vadă pe Stauffenberg din partea lui Himmler. Stauffenberg, îl primeşte, îl salută, apoi îl închide într-un birou. Soseşte apoi generalul von Kortzfleisch comandant al regiunii Berlin, care vine să afle noutăţi şi solicită o audienţă la generalul Fromm. Kortzfleisch este un nazist neînduplecat. Hoepner îl întîmpină în prezenţa lui Beck: „Aţi primit ordinele. Trebuie să decretaţi starea de asediu". „Am depus j rămînt de credinţă Führerului. Hitler nu este mort". „Cum puteţi invoca un jurămînt de credinţă faţă de un om care şi l-a călcat de o sută de ori?", intervine Beck.

Kortzfleisch nu se lasă convins. Va fi şi el închis într-un birou. Alţi trei generali, veniţi să afle ştiri au aceeaşi soartă.

La ora 17, prefectul Poliţiei, contele von Helldorf, ajunge şi el la Ministerul de război, din Bendlerstrasse. „Hitler este mort — îi spune Olbricht —, Wehrmachtul a proclamat starea de asediu. Poliţia din Berlin se subordonează acum armatei". „Nu e treaba mea să ştiu dacă Hitler mai trăieşte sau nu — spune

Helldorf, cu sînge rece. Eu mă voi supune ordinelor. Ordinul este ordin!" Prefectul Poliţiei se întoarce la bironl său, unde îl aşteaptă Nebe şi Gisevius, interesaţi de momentul cînd vor fi ocupate Ministerul propagandei şi sediul Gestapoului. Deocamdată însă Helldorf nu acţionează.

La 18.30, cartierul ministerelor este încercuit de trupele lui von Hase. Maiorul Remer, de la comanda batalionului de gardă Grossdeutschland, primeşte sarcina specială de a ocupa Cancelaria. Gisevius revine în Bendlerstrasse, unde îl întîlneşte pe Stauffenberg. Acesta aleargă de la un telefon la altul, răspunzînd întrebărilor comandanţilor regiunilor militare. „Ne trebuie două cadavre, Goebbels (ministrul Propagandei) şi Müller" (şeful Gestapoului), spune Gisevius. Dar Stauffenberg vrea să acţioneze în „legalitate". La aceeaşi oră, Goebbels află despre manevră. Îl convoacă imediat pe Remer, care se prezintă la ora 18.35. Ministrul tocmai a fost înştiinţat despre atentat. „Ce înseamnă acest ordin de încercuire a ministerelor?".

Apoi adaugă: „Am vorbit cu Führerul. Este cea mai mare infamie a istoriei să vezi o clică de cîţiva generali cum organizează un puci, crezînd că Führerul este mort". „Vă promit că îmi voi face datoria, cu orice preţ şi voi rămîne fidel jurămîntului prestat în faţa Führerului", răspunde Remer. Cei doi bărbaţi îşi strîng îndelung mîinile, privindu-se în ochi. Apoi, Goebbels cheamă Rastenburgul prin linia telefonică directă: Vorbeşte cu Führerul în persoană, căruia îi relatează întrevederea cu Remer. Îi cedează apoi receptorul maiorului: „Maior Remer, îmi recunoşti vocea?" „Da, mein Führer!" „Aici s-a comis un atentat mîrşav. Din acest moment, te afli direct la ordinele mele, pînă la sosirea Reichsführerului S.S. Himmler, pe care l-am numit comandant-şef al armatei de rezervă. Îţi ordon să reprimi orice rezistenţă, cu orice preţ şi prin orice mijloace. M-ai înţeles?" „La ordinele dumneavoastră, mein Führer!"

Maiorul Remer are puteri depline. În cîteva ore va reuşi să înăbuşe mişcarea. Complotiştii nu ştiu însă nimic despre această decizie.

Ce se întîmplă la Rastenburg? În cursul după-amiezii, primele anchete ajung la concluzia că bomba a fost pusă, fără îndoială, de către zidarii comunişti, care lucrează în incinta Cartierului general. La 18.20, generalul Fellgiebel telefonează în Bendlerstrasse: „Führerul îşi bea ceaiul cu Ducele. Radioul va difuza o ştire". Într-adevăr, la 18.45, complotiştii ascultă emisiunea anunţată. „Un atentat produs de o bombă a fost comis astăzi împotriva Führerului. Următoarele persoane au fost rănite... (urmează numele)... Cu excepţia cîtorva arsuri uşoare şi contuzii, starea Führerului este bună. Şi-a reluat imediat activitatea. La puţin timp după atentat, mareşalul Reichului Goering a sosit lîngă Führer".

Nu se spune nici un cuvînt despre Himmler, care imediat după ce a sosit la Cartierul general s-a reîntors la Berlin, cu puteri depline.

Pentru complotişti, este o catastrofă. Mareşalul von Witzleben, numit, în conformitate cu planul, comandant-şef al Wehrmachtului, sosește în Bendlerstrasse, în jurul orei 19.30. Pare destul de „afumat". Ascultă un scurt raport asupra evenimentelor, loveşte cu pumnul în masă, îşi agită bastonul de mareşal, se plînge că nu are trupe la dispoziţie şi, la 20.15, pleacă spre domiciliul său. Stauffenberg continuă să răspundă apelurilor telefonice de la Paris, Praga, Viena dar, cînd ascultă comunicatul transmis la radio, înţelege că centrul de emisie nu este în mîinile lor, cum ar fi trebuit să fie. Colonelul comunică prin telex că emisiunea de la ora 18.45 este un fals. La Paris însă puciul a reuşit. Generalul von Stülpnagel a executat ordinele transmise prin consemn, în jurul orei 19.00. Între 22.30 şi miezul nopţii, 1 200 oameni din S.S., SD şi Gestapo sînt arestaţi de către Wehrmacht. Invitat să ia masa împreună cu mareşalul von Kluge, comandantul regiunii de Vest, generalul von Stülpnagel, se îndreaptă spre La Roche-Guyon, unde ajunge în jurul orei 20.30.

Hitler, însoţit de cîteva căpetenii naziste, după atentatul de la 20 iulie

Între timp, Kluge telefonează la Berlin, Stauffenberg recepționează apelul și îl transmite generalului Beck. Acesta vorbește prietenește, dar pe un ton ferm, cerîndu-i mareșalului să se alăture conspirației. Kluge îi răspunde că trebuie să-și consulte statul major și că va lua o hotărîre într-o jumătate de oră. Primește, în acel moment, un ordin Walkiria, semnat de Witzleben și puțin mai tîrziu un mesaj de la Keitel, prin care i se interzice orice subordonare față de Witzleben, Hoepner și Fromm. Ce să facă? Generalul Blumentritt, din statul-major al lui Kluge, telefonează la Rastenburg, unde vorbește cu generalul Stieff, complotist și el, dar care îi declară că Hitler a scăpat cu viață în urma atentatului. Sosește și Stiilpnagel, însoțit de Hofacker, care vorbește fără încetare. Kluge ascultă impasibil, apoi trage concluzia: „Domnilor, a fost un atentat ratat. Să trecem la masă!".

Mareșalul mănîncă cu poftă. Este realmente stupefiat cînd află despre măsurile luate la Paris, fără consimțămîntul său. Pentru că este prea tîrziu să le mai raporteze, îi spune lui Stiilpnagel: „Sînteți destituit din funcție. Vă sfătuiesc să dispăreți, oriunde, îmbrăcat civil". Cei doi se despart, fără să-și strîngă mîna. Generalul se îndreaptă spre Paris. În biroul lui Hoepner, tensiunea este maximă. Complicii presimt deznodămîntul. Hoepner propune să părăsească locul: „Știrea că Hitler trăiește este probabil un vicleșug. Știu să-și facă propagandă" — spune Beck. „Dacă Hitler va vorbi la radio, totul este pierdut", răspunde Hoepner. „Încă nu a vorbit, precizează Beck. Trebuie să vorbesc eu înaintea lui. Dacă trăiește cu adevărat, va trebui să-l împiedicăm să vorbească".

Conspiratorii au mizat prea mult pe supunerea oarbă în fața ordinelor venite de sus, au pierdut prea mult timp, au acționat prea lent. Omul care trebuia să ocupe postul de radio, maiorul Remer, se găsea, la ora aceea, la Goebbels, unde ajunsese și Reichsführerul Himmler. Generalul von Hase, surprins de comportamentul lui Remer, de la care nu mai are nici o veste, se duce să-l vadă, dar maiorul îl conduce la Goebbels, care îl închide într-o cameră a Ministerului de război. De la Viena, generalul von Knesebeck îi telefonează lui Hoepner și îl anunță că ordinele lui Witzleben au fost anulate de Keitel și, în consecință, i-a eliberat pe ofițerii S.S. pe care îi arestase. De la Rastenburg, Keitel îl numește pe generalul Reinecke, un nazist fanatic și brutal, comandant militar al Berlinului, în locul lui Hase.

La ora 21.00, Reinecke și Remer dețin controlul asupra Capitalei. Ei știu că majoritatea complotiștilor se găsesc la Bendlerstrasse. La radio se anunță din nou că Führerul va vorbi. Generalul Olbricht hotărăște să joace totul pe o singură carte. La ora 22 își convoacă ofițerii, le expune situația și le cere sprijinul pentru evitarea eșecului. Nu întrunește unanimitatea. După plecarea sa, un grup de ofițeri se pronunță pentru o contralovitură. La 22.50, batalionul lui Remer încercuiește Ministerul de război și-i blochează toate ieșirile. În clădire, locotenent-colonelul von der Heyde, cu pistolul în mînă, urmat de vreo zece ofițeri, se îndreaptă spre biroul lui Olbricht. Heyde deschide ușa și strigă: „Noi sîntem de partea Führerului. Unde este generalul Fromm?" Cîțiva dintre complotiști scot pistoalele. Heyde trage. Stauffenberg este rănit la braț. Ofițerii îi înconjură, în timp ce Heyde îl eliberează pe Fromm. Este ora 23.25.

Generalul Fromm intră în biroul său cu pistolul în mînă și se adresează complotiștilor: „E rîndul meu acum! Dați-mi armele!". Haeften vrea să tragă, dar Stauffenberg îl împiedică: „La ce-ar mai servi?". Beck refuză să dea arma. „N-o să-mi cereți asta tocmai mie fostul dumneavoastră superior; voi trage singur concluziile acestei situații fără ieșire". „Bine", răspunde Fromm. Beck se așază într-un fotoliu, își scoate revolverul, încearcă să-și tragă un glonț în cap, dar eșuează; încearcă a doua oară, la fel de stîngaci. A trebuit să fie împușcat.

Fromm se retrage în biroul lui Hoepner, fostul său birou, formează la repezeală o Curte marțială, împreună cu alți doi generali, revine în biroul lui Olbricht și declară: „În numele Führerului, Curtea marțială condamnă la moarte pe Olbricht, Merz, Stauffenberg și Haeften". Îi ordonă apoi unui locotenent să conducă condamnații în curte și să-i execute. În birou nu mai rămîne decît Hoepner. Fromm îl lasă să aleagă: sinuciderea sau arestarea. Hoepner preferă arestarea. Este luat și el. Între ora 0.15 și 0.30, un pluton din batalionul lui Remer îi împușcă pe cei patru complotiști principali, la lumina farurilor unui tanc. Generalul Fromm arestează și alți conjurați, iar la puțin timp după miezul nopții își face apariția un detașament Waffen SS, condus de colonelul Otto Skorzeny, care se opune oricărei execuții sumare. Va prelua prizonierii pentru anchetă. Fromm se va duce apoi la Goebbels, pentru a-i prezenta raportul. Este și el arestat.

Grupul de ofițeri care a vrut să pună capăt războiului și să instaureze un guvern fără Hitler nu a reușit, de fapt, să scurteze conflictul nici măcar cu o zi. Eșecul total al loviturii de stat se datorește, în primul rînd, diletantismului celor care au încercat-o. „Cînd au aflat că Hitler a supraviețuit atentatului, conspiratorii au renunțat la luptă; lovitura nu a fost înfrîntă prin forță ci prin lipsa de hotărîre a celor ce trebuiau s-o execute", a afirmat Skorzeny. ■

În românește de
Marcel GHIBERNEA
și Dan GHIBERNEA

POSTA MAGAZIN ISTORIC

În prag de An nou 1987, redacţia revistei adresează tuturor cititorilor şi colaboratorilor săi tradiţionalul „La mulţi ani!" şi urări de noi şi importante succese în viaţă şi activitate.

Transmitem, de asemenea, călduroasele noastre urări de multă sănătate, fericire şi noi succese în activitate colectivului de oameni ai muncii din cadrul Combinatului poligrafic „Casa Scînteii", colaboratorii noştri cei mai apropiaţi, statornici, în munca de apariţie a revistei, precum şi colegilor din arhive, biblioteci şi muzee pentru deosebita lor solicitudine şi cooperare. Adresăm, de asemenea, călduroasele noastre urări de fericire, sănătate şi noi împliniri prietenilor şi difuzorilor revistei din întreprinderi şi instituţii, din şcoli şi facultăţi, de la oraşe şi sate, tuturor celor ce se preocupă de popularizarea şi difuzarea revistei.

DASCĂL BĂNĂŢEAN

După ce ne comunică opiniile d-sale despre rubrica Poşta Magazin istoric, unde de fiecare dată apar lucruri interesante, ce captivează prin dialogul permanent menţinut cu publicul larg din ţară, **prof. GHEORGHE LĂZĂRESCU**, din Timişoara, ne scrie pe marginea articolului 1818,

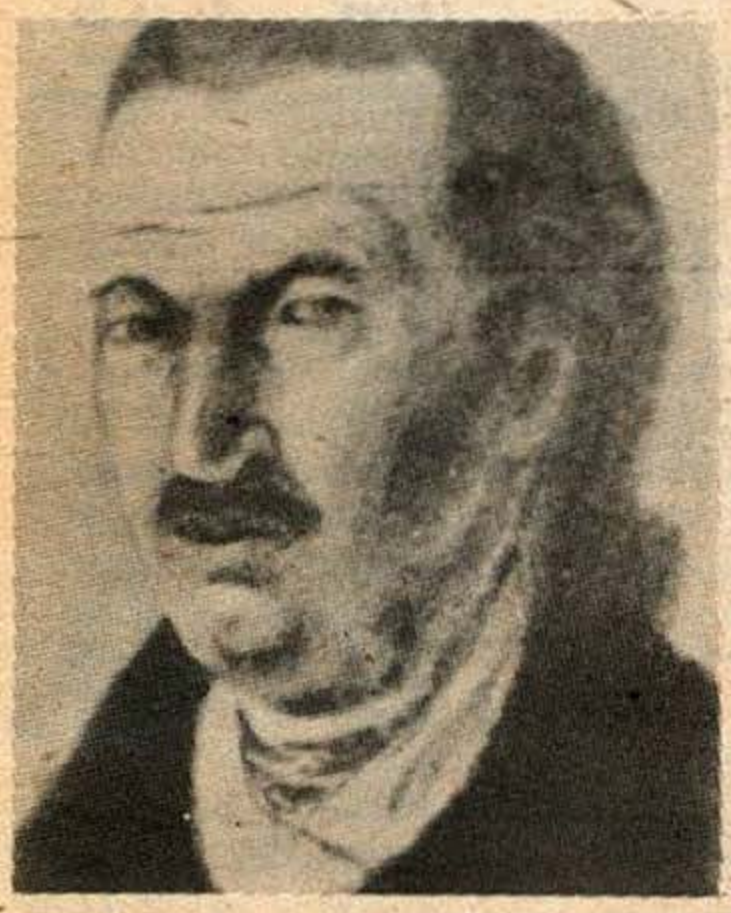

Bucureşti în Divanul ţării, pledoarie pentru învăţămîntul românesc: În deplin acord cu cele arătate în acest articol, menţionez că de începuturile învăţămîntului în limba română se leagă şi activitatea unui iscusit dascăl bănăţean din sec. XVIII, Mihai Roşu (1750-1822). S-a născut în satul Jadani din jud. Timiş, din părinţi plugari. Studiile şi le-a făcut la Timişoara şi Viena. Este autorul primei cărţi de învăţătură în româneşte din Banat, Normalul (1776, tradusă din limba germană). A tipărit încă alte opt cărţi cu conţinut pedagogic şi religios. Activitatea dascălului Mihai Roşu este menţionată în Istoria pedagogiei româneşti, Bucureşti, 1957 şi în P. Radu, D. Onciulescu, Primul compendiu de pedagogie vol. I, Timişoara, 1979.

TINERI ISTORICI

IRINA VORNICU, din Bucureşti, ne scrie: Urmărind lună de lună Magazinul istoric am văzut apariţia în paginile revistei a unor nume de autori români necunoscuţi, sau întîlniţi doar foarte recent şi în alte publicaţii. M-ar interesa să cunosc unele amănunte despre preocupările lor profesionale.

Observaţia dv. este întru totul adecvată. Într-adevăr, în ultimele luni, Magazin istoric a publicat articole aparţinînd unor istorici tineri sau foarte tineri. Ştefan Lemny, de exemplu, este doctor în istorie şi cercetător ştiinţific la Institutul de istorie şi arheologie „A.D. Xenopol" din Iaşi; recent, a publicat volumul Originea şi cristalizarea ideii de patrie în cultura română. Andrei Busuioceanu este cercetător ştiinţific la Institutul de istorie „N. Iorga" din Bucureşti. Cristian Matei este, de asemenea, profesor de istorie la Liceul industrial din Năvodari, jud. Constanţa. Dorin Matei, profesor în Bucureşti, este şi secretarul Laboratorului de studii otomane (nr. 9/1986). Aurel David este absolvent al Facultăţii de istorie şi filozofie. Codruţa Matei, Mihai Manea, Călin Vlad şi Nil-Gabriel Ioniţoiu sînt profesori de istorie în Bucureşti.

După cum se vede, noile generaţii de absolvenţi ai Facultăţilor de istorie se dedică atît predării disciplinelor istorice, cît şi cercetării ştiinţifice, dovadă că istoriografia atrage noi şi noi tineri pasionaţi a participa cu noi contribuţii la cunoaşterea şi punerea în valoare a trecutului.

De altfel, încei 20 ani de apariţie, Magazin istoric a constituit o cale, de afirmare în rîndul publicului larg a sute de istorici din toate centrele universitare ale ţării care, alături de specialiştii consacraţi, au înfăţişat cititorilor mereu noi pagini din minunata istorie a poporului român.

COLECŢII COMPLETE

Reproducem alte fragmente din scrisorile cititorilor noştri prin care aceştia — oameni ai muncii de vîrste şi profesiuni diferite — ţin să ne comunice dragostea lor pentru istorie, ataşamentul şi preţuirea faţă de Magazin istoric, a cărui colecţie mulţi din aceşti corespondenţi ne mărturisesc, cu justificată mîndrie, că o au de la primul număr.

CONSTANTIN D. TEIŞANU, din Ploieşti: Sînt din ce în ce mai încîntat şi mai entuziasmat de întregul conţinut al revistei. Deşi sînt profesor de alte specialităţi (Biologie şi Geografie), astăzi pensionar, am toate numerele revistei, de la apariţie pînă în prezent, fiind un pasionat amator al istoriei.

GHEORGHE I. PĂTEA, din com. Dumbrăvicioara, jud. Argeş, **în vîrstă de 79 ani, invalid de război, gradul I, luptător cu gradul de sergent în războiul antihitlerist:** Ţin să vă mulţumesc pentru interesantele articole publicate în revistă. Ca unul care am făcut războiul, apreciez în mod deosebit ceea ce publicaţi despre contribuţia armatei şi poporului român la zdrobirea fascismului.

Aştept, de fiecare dată, cu mare nerăbdare să primesc un nou număr al revistei.

Ing. EUGENIU PIŢIGOI, din Cîmpulung: Vă scriu aceste rînduri împreună cu fiul meu, Dorin, elev în clasa a VIII-a, amîndoi pasionaţi de istorie şi de revista dv., a cărei colecţie completă o avem de la primul număr. Fiul meu a învăţat să citească după **Magazin istoric**. Ne-ar face o mare bucurie să ne socotiţi prieteni devotaţi ai revistei dv., de la care din cînd în cînd să primiţi veşti.

Vă socotim prieteni şi, aşteptăm noi veşti.

Ne-au mai scris că au colecţiile complete ale Magazinului istoric, care, în aprilie 1987 va împlini 20 ani de la apariţie, şi următorii cititori: VASILE IANA, din Bucureşti; **LAURIAN BUTURE**, din Adjud; **ŞTAN ŞTOICA**, din Bucureşti; **GHEORGHE GH. AMĂRIUŢII**, din Bucureşti.

Tuturor, călduroase felicitări!

CERERI ŞI OFERTE

RUDOLF HUGO SCHNELL, str. Dezrobirii, bl. H30, ap. 15, cartier Rovine, Craiova, **solicită: nr. 2,3/1968; 10/1971; 4/1980.**

IULIU CIARNĂU, str. 11 Iunie, nr. 75, Negreşti Oaş, jud. Satu Mare, **solicită: nr. 1-12/1980; 11/1982; oferă: nr. 11/1981; 4,5,6,8,12/1983; 5-8, 12/1984; 1,9-12/1985; 3/1986.**

OVIDIU EFTIMIE, com. Blejoi nr. 637, jud. Prahova, **solicită: nr. 3/1976; oferă: nr. 5/1982; 5/1985; 3/1986.**

BOGMER IONAŞ, aleea Borşa, nr. 5-7, bl. U-50, sc. II, ap. 14, Cluj-Napoca, **oferă colecţia completă.**

CONSTANTIN BĂRBUŢĂ, com. Bolintin Vale, jud. Giurgiu, **solicită: nr. 8/1976; 2/1978; 11/1982; oferă: 10/1968; 7/1970; 8/1971; 3,4,11, 12/1973; 4/1974; 7-9/1975; 11/1976; 1-5,11,12/1977; 7,8,12/1978; 1-3/1979; 2-5,7-9/1980; 2-4,10,11/1981; 4,9-10/1982; 12/1983.**

GHEORGHE Z. CROITORU, str. Melchisedec, nr. 17, Huşi, jud. Vaslui, **oferă colecţia completă.**

DAN PĂTRAŞCU, str. 1 Mai, nr. 25, bl. B-3, ap. 12, Cîmpina, jud. Prahova, **solicită: nr. 6-7/1967.**

EMILIAN NINEACĂ, str. Trotuş, nr. 48, Bucureşti, **solicită: nr. 1-2/1967; oferă: nr. 9-12/1968; 7-8/1969; 12/1971; 6-12/1982; 1-11/1983.**

EUGEN MIHĂESCU, str. Deva, nr.6, Craiova, **oferă colecţia completă.**

SUMARUL SUMARELOR 1986

Istoria României

Contemporană

		Nr.	Pag.
Mai-iunie 1936: procesul politic de la Braşov, un memorabil moment al luptei antifasciste	— Ardeleanu I.	5(230)	12-15
In Bucureşti, acum 50 ani	— Buduru V.	1(226)	56-59
	— Ursu I.	2(227)	56-60
	— Lăcustă I.	3(228)	54-57
		4(229)	44-47
		6(231)	50-53
		7(232)	56-59
		8(233)	54-57
		9(234)	58-61
		10(235)	48-51
		11(236)	46-49
		12(237)	46-49
Ecologie şi istorie	— Cândea V.	10(235)	5-7, 42
Partidul independenţei, demnităţii şi libertăţii patriei	— Ceauşescu Ilie	5(230)	4-7, 11
O nouă instituţie de cultură	— Cebuc Al.	1(226)	7
Cu poporul pentru popor	— Ghişe D.	1(226)	8-9
Partid al idealurilor întregului popor	— Ioniţă Gh.I.	4(229)	5-9
Partidul conştiinţei noastre	— Ivaşcu George	4(229)	10-12
Istorie şi cultură (un curs inedit al lui N. Iorga)	— Matei D.	11(236)	22-26
Laborator de studii otomane	— Matei D.	9(234)	54
Septembrie 1939. Ospitalitate românească refugiaţilor polonezi	— Moldoveanu M.	10(235)	11-18
O impresionantă renaştere	— Mureşanu C.	1(226)	5-6
Însemnările lui Grigore Gafencu	— Murgescu C.		
	— Lache Şt.	1(226)	42-46
Războiul antihitlerist — războiul întregului popor român	— Muşat M.	5(230)	16-19
Istoria poporului român în opera preşedintelui Nicolae Ceauşescu	— Muşat M.		
	— Ardeleanu I.	1(226)	2-4
1925-1927. În culisele crizei dinastice	— Muşat M.	7(232)	44-49
	— Ardeleanu I.	8(233)	41-46
		9(234)	36-41
		10(235)	24-28, 52
Răstălmăciri şi falsificări ale istoriei	— Pascu Şt.	3(228)	33-40
Consecvenţă istorică	— Popişteanu C.	5(230)	2-3
Însemnările lui Radu R. Rosetti din anii '30-'33	— Popişteanu C.		
	— Ştefan M.	11(236)	39-45
	— Ursu I.	12(237)	23-26,32
Memoriile şi... interogatoriile	— Preda E.	2(227)	49-53
Bucureşti 2 septembrie 1944. Preludiu la „Amurgul zeilor"	— Preda E.	3(228)	19-24, 62
Limba română — zestre istorică a poporului român	— Rosetti Al.	9(234)	26-27
Itinerare istorice: Valea Oltului; Borsec-Băi; Valea Prahovei; Buziaş; Băile Felix; Covasna; Amara; Tuşnad	— Smărăndescu V.	2(227)	54-55
		3(228)	59-60
		4(229)	48-50
		5(230)	33-34
		7(232)	54-55
		8(233)	52-53
		10(235)	36-37
		11(236)	60-61
Mai 1936. Glasul hotărît al maselor populare	— Stănescu M.C.	7(232)	10-14
Epoca marilor împliniri istorice	— Surpat Gh.	4(229)	2-4
Lucian Blaga — diplomat	— Turcu C.I.	2(227)	25-28
		3(228)	27-31
		4(229)	24-28
		5(230)	35-39, 61
Istorie şi creaţie	— Ursu I.	6(231)	2-6
Tanchişti români în luptele pentru eliberarea Austriei	— Zaharia L.	5(230)	20-24
Sprawy Miedzynarodowe (Varşovia) despre politica externă românească	—	2(227)	42

Modernă

Zeppelinul Z. 181 a fost doborît	— Avram V.	8(233)	9-10
Tudor Vladimirescu	— Berindei D.	2(227)	2-6
Dobrogea. 1878: Bine aţi venit, fraţi români!	— Bitoleanu I.	6(231)	23-24
Relaţiile înaltului comandament român cu aliaţii în primul război mondial	— Ceauşescu Ilie	8(233)	2-8
		9(234)	19-25

		Nr.	Pag.
1826-1834. Consulul britanic E.L. Blutte despre români	— Cernovodeanu P.	12(237)	19-20,30
Roman Ciorogariu — luptător pentru unire	— Coman V.	12(237)	12-14
Rădăcini istorice	— Copoiu N.	3(228)	2-8
1866. Actul de naștere al vieții academice românești	— Dobre Al.	4(229)	13-16, 28
1818. Pledoarie pentru învățământul românesc	— Economu R.	2(227)	12-15
Hora lui Cuza Vodă	— Florescu R.R.	1(226)	17-19
Revoluția de la 1821 în presa scandinavă	— Glück E.		
	— Munteanu V.	2(227)	10-11
Liviu Rebreanu despre unirea din 1918	— Ilin St.	12(237)	6-7,11
Vechi imagini bucureștene	— Ionescu A.S.	8(233)	planșele 1-4
A.D. Xenopol la Sorbona	— Ivănescu D.	7(232)	36-37
Imagini dobrogene de acum 125 ani	— Lascu St.		
	— Turlea P.	6(231)	20-22, 25
Ioan Bianu — martor în București (1916-1917)	— Lăcustă I.	1(226)	27-30
Teohari Antonescu-Dimitrie Onciul: Epistolar inedit	— Lăcustă I.	1(226)	37-41
Ioan Pușcariu: Din zilele revoluției de la 1848-1849	— Lăcustă I.	6(231)	17-19
Un român în Birmania	— Marinescu A.	12(237)	planșele 1-4
28-30 noiembrie 1916. Dezbaterile din Adunarea Națională Franceză privind sprijinul acordat României de către aliați	— Moisuc V.	3(228) 3(234)	2-8 19-25
1867-1918. Dualismul austro-ungar	— Mușat M.	3(228) 4(229)	20-22 29-32
Unirea — un singur gînd al tuturor românilor	— Mușat M.	11(236) 12(237)	2-6 2-5
Mihail Kogălniceanu: Același scop dincolo și dincoace de Carpați	— Neamțu G.	1(226)	10-13
Titu Maiorescu în viața politică	— Ornea Z.	6(231) 7(232) 8(233)	41-45, 62 26-31 36-40
Cititorii scriu istorie	— Patoni S. — Cupa N.A. — Percian N. — Petruș A.	11(236)	34-38
	— Păltânea P.	3(228)	58
C. Negri, Mai mult decît o precizare	— Plămădeală A.	2(227)	7-9
Vlădica Ilarion, alături de Tudor Vladimirescu	— Plămădeală A.	11(236)	7-10
Oriat, 1848 (documente inedite)	— Popa M.	2(227)	planșele 1-4
Emanoil Lacu — călător pe trei continente	— Sofronie M.	7(232)	33-39
Mecenați ai culturii românești în sec. XIX	— Suciu Șt.	2(227)	19
Prima asociație muncitorească românească de intrajutorare (1842)	— Ștefan M.	3(228)	2-8
Brașele muncitorilor de pămînt	— Uno Gh.	12(237)	8-11
Națiunea română una (ziarul *Românul*)	— Valea L.	3(228)	12-16
George Coșbuc la Academia Română	— Vornicescu N.	1(226)	14-16,19
Sofronie Miclescu și Unirea din 1859	—	5(230)	8-11
Trepte spre Marele Congres din 1921			

Medie

Manuscrise și tipărituri românești în Iugoslavia	— Anuichi S.	1(226)	30
Fortificațiile medievale ale Transilvaniei	— Bader E.	4(229)	21-23
Meșteri de frumos ai Țării Românești	— Bălan C.C.	3(228)	24-26
Laicu Vodă	— Bătrîna L. — Bătrîna A.	2(227)	20-22
Comori de artă românească din vremea lui Ștefan cel Mare la Pierpont Morgan Library (New York)	— Căndea V.	1(226)	20-22
Cronică din sec. XVIII microfilmată	— Cernovodeanu P.	6(231)	19
Prezențe românești în arhive iugoslave	— Ciachir N.	10(235)	10
1717. Bătălia de la „Posada" Borsei	— David A.	11(236)	19-21,26
„Greva" tăietorilor de care din Turda (11 august 1528)	— David Gh.	2(227)	16-18
Universul copilăriei în evul mediu românesc	— David Gh.	6(231)	26-28
Stema Daciei (sec. XVIII)	— Dogaru M. — Popovici I.	11(235)	17-18
„Odiseea" unui manuscris de la Ion Neculce	— Dumitriu-Snagov I.	4(229)	17-18, 28
1631. O charță românească a libertăților	— Economu R.	10(235)	8-9,42
Iași 1646. *Carte românească de învățătură*	— Georgescu V.Al.	6(231)	12-15
Cozia	— Gherasim C.	3(234)	16-18
Letopisețul bubuiesc	— Giurescu C. — David Gh.	11(236)	11-14,32
Radu I	— Kogălniceanu C. — Lăcustă I.	3(228)	15-18
1745: „O carte fără asemănare" (ediția în limba germană a *Istoriei Imperiului otoman* de D. Cantemir)	— Lemny Șt.	11(236)	27-28
Mircea cel Mare — oștean și diplomat iscusit	— Maxim M.	3(228)	11-14
Constantin Brîncoveanu — Dimitrie Cantemir: rivalitate sau colaborare?	— Mircea I.R.	3(228)	9-12, 16
Ploiești 1599. Curtea lui Mihai	— Onea O.	7(232)	6-7
Mihai Viteazul — pentru românii transilvăneni	— Panaitescu P.P.	7(232)	2-5

		Nr.	Pag.
Cnezi şi voievozi ai Transilvaniei	— Pascu Şt.	5(230) 6(231) 7(232) 8(233) 9(234)	27-29 9-12 15-17 30-32 28-29, 51
Ocolul Cîmpulungului, Ţara Făgăraşului,	— Popa R.	1(226) 2(227)	31-32 23-24
Succvita şi Galata	— Porcescu S.	3(228)	17-19
Tezaure din veacul lui Mircea cel Mare	— Rădulescu V.	9(234)	14-15
Mircea şi lumea românească a vremii sale	— Rezachevici C.	9(234)	6-11
Dan II	— Stoicescu N.	10(235)	2-4
Mircea cel Mare 1386-1418	— Ştefănescu Şt.	9(234)	2-5, 18
„Cu cheltuiala dumnealui Ion Neculce..."	— Strempel G.	5(230)	30-32
Mircea cel Mare în acte de cancelarie	— Teodorescu V.Z.	9(234)	12-13
Mihai Viteazul în documente diplomatice italiene	— Zaharia D.	7(232)	8-9
Iancu de Hunedoara	—	1(226)	23-26

Veche

2 500 ani de la primele atestări istorice ale luptelor geto-dacilor pentru libertate şi independenţă	— Alexandrescu P.	12(237)	15-17
		2(227)	36-38
Tezaure geto-dacice	— Gramatopol M.	11(236)	15-16
Numele lui Burebista domină întreg secolul	— Hoddinott R.F.	12(237)	18
Tezaurul dacic de la Şimleu Silvaniei-Cehei	— Matei Al.V.	7(232)	18-21
Tezaurul cucutenian de la Brad	— Ursache V.	6(231)	7-8
Dansatoarea de la Cîrniceni	—	3(228)	44

Istorie universală

Contemporană

Birmania — campania cea mai lungă	— Allen L. — Turlea P.	12(237)	40-45
Ora Titanicului	— Ballard D.R. — Michel J.L.	6(231)	54-57
Acordul revizionist franco-ungar din 1920 — realitate sau mit?	— Barléty J.	9(234)	50-51
Războiul de eliberare al Etiopiei. 1935-1941	— Botoran C.	10(235)	38-42
1936. Incidentul de la Xi'an	— Budura A.	10(235)	19-23
Mrejele iluziei (Locarno, 1925)	— Buţe C.	1(226)	54-55
Protagonişti şi decizii în al doilea război mondial	— Craig A.G. — Launay J. de	9(234) 10(235) 11(236) 12(237)	45-49 53-57 50-53 53-58
Vercingetorix la Bibrac; Statuia Libertăţii înţinereşte; Cicero — cu sau fără umbrelă?	— Dolghin F.	2(227) 3(228)	42 19,32
Budapesta — oraşul subteran	— Firon A.	4(229)	56
Cursa spre Roma (25 iulie 1943-4 iunie 1944)	— Kurzman D. — Popişteanu C. — Şerbănescu A.M.	2(227) 3(228) 4(229) 5(230)	43-48 49-53, 58 51-56 51-56
1941. Primele luni de război	— Mikolan A.I. — Bogdan C.	5(230) 6(231)	40-45 36-40
1941. Conferinţa Atlanticului	— Preda E.	7(232)	50-53
Lecţia de la Nürnberg	— Preda E.	10(235)	43-47
„Bătrîna Doamnă" (A. Kollontai)	— Preda E.	12(237)	30-31
Evadatul din Königstein (generalul francez Henri Giraud)	— Colonel Rémy — Sărăţeanu L.	4(229) 5(230) 6(231)	36-40 46-50 46-49
18 iunie 1940. Odiseea *Apelului*	— Sărăţeanu L.	7(232)	40-43
Bimilenarul drum în timp al Genevei	— Sărăţeanu L.	8(233)	25-29
Povestea unei legitimaţii	— Skrinbin S.	3(228)	43-44
Alexandra Kollontai	— Şeinis Z.S.	10(235) 11(236) 12(237)	29-32 53-56 27-29
Mohenjo Daro ameninţat de... sare	— Şerbănescu A.M.	2(227)	32
Locarno văzut cu ochii lui Aristide Briand	— Vercors — Marian P.B.	1(226)	51-55

		Nr.	Pag.
Documentul oficial al proclamării Anului Internațional al Păcii de către Adunarea Generală a O.N.U.		6(231)	25

Modernă

Edward Hyde, conte de Clarendon	— Mureșanu C.	8(233)	58-62
Cine a fost Dama de pică?	— Rabkina N.A.	2(227)	61-62
Abraham Lincoln — între Casa Albă și camera cifrului	— Tihu N.	12(237)	37-39
Pentru învinși, războiul continuă (Birmania, sec. XIX)	— Tin Hla Thaw	8(228)	45-48
Samuel Pepys, părintele lui Royal Navy	— Tomlinson H.	9(234)	55-57
O amintire de la Solferino	—	8(233)	29

Medie

Amalfi — între antichitate și evul mediu	— Borza M. — Pippidi A. — Ivănescu M.	7(231)	22-25, 31
Unde au dispărut comorile incașilor?	— Braun P.	9(234) 10(235)	42-44, 49 59-61
Cometa Halley	— Cristescu C. — Stavinschi M.	2(227)	29-31
Rigoare și toleranță în India veche	— Dupuis J. — Popișteanu C.	8(233)	47-51
Universul copilăriei în viziunea umaniștilor europeni	— Dutu Al.	6(231)	29-32
Sclavii Occidentului medieval	— Heers J.	1(226)	60-61
Pico della Mirandola	— Hora F. — Negulescu P.P.	6(231)	58-62
Corsari otomani în Mediterana	— Mandran R.	12(237)	50-52
Pirați cu brevet regal	— Marian E.B.	4(229)	57-60
1605. Din trecutul colonizării Canadei	— Merriman Peck A.	5(230)	57-61
Anania Șiracați, „marele socotitor" al Armeniei medievale	— Selian S.	1(226)	48-50
Legendă și istorie — sub soarele Tripolitaniei	— Ștefănescu C.	9(234)	52-54
Roninii sau „cavalerii rătăcitori" din insulele nipone	— Țulu F.	4(229)	61-62
Pe vechile trasee ale castelelor spaniole	— Vădeanu A.	7(232)	60-61

Veche

Vechi cronici chineze despre cometa Halley	— Budura A.	2(227)	31
Marele zid chinezesc	— Buduru V.	2(227)	39-41
Apollodor—Hadrian în dispută	— Matei C.	11(236)	29-32
Pe urmele strămoșilor	— Ion Popescu-Puturi	1(226) 2(227) 3(228) 4(229) 6(231) 7(232) 8(233) 9(234) 10(235) 11(236) 12(237)	33-36 33-35 planșele 1-4 33-35 33-35 33-35 33-35 33-35 33-35 33-35 33-35

Interviurile noastre

Jean Vanwelkenhuyzen: România — teren fertil pentru difuzarea ideilor noi	— Moisuc V.	6(231)	16
Prof. Keith Hitchins: Pasiune pentru istoria românilor	— Ursu I.	3(228)	41-42

CONTENTS (Romanian History) 1. December 1918: Completion of the National and State Unity of the Romanian People. Newly Available Historical Documents M. Muşat, L. Rebreanu, S. Ilin, G. Une, V. Coman ● 2,500 Years since the Earliest Historical Attestation by Herodotus of the Geto-Dacians' Struggle for Freedom and Independence R.F. Hoddinott and E.L. Blutte (Great Britain), P. Alexandrescu, P. Cernovodeanu, I. Popescu-Puţuri ● R.R. Rosetti Excerpts from a Diary (II) ● In Bucharest, 50 Years ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) Le ler décembre 1918. L'achèvement de l'unité nationale du peuple roumain *en un seul État: nouveaux documents historiques M. Muşat, L. Rebreanu, S. Ilin, Gh. Une, V. Coman* ● *2500 ans* depuis les premières attestations historiques, par Hérodote, des luttes des Géto-Daces pour leur liberté et leur indépendance R.F. Hoddinott et E.L. Blutte (Grande Bretagne), P. Alexandrescu, P. Cernovodeanu, I. Popescu-Puţuri ● R.R. Rosetti Pages de journal (II) ● A Bucarest, il y a 50 ans

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Первое декабря 1918 г. Завертение национального и государственного единства румынского народа — новые исторические документы М. Мушат, Л. Ребряну, С. Илин, Г. Унк, В. Коман ● 2500 лет со времени первых исторических повествований Геродота о боях гето-даков за свободу и независимость Р.Ф. Ходдинотт и Е.Л. Блат (Великобритания), П. Александреску, П. Черноводяну, И. Попеску-Пуцурь ● Р.Р. Россетти Страницы дневника (II) ● В Бухаресте, 50 лет тому назад

INHALT (Rumänische Geschichte) 1. Dezember 1918. Die Vollendung der staatlichen nationalen Einheit des rumänischen Volkes: neue Geschichtsdokumente M. Muşat, L. Rebreanu, S. Ilin, Gh. Une, V. Coman ● 2500 Jahre seit der ersten geschichtlichen Belegung der Kämpfe der Geto-Daker für Freiheit und Unabhängigkeit durch Herodot R.F. Hoddinott und E.L. Blutte (Grossbritannien), P. Alexandrescu, P. Cernovodeanu, I. Popescu-Puţuri ● R.R. Rosetti Seiten aus dem Tagebuch (II) ● In Bukarest, vor 50 Jahren

SUMARIO (Historia rumana) El 1 de Diciembre de 1918. La realización de la unidad nacional estatal del pueblo rumano: nuevos documentos históricos M. Muşat, L. Rebreanu, S. Ilin, Gh. Une, V. Coman ● 2500 años desde las primeras menciones hechas por Herodoto sobre las luchas de los godo-dacios por la libertad y la independencia R.F. Hoddinott y E.L. Blutte (Gran Bretaña), P. Alexandrescu, P. Cernovodeanu, I. Popescu-Puţuri ● R.R. Rosetti Paginas de diario (II) ● En Bucarest, hace 50 años

ABONNEMENTS : ROMPRESFILATELIA — Sectorul export-import presă, Bucureşti, Calea Griviţei, nr. 64—66, P.O.BOX 12—201, telex : 10376 prsfir.

magazin istoric

Bucureşti, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 1-702, Cod 70 100. Telefon 150 200, interior 406 ; 917.

REDACŢIA : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu Năstăsel, Marian Ştefan

TEHNOREDACTOR : Anton Tănase

CORECTURA : Georgeta Apreotesei, Constanţa Avram

PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu

Apare lunar, se găseşte de vînzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii, şcoli etc., de la oraşe şi de la sate. Preţul unui număr — 6 lei, abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — Bucureşti

42 427

Pavi du Corps d'artillerie de Mr. d'Angleterre

Pavi des Isles de Man.

Pavi de la Mre d'Angleterre

Pavi des Anglois pour rançon.

Pavi du Corps du Roi des Anglois

Pavi du Roi pour passeport en Angleterre

Pavi des Ecossois

Pavi des Ecossois

Pavi du Corps des Cinq Ports

Pavi du Corps de Prince.

Pavi du Corps de Compagnie d'infanterie.

Pavi de la Compagnie d'Ecossois de Scots Brigade

Pavi d'Amsterdam.

Pavi de Rotterdam.

Pavi des Mes. Frres.

Pavi de Horne.

Corps de Leur Hon.

Pavi du Corps de Middelbourg.

Pavi de Zeeuwmarie.

Pavi de Harlingue.

Pavi de Dunker.

Pavi de Stavoren.

Pavi Royal d'Espagne.

Pavi des Galleres Capne de Sicile

Pavi de Messine.

Pavi de Sardaigne

Pavi de Flandre.

Pavi du Corps de Flandre.

Pavi d'Utrecht.

Pavi de Brabant.

Pavi du Roi de Portugal

Pavi de Rome.

Pavi de Rome.

Pavi de Ancone.

Pavi de Venise.

Pavi de Venise.

Pavi de Venise particulier

Pavi de Toscane.

Pavi de Hirone.

Pavi de Modene.

Pavi de Mantoue.

Pavi de Raguse.

Pavi de Raguse.

Pavi de Roi de France.

Pavi des Galeres de France

Pavi Ordinaire de France.

Etandart de France.

Pavi de Picardie.

Pavi Royal de Dannemark.

Pavi Danois de Christian 5.

Pavi des Danois Ordinaire.

Pavi de Norvegue en Norvegue.

Pavi de Sleswik et Holsace.

Pavi de Ordre de Holsace.

Pavi des Rois de Suede.

Pavi de Dantzig.

Pavi de Elbingue.

Pavi de Heiligene.

Pavi de Curlande.

Pavi de Curlande.

Pavi Imperial.

Pavi de Brandenbourg

Pavi de Brandenbourg

Pavi de Embden.

Pavi de Lunenbourg.

Pavi de Lubec.

Pavi de Lubec.

Pavi de Rostock.

Pavi de Rostock

Pavi de Weimar.

Pavi de Stettin.

Pavi du Grand Seigneur.

Pavi du Grand Seigneur.

Grand Etandart du Grand Turc.

Pavi des Turques.

Pavi des Turques.

Pavi des Galeres Turques.

Pavi des Galeres Turques.

Pavi de Constantinople

Pavi de Tripolie.

Pavi de Tunis.

Pavi de Tunis.

Pavi de Salé.

Pavi de Salé.

Pavi de Tetuan.

Pavi de Sangrian.

Pavi de Hamelik

GOLFO DI LEPANTO
MAMET BEI GOV
GVARDIAN BASSA
ARVEBAL
IL.S FRANCES
DVODO
ERO PISANI
CAVRALICO
MVRATRAIS